МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему «Удосконалення системи економічної безпеки з метою підвищення ефективності функціонування підприємства АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»»

Виконав: студент 2 курсу групи 8.073З-уфеб-з
спеціальності 073 Менеджмент
освітньої програма Управління фінасово-економічною безпекою
П.М. Куліш

Керівник к.е.н., професор Кущик А.П.
Рецензент к.е.н., доцент Лепьохін О.В.

Запоріжжя
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 073 Менеджмент
Освітня програма Управління фінасово-економічною безпекою

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____А.В. Череп

«____»_____2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Кулішу Павлу Миколайовичу

1. Тема роботи: «Удосконалення системи економічної безпеки з метою підвищення ефективності функціонування підприємства АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»»
керівник роботи: Кущик Анатолій Петрович, к.е.н., професор
затверджені наказом ЗНУ від 29 грудня 2023 р. № 2252-с.

2. Строк подання студентом роботи: 3 лютого 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: дані фінансової звітності АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат», Державної служби статистики України, а також монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): визначити економічну сутність та значення економічної безпеки в діяльності підприємства; дослідити механізм організації та управління системи економічної безпеки підприємства та підходи до її оцінювання; здійснити організаційну характеристику та провести аналіз економічних показників діяльності АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»; визначити шляхи підвищення ефективності організації та управління системою економічної безпеки підприємства.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 22 рис., 28 табл. і 35 формул.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Кущик А.П., професор	08.11.2024 р.	08.11.2024 р.
2	Кущик А.П., професор	06.12.2024 р.	06.12.2024 р.
3	Кущик А.П., професор	30.12.2024 р.	30.12.2024 р.

7. Дата видачі завдання: 01 жовтня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	01.10.2024 р. – 31.10.2024 р.	виконано
2.	Виконання вступу	01.11.2024 р. – 07.11.2024 р.	виконано
3.	Виконання розділу 1	08.11.2024 р. – 05.12.2024 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	06.12.2024 р. – 29.12.2024 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	30.12.2024 р. – 16.01.2025 р.	виконано
6.	Формулювання висновків	17.01.2025 р. – 23.01.2025 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	24.01.2025 р. – 02.02.2025 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	03.02.2025 р.	виконано

Студент _____ П.М. Куліш
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ А.П. Кущик
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.В. Лепьохін
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 127 с., 22 рис., 28 табл.,75 джерел, 6 додатків

Об’єктом дослідження є організаційно-економічні процеси удосконалення системи економічної безпеки підприємства АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних засад та прикладних проблем, пов’язаних із організацією процесу удосконалення системи економічної безпеки підприємства з метою підвищення ефективності його функціонування.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз та поглиблення теоретико-методологічних засад і розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення системи економічної безпеки на підприємстві АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат».

Завдання: 1) визначити сутність та значення системи економічної безпеки підприємства; 2) здійснити аналіз організаційно-економічних показників діяльності підприємства; 3) розробити заходи щодо удосконалення системи економічної безпеки підприємства.

Методи досліджень: діалектичний метод пізнання, системний, комплексний та структурно-функціональний підхід, кількісний аналіз, методи дедукції та індукції, аналізу та синтезу, логічний метод.

Одержані результати та їх новизна: 1) запропоновано шляхи удосконалення системи економічної безпеки підприємства; 2) запропоновано заходи мотивації песоналу підприємства; 3) запропоновано заходи адаптивного управління підприємством.

Практичне значення одержаних результатів. Пропозиції щодо удосконалення системи економічної безпеки підприємства можуть бути використані в його практичній діяльності.

БЕЗПЕКА, ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА, КАДРОВА БЕЗПЕКА, ПРИБУТОК, ВИТРАТИ, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ

SUMMARY

Qualifying work: 127 p., 22 fig., 28 tab., 75 references, 6 annex.

The object of the research is the organizational and economic processes of improving the system of economic security of JSC «Southern Mining and Processing Plant».

The subject of the study is a set of theoretical foundations and applied problems related to the organization of the process of improving the enterprise's economic security system in order to increase the efficiency of its functioning.

The purpose of the qualification work is the analysis and deepening of the theoretical and methodological principles and the development of practical recommendations for improving the economic security system at the JSC «Southern Mining and Processing Plant».

Tasks: 1) determine the essence and significance of the enterprise's economic security system; 2) analyze the organizational and economic indicators of the enterprise; 3) develop measures to improve the enterprise's economic security system.

Methods of research: a systematic approach to the study of economic events and processes. During research performance scientific methods of cognition were used: methods of induction and deduction, terminological analysis and comparison, calculation methods, theoretical generalization; cause-effect relationship methods, abstract-logical method and logical method.

The results obtained and their novelty: 1) ways of improving the economic security system of the enterprise are proposed; 2) measures to motivate the company's personnel are proposed; 3) measures of adaptive management of the enterprise are proposed.

Practical significance of the obtained results. Proposals for improving the economic security system of the enterprise can be used in its practical activities.

The results of the study are aimed at evaluating the enterprise's economic security system and ensuring its improvement in order to increase the efficiency of

the enterprise’s functioning and can be implemented in the practice of other enterprises.

The results of the study can be used by the heads of financial departments of enterprises to develop tactical and strategic solutions for improving the system of economic security of the enterprise, including financial and personnel security.

SECURITY, ECONOMIC SECURITY, FINANCIAL SECURITY, PERSONNEL SECURITY, PROFIT, COSTS, PROFITABILITY

ЗМІСТ

ВСТУП …… 8
1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА……..... 12
1.1 Сутність та складові формування економічної безпеки підприємства… 12
1.2 Механізм управління системою економічної безпеки підприємства…… 20
1.3 Методичні підходи до оцінки економічної безпеки підприємства підприємства …… 26
2 АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АТ «ПІВДЕННИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ» ……. 36
2.1 Загальна характеристика АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»……... 36
2.2 Аналіз фінансово-економічних результатів діяльності АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»……. 49
2.3 Аналіз показників економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»……... 66
3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АТ «ПІВДЕННИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ»…….. 79
3.1 Удосконалення системи економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»……... 79
3.2 Мотивація персоналу як засіб забезпечення економічної безпеки підприємства……. 87
3.3 Застосування заходів адаптивного управління фінансовою безпекою АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»……. 96
ВИСНОВКИ……. 114
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…… 119
ДОДАТКИ……. 128
Декларація академічної доброчесності здобувача…… 140

ВСТУП

Конкурентне середовище ставить до компаній, які у ньому діють, вимоги постійно реагувати на зміни стану ринку, відшукувати інноваційні рішення і таким чином здобувати переваги перед конкурентами. В сучасних умовах збільшення конкуренції та суттєвої мінливості зовнішнього оточення підприємств викликають збільшення ризиків та вимагають постійної діагностики економічної безпеки підприємств.

Забезпечення умов ефективного розвитку підприємства базується на безпеці його економічної діяльності. За своїм змістом економічна безпека підприємства передбачає стійкий розвиток, що досягається за допомогою ефективного використання усіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам). Для забезпечення ефективного діяльності підприємств у сучасних динамічних умовах необхідні відповідні підходи, що дозволять діагностувати діяльність підприємства з точки зору забезпечення та підтримки його економічної безпеки.

Дослідженням питань щодо системи управління економічною безпекою підприємств займались такі видатні вчені, як: О.В. Ареф'єва, К.А. Букріна, Н.І. Гавловська, Н.М. Гапак, М.П. Денисенко, К.С. Жадько, Л.М. Жукова, К.С. Зайченко, Т.Л. Зубко, І.Я. Іпполітова, П.Т. Колісніченко, І.В. Колодяжна, Л.А. Кургузенкова, Л.С. Любохинець, С.А. Матюх, Т.О. Меліхова, М.Л. Оніщенко, О.А. Сороківська, Б.І. Сюркало, П.А. Фісуненко, А.В. Череп, Ж.С. Шило та інші вчені.

Проте, дослідження наукових доробок з означеної тематики свідчить, що існує потреба в узагальнені існуючих підходів до удосконалення системи економічної безпеки підприємств та їх складових у сучасних умовах господарювання. Це спричинило об'єктивну потребу в подальшому розробленні теоретичних і методичних положень щодо удосконалення системи

економічної безпеки вітчизняних підприємств з урахуванням сучасного досвіду. Актуальність окреслених вище проблем удосконалення системи економічної безпеки підприємств стали основою для вибору теми дослідження, визначили мету, завдання й очікувані практичні результати.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є аналіз та поглиблення теоретико-методологічних засад і розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення системи економічної безпеки на підприємстві АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат».

Виходячи з цієї мети, були розроблені такі основні задачі дослідження:

– дослідити економічну сутність, значення та роль економічної безпеки підприємства;

– дослідити особливості механізму управління системою економічної безпеки підприємства в сучасних умовах господарювання;

– дослідити методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємства;

– провести комплексний аналіз фінансово-господарської діяльності АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»;

– здійснити аналіз майна та джерел формування капіталу підприємства;

– оцінити показники руху грошових потоків АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»;

– дати оцінку показникам ліквідності та платоспроможності підприємства;

– здійснити аналіз фінансової стійкості підприємства;

– дати оцінку показникам економічної безпеки підприємства;

– визначити шляхи підвищення рівня економічної безпеки підприємства;

– обґрунтувати напрями удосконалення системи економічної безпеки підприємства;

– розробити заходи щодо мотивації персоналу підприємства з метою забезпечення кадрової безпеки підприємства;

– обгрунтувати необхідність застосування заходів адаптивного управління підприємством.

Об’єктом дослідження є організаційно-економічні процеси удосконалення системи економічної безпеки підприємства АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних засад та прикладних проблем, пов’язаних із організацією процесу удосконалення системи економічної безпеки підприємства з метою підвищення ефективності його функціонування.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних фахівців в галузі теорії та практики організації системи економічної безпеки підприємства. У роботі використані методи: логічного узагальнення – для узагальнення наукового досвіду з досліджуваної проблематики й викладання послідовності положень кваліфікаційної роботи; дедуктивний – для дослідження теоретичних аспектів організації та управління економічною безпекою підприємства; фінансово-економічного та статистичного аналізу, порівняння, зведення – при оцінюванні фінансового стану підприємства; критичного аналізу та узагальнення теоретичних досліджень – для теоретичного узагальнення одержаних результатів та формулювання висновків.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, фахова література, матеріали наукових конференцій та періодичних видань, дані фінансової звітності АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат», результати власних досліджень та проведеного аналізу.

Наукова новизна отриманих результатів визначається наступними основними положеннями:

– запропоновано до впровадження на підприємстві заходи удосконалення системи економічної безпеки підприємства, а саме, створення служби економічної безпеки;

– запропоновано заходи щодо посилення мотивації персоналу, як засобу забезпечення економічної безпеки підприємства;

– запропоновано заходи адаптивного управління підпрємством з метою підвищення рівня його фінансової безпеки.

Значення результатів кваліфікаційної роботи магістра полягає у тому, що результати дослідження спрямовані на оцінку системи економічної безпеки підприємства та забезпечення її удосконалення з метою підвищення ефективності функціонування підприємства і можуть бути впроваджені в практику інших підприємств. Результати дослідження можуть бути використані керівниками фінансових підрозділів підприємств для розробки ефективних управлінських рішень щодо удосконалення системи економічної безпеки підприємств, що дозволить оптимізувати їх виробничу діяльність.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження доповідалися й обговорювалися на XIX Міжнародній науково-практичній конференції «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях» (Запоріжжя, 17-18 жовтня 2024 р.) та X Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів і молодих вчених «Сталий розвиток економіки на засадах ресурсоефективності» (Запоріжжя, 19-20 грудня 2024 р.).

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 2 друковані праці – тези за матеріалами наукових конференцій.

1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність та складові формування економічної безпеки підприємства

Сучасні реалії та виклики, що виникають у зовнішньому середовищі, а також внутрішній стан вітчизняних підприємств, зобов'язують суб'єктів господарювання активно діяти для забезпечення своєї економічної безпеки. Виживання та розвиток підприємства значною мірою залежать від його здатності вчасно виявляти загрози та ефективно їх нейтралізувати.

Економічна безпека – це безперервний процес створення умов для досягнення її належного рівня шляхом захисту від ризиків. Вона базується на підвищенні ефективності, впровадженні інновацій та посиленні конкурентоспроможності, що є критично важливою складовою стабільного функціонування сучасного бізнесу [1].

Поняття «економічна безпека підприємства» пережило чимало переосмислень в економічній теорії у зв'язку зі зміною умов зовнішнього середовища і з урахуванням факторів, які визначають процеси управління. У сучасній науковій літературі поняття «економічна безпека підприємства» досить часто виводять безпосередньо з більш загальної категорії «безпека» (переклад з грецької означає «володіти ситуацією»). У спеціальній літературі наводиться визначення безпеки як стану, при якому будь-який об'єкт знаходиться в надійній захищеності і не піддається негативному впливу будь-яких факторів. У широкому науковому сенсі під безпекою розуміється захищеність природно-фізіологічних, соціально-економічних, ідеально-духовних і ситуативних потреб у ресурсах, технологіях, інформації та моральних ідеалів, необхідних для життєдіяльності та розвитку населення.

Економічна безпека є універсальною категорією, яка відображає рівень захищеності всіх учасників соціально-економічних відносин, починаючи від

держави і закінчуючи кожним її громадянином. У контексті підприємств економічна безпека означає захищеність їхньої діяльності від зовнішніх негативних впливів, а також здатність оперативно усувати загрози або адаптуватися до змін у середовищі без шкоди для свого функціонування.

Це поняття охоплює комплекс заходів і механізмів, які забезпечують економічну стабільність підприємства, сприяють його сталому розвитку та підвищенню добробуту працівників [2].

Проаналізуємо основні підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства» та виділимо ключову ознаку, що формулює автор у своєму визначенні (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Порівняльна характеристика поняття «економічна безпека підприємства»

Автор	«Економічна безпека підприємства –це…»
Ю. Кім [3]	комплекс організаційно-управлінських, технологічних, технічних, профілактичних і маркетингових заходів, спрямованих на кількісну і якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз.
А. Штангрет [4]	головна ознака економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування сьогодні і високий потенціал розвитку в майбутньому.
М.І Камлик [5]	стан розвитку господарюючого суб'єкта, який характеризується стабільністю економічного розвитку, ефективністю нейтралізації негативних факторів та протидії їх впливу на всіх стадіях його діяльності.
С.І. Ніколаюк, Д.Й. Никифорчук [6]	стан виробничих відносин і організаційних зв'язків, матеріальних і інтелектуальних ресурсів, щодо яких гарантується стабільність функціонування, успіх та успішний розвиток.
В.В. Нехай, В.А. Нехай [7]	стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних та потенційних джерел небезпеки або економічних загроз.

Таким чином, дослідженню змісту поняття «економічна безпека підприємства» присвячено багато наукових робіт авторів. Всі вони розглядають його з різних аспектів, таких як: комплекс заходів, складова підприємства, стан розвитку підприємства, ресурсозабезпечення, стан захищеності підприємства. Це свідчить про те, що економічна безпека

підприємства є досить актуальною та буде зберігати свою актуальність ще довгий час, доповнюючись лише новим змістом та підходами до трактування.

Економічна безпека підприємства — це стан, за якого корпоративні ресурси (капітал, персонал, інформація, технології, техніка, обладнання, права) та підприємницькі можливості використовуються максимально ефективно. Це забезпечує стабільну діяльність підприємства, його науково-технічний та соціальний розвиток, а також запобігає негативному впливу внутрішніх і зовнішніх загроз [8].

Економічна безпека підприємства — це стан господарського суб'єкта, за якого він максимально ефективно використовує корпоративні ресурси для запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек, загроз чи непередбачених обставин. Це дозволяє підприємству здебільшого досягати своїх бізнес-цілей навіть за умов конкуренції та господарського ризику [9]. Таке трактування економічної безпеки підприємства підкреслює, що у складних умовах невизначеності та змін, які можуть бути викликані як внутрішніми, так і зовнішніми факторами (політичними, економічними, екологічними, правовими), підприємство змушене приймати ризиковані рішення. Воно прагне запобігати, послаблювати або захищатися від реальних чи потенційних загроз, водночас забезпечуючи досягнення своїх бізнес-цілей.

У цих умовах корпоративні ресурси підприємства (земля, капітал, кадри, підприємницькі здібності менеджерів, інформація, інтелектуальна власність, технології тощо) використовуються не лише для протидії загрозам, але й для ефективного досягнення поставлених цілей.

Завданнями економічної безпеки стають виявлення та запобігання загрозам, ефективне використання ресурсів у непередбачуваних ситуаціях для уникнення непоправних збитків, прийняття ризикових рішень і протидія конкурентам. Усе це спрямоване на створення умов для досягнення стратегічних цілей, забезпечення стійкого розвитку підприємства та його економічної незалежності [9,10].

У сучасних умовах діяльність підприємства формується під впливом численних факторів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Ці фактори можуть як сприяти ефективному функціонуванню підприємства, так і створювати перешкоди. Тому джерелами загроз, ризиків та небезпек можуть виступати різні явища, що мають потенціал вплинути на його стабільність і розвиток. Доцільно розглядати їх відповідно до структурних елементів економічної безпеки підприємства (рис. 1.1).

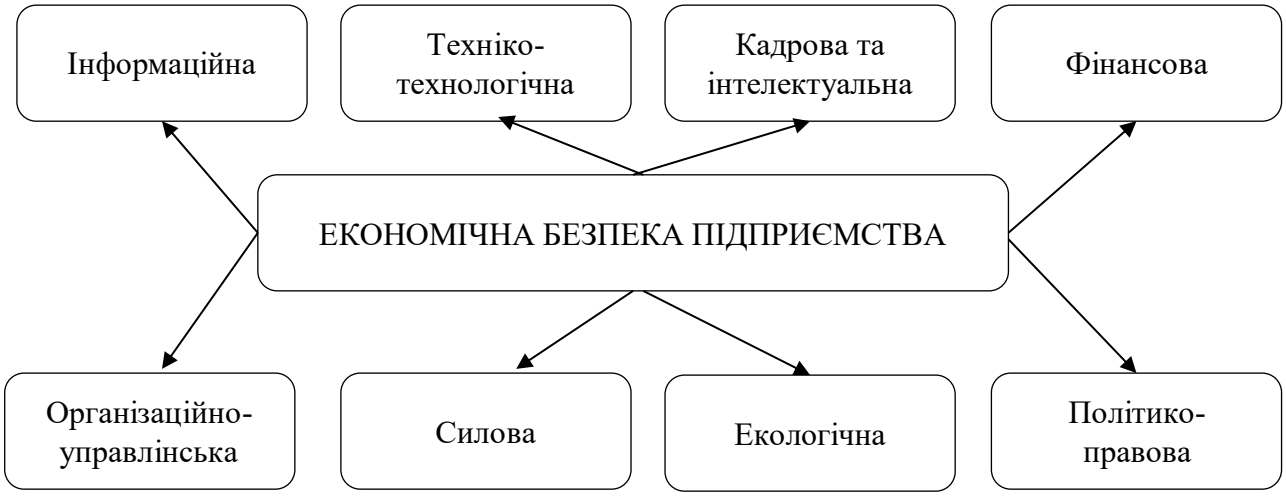

Рисунок 1.1 – Структура економічної безпеки підприємства [8]

Розглянемо більш детально, як кожний із вище зазначених елементів впливає на діяльність підприємства.

Однією з ключових складових економічної безпеки є інформаційна складова. У сучасних умовах інформатизації, інтелектуалізації економіки та стрімкого розвитку діджиталізації особливу увагу слід приділяти захисту внутрішньої інформації, комерційної таємниці, а також забезпеченню ефективного інформаційного обміну між усіма підрозділами підприємства.

Головним показником рівня інформаційної безпеки є якість управлінських рішень, яка залежить від повноти та точності інформації. Мінімізація або повна відсутність суперечливої інформації у процесі прийняття рішень сприяє підвищенню ефективності роботи підприємства.

Сучасна корпоративна система інформаційної безпеки має на меті забезпечення захисту конфіденційної інформації від несанкціонованого доступу, запобігання зловмисним або випадковим змінам, а також підтримку її цілісності. Вона також повинна гарантувати надання необхідного рівня доступу до інформації для забезпечення ефективної роботи підприємства [11].

Техніко-технологічна складова економічної безпеки підприємства полягає у забезпеченні технологічної автономії та досягненні високого рівня конкурентоспроможності його технічного потенціалу. Основні негативні впливи в цій сфері включають порушення технологічної дисципліни, дії, спрямовані на ослаблення технологічного потенціалу, моральне старіння технологій та відсутність розробки нових рішень.

Метою техніко-технологічної складової є створення та використання сучасної технічної бази, обладнання, основних засобів виробництва, а також технологій і бізнес-процесів, які не лише підвищують конкурентоспроможність підприємства, але й сприяють більш ефективному використанню його ресурсів. [12].

Кадрова та інтелектуальна складова є важливими елементами економічної безпеки підприємства, але водночас вони можуть стати джерелом ризиків і загроз. Основні негативні впливи на цю складову включають відтік і плинність кадрів, фізичне старіння працівників, застарілість їхніх знань і кваліфікації, а також зниження винахідницької та раціоналізаторської активності.

Щоб підвищити ефективність цієї складової, необхідно забезпечити високий рівень кваліфікації персоналу через різноманітні заходи, такі як курси підвищення кваліфікації, освітні семінари тощо. Важливим є також розвиток інтелектуального потенціалу працівників, що можна досягти шляхом створення системи мотивації для раціоналізаторської та інноваційної діяльності, а також співпраці з провідними фахівцями галузі через аутсорсинг, аутстафінг і фріланс.

Фінансова складова економічної безпеки підприємства є однією з основних і ключових для його ефективного функціонування. Раціональне

використання власних корпоративних ресурсів прямо впливає на загальну ефективність підприємства та кожного з його структурних елементів. Вона тісно пов’язана з іншими складовими економічної безпеки, оскільки фінансова стабільність підприємства забезпечує можливість реалізації всіх інших стратегій і заходів, спрямованих на забезпечення його безпеки.

До основних показників, що свідчать про ослаблення фінансової підсистеми економічної безпеки підприємства, відносяться зниження рівня ліквідності, збільшення кредиторської та дебіторської заборгованості, а також зниження фінансової стійкості та незалежності.

Система оцінки та аналізу фінансової безпеки складається з кількох взаємопов’язаних блоків і етапів діяльності, які використовують методики, методи і моделі, спеціально адаптовані для цих завдань. Вона дає можливість виявити, оцінити та зменшити вплив господарських ризиків до прийнятного рівня, при цьому мінімізуючи витрати корпоративних ресурсів [13].

Організаційно-управлінська складова економічної безпеки підприємства є критично важливою, але її роль серед топ-менеджменту вітчизняних підприємств часто недооцінюється. Багато управлінських рішень, зокрема щодо організаційної структури та розвитку організаційної культури, приймаються хаотично, без чітко сформульованого та системного підходу.

Проте, саме організаційно-управлінська складова є визначальним чинником для успішної реалізації стратегічних цілей підприємства, адже вона безпосередньо впливає на ефективність діяльності всіх інших аспектів економічної безпеки. Створення стабільної та адаптивної організаційної структури, а також розвиток здорової організаційної культури, є основою для забезпечення надійної і ефективної роботи підприємства в умовах змін та ризиків [14].

Силова підсистема економічної безпеки підприємства зосереджена на ефективній організації захисту персоналу, капіталу, майна та комерційних інтересів. Основними загрозами є фізичні та моральні впливи, які спрямовані на ключових осіб підприємства, таких як керівництво та провідні фахівці. Їх мета

– завдання шкоди здоров'ю цих осіб (як фізичному, так і психологічному), що може серйозно вплинути на імідж підприємства та його стабільну діяльність.

Такі дії можуть призвести до серйозних негативних наслідків, включаючи шкоду майну підприємства, зниження вартості його активів, а також загрозу втрати економічної незалежності. Силова підсистема має за мету не лише захистити фізичну безпеку осіб і активів, а й забезпечити стабільність і безперервність бізнес-процесів підприємства.

Реалізація життєво-важливих інтересів підприємства забезпечується за рахунок використання його працівниками засобів та предметів праці, що мають бути надійно захищені від наявних та потенційних загроз [15].

Світові тенденції розвитку економіки призвели до посилення уваги до екологічної складової економічної безпеки, і цей тренд набуває все більшої актуальності серед вітчизняних підприємств. Євроінтеграційні процеси стимулюють як державу, так і бізнес зосереджуватися не лише на виробництві та задоволенні власних потреб, а й на мінімізації негативних впливів виробничо-господарської діяльності на навколишнє середовище, зокрема, зменшення викидів та інших шкідливих наслідків.

Низький рівень екологічної складової економічної безпеки може проявлятися через загрози здоров'ю працівників, зниження конкурентоспроможності підприємства та його продукції, підрив іміджу компанії, а також зменшення прибутку через високі екологічні штрафи і платежі.

Для забезпечення належного рівня екологічної безпеки в Україні важливо створити відповідний механізм на рівні держави, який сприятиме запобіганню та стримуванню негативних екологічних процесів і одночасно стимулюватиме підприємства до здійснення діяльності з урахуванням екологічних принципів. [16].

Політико-правова складова економічної безпеки підприємства забезпечує правову захищеність усіх аспектів його діяльності, спираючись на зовнішнє середовище, в якому функціонує підприємство, зокрема, на політичну ситуацію

в країні, правове забезпечення та рівень законодавчої бази. Підприємство повинно адаптуватися до існуючих умов і водночас створювати власні правові механізми, що відповідатимуть вимогам законодавства держави.

Основними загрозами в політико-правовій складовій є недостатня правова захищеність інтересів підприємства, порушення його юридичних прав і прав працівників, умисне або ненавмисне розголошення конфіденційної та комерційно важливої інформації, а також порушення норм патентного та авторського права. З метою мінімізації таких загроз, підприємства мають забезпечувати належний рівень правової підтримки та захисту своєї діяльності [17].

Економічну безпеку сучасного підприємства необхідно розглядати як інтегровану систему, в якій всі її структурні елементи взаємодіють і взаємодоповнюють один одного. Підтримка лише окремих складових економічної безпеки не зможе забезпечити належний рівень захисту для підприємства в цілому. Задля цього потрібен комплексний підхід, який включає запровадження превентивних заходів та протидію ризикам і небезпекам, що можуть виникнути, через ефективну взаємодію всіх структурних підрозділів і відповідальних осіб.

Економічна безпека є однією з найважливіших умов існування підприємства, оскільки вона забезпечує захищеність від як внутрішніх, так і зовнішніх загроз, та є основою економічно ефективного функціонування і стабільного розвитку підприємства. Це визначає її критичну роль у забезпеченні безперервності діяльності та збереженні конкурентоспроможності.

Для кожного підприємства важливо розробити власний механізм управління економічною безпекою, який залежатиме від специфіки його діяльності, доступних корпоративних ресурсів і можливостей для впровадження заходів, що сприяють підтримці належного рівня безпеки. Такий механізм має враховувати основні структурні елементи економічної безпеки, забезпечуючи їх ефективну взаємодію і максимальний захист від потенційних загроз.

1.2 Механізм управління системою економічної безпеки підприємства

Механізм управління економічною безпекою підприємства являє собою системну комбінацію взаємопов'язаних елементів, що сприяють забезпеченню безпеки його об'єктів через відповідних суб'єктів. Це досягається завдяки виконанню функцій, застосуванню інструментів, методів і важелів, на основі основних принципів, які дозволяють подолати загрози та негативні впливи як з боку зовнішнього, так і внутрішнього середовища (рис. 1.2) [18].

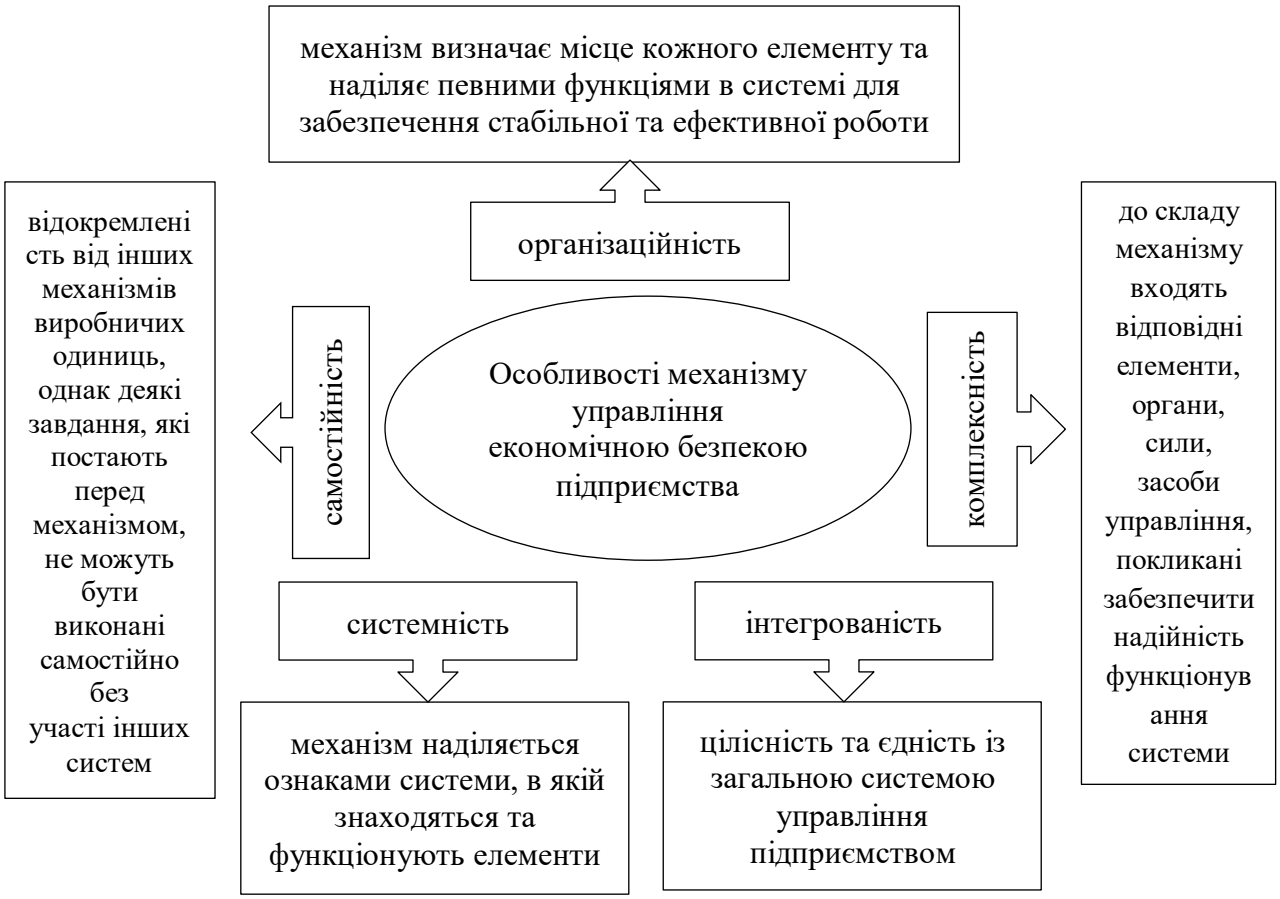

Рисунок 1.2 – Особливості механізму управління економічною безпекою

Механізм управління економічною безпекою кожного підприємства є унікальним, оскільки він залежить від багатьох факторів, зокрема від законодавчої бази країни, доступних матеріально-технічних та фінансових ресурсів, а також від готовності та усвідомлення працівниками важливості

безпеки бізнесу. Роль керівників служб безпеки також є ключовою, оскільки їхній досвід та стратегічне мислення сприяють побудові ефективної системи захисту [19].

Організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємства є комплексним підходом до управління економічними процесами, що дозволяє виявляти протиріччя та невідповідності між різними аспектами діяльності підприємства. Це включає взаємодію з обмеженими природними ресурсами, вплив технологічного прогресу на трудовий процес, а також зовнішньоекономічні зв'язки. Важливим є включення державної власності, оскільки вона формує фундаментальну основу економічних відносин і визначає основні напрямки діяльності підприємства, орієнтуючи його на досягнення економічної стабільності та ефективності. У рамках цього механізму важливо створити систему, що дозволяє адаптувати підприємство до змін і підтримувати належний рівень економічної безпеки. Останній, при широкому використанні партнерсько-договірних відносин та його спрямованості на забезпечення економічної безпеки може, як показують результати дослідження, сприяти динамічному розвитку виробництва [18-20].

Механізм управління економічною безпекою підприємства вимагає індивідуального підходу, оскільки він залежить від стратегічних цілей та специфіки діяльності кожного підприємства. Важливим аспектом є взаємодія з зовнішніми та внутрішніми суб'єктами, оскільки вони можуть створювати як можливості для розвитку, так і загрози для безпеки підприємства.

Загрози можуть виникати через різні фактори, такі як зміни в ринкових умовах, правовому середовищі, технологічному розвитку, а також через ризики, пов'язані з людським фактором. З іншого боку, ефективний механізм управління дозволяє підприємству швидко реагувати на ці загрози, розробляючи стратегії для їх мінімізації або нейтралізації. Важливим є також те, щоб усі складові системи економічної безпеки взаємодіяли між собою, забезпечуючи належний рівень захисту від усіх видів ризиків.

Тому, на нашу думку, до зовнішніх суб'єктів економічної безпеки підприємства відносяться особи, групи осіб та суб'єкти господарювання, з якими підприємство взаємодіє у зовнішньому середовищі та дії яких можуть спричинити загрози його безпеці або створюють умови для забезпечення економічної безпеки підприємства: покупці, постачальники, державні службовці органів влади, працівники банківських установ, правоохоронці, зовнішні аудитори, судді, науковці інноваційних інститутів, страховики, емітенти, інвестори, дебітори, кредитори, партнери, імпортери, експортери, податківці, митники, охоронці із приватних агентств, журналісти, працівники соціальних служб та інші [21].

До внутрішніх суб'єктів економічної безпеки підприємства відносяться особи та групи осіб, які працюють на підприємстві та виконують функції й завдання, спрямовані на управління економічною безпекою підприємства його об'єктів, до яких належать власники, керівники, аналітики з економічної безпеки, фінансисти, економісти, бухгалтери, маркетологи, менеджери, юристи, працівники відділу кадрів, касири, комірники, внутрішні аудитори або ревізори, охоронці, акціонери підприємства та інші, тобто весь персонал підприємства, який виконує завдання, пов'язані з економічною безпекою підприємства.

Внутрішні суб'єкти управління економічною безпекою підприємства складають основну частину системи, відповідальну за забезпечення безпеки на рівні самого підприємства. Вони визначають і реалізують стратегії, спрямовані на забезпечення стабільного функціонування, зменшення ризиків і мінімізацію загроз. Ключовою метою їх діяльності є нівелювання негативних впливів, підвищення ефективності та збереження інтересів бізнесу. Вони працюють в рамках внутрішньої політики підприємства, розробляючи заходи для безпеки, що охоплюють різні аспекти діяльності підприємства, від фінансових до інформаційних та організаційних [22].

Об'єкти економічної безпеки підприємства є основними аспектами, що підлягають захисту від різноманітних загроз і ризиків. Вони визначаються в залежності від специфіки діяльності підприємства, а також від того, які ресурси

та активи є найбільш важливими для його стабільного функціонування та розвитку. Об’єктом економічної безпеки підприємства є не тільки його фінансова діяльність, а взагалі процес здійснення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства за кожним об’єктом обліку, а саме: необоротні активи, запаси, кошти, розрахунки та інші активи, власний капітал та забезпечення зобов’язань, довгострокові зобов’язання, поточні зобов’язання, доходи і результати діяльності, витрати за елементами, витрати діяльності.

До об’єктів економічної безпеки підприємства відносяться: операційна, фінансова та інвестиційна діяльність, персонал, фінансові ресурси, інформація, інновації, інвестиції, фінансові відносини, фінансовий інтерес, загрози, небезпеки, фінансові ризики. Об’єктом управління економічною безпекою підприємства є процес, який керує фінансовими, інформаційними, матеріальними та кадровими ресурсами для забезпечення потреб економічної безпеки підприємства. До них відносяться фінансові відносини [23].

Предметом управління економічною безпекою підприємства є діяльність, яка спрямована на керування фінансовими, інформаційними, матеріальними та кадровими ресурсами для забезпечення потреб економічної безпеки підприєства. До них відносяться: операційна, фінансова та інвестиційна діяльність.

Економічна безпека є важливим компонентом успішного функціонування будь-якого підприємства. Для забезпечення стабільності та досягнення стратегічних цілей, підприємство повинно постійно оцінювати та посилювати рівень своєї економічної безпеки. Це вимагає інтеграції заходів безпеки на всіх етапах діяльності та взаємодії з усіма суб’єктами господарювання. Джерелами негативних впливів можуть бути [24,25]:

1) усвідомлені або неусвідомлені дії окремих посадових осіб і суб’єктів господарювання (органів державної в частині, міжнародних організацій, підприємств-конкурентів);

2) вплив найрізноманітніших об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури, наукові відкриття та технологічні розробки, форс-мажорні обставини і т. п.).

Основна мета економічної безпеки – забезпечення стійкого і максимально ефективного функціонування в даний час і високого потенціалу розвитку в майбутньому.

Основні функціональні цілі економічної безпеки [26]:

1. Забезпечення високої фінансової ефективності роботи, стійкості і незалежності підприємства (організації).

2. Забезпечення технологічної незалежності і високої конкурентоспроможності його технічного потенціалу.

3. Висока ефективність менеджменту, оптимальність і ефективність його організаційної структури.

4. Високий рівень кваліфікації персоналу і його інтелектуального потенціалу, ефективність корпоративних науково-дослідних робіт.

5.Мінімізація руйнівного впливу результатів виробничої діяльності на стан навколишнього середовища.

6. Максимальна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства.

7. Захист інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів його капіталу і майна.

8. Забезпечення безпеки персоналу підприємства, його капіталу і майна, комерційних інтересів.

Механізм управління економічною безпекою підприємства має бути ретельно продуманий і інтегрований у всі рівні організації. Його завданням є не лише виявлення і прогнозування загроз, а й швидке реагування на них для забезпечення стабільності підприємства. Для цього важливо створити систему, яка дозволяє оперативно обробляти інформацію, приймати правильні рішення та запобігати або нейтралізувати ризики, які можуть вплинути на фінансово-

економічну діяльність підприємства. Враховуючі це, процес управління фінансовою безпекою підприємства можна поділити на ряд етапів [27]:

1. Розроблення системи фінансових інтересів підприємства, які потребують захисту в процесі функціонування підприємства.

2. Ідентифікація, аналіз та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці підприємства та реалізації його фінансових інтересів.

3. Оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства.

4. Забезпечення ефективної нейтралізації загроз фінансовій безпеці підприємства.

5. Бюджетне планування реалізації розробленого комплексу заходів із забезпечення фінансової безпеки підприємства.

6. Реалізація запланованих заходів у процесі здійснення господарської діяльності підприємства.

7. Контроль за ходом реалізації запланованих заходів щодо забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки підприємства за допомогою механізму зворотного зв’язку.

Основне призначення механізму забезпечення економічної безпеки підприємства полягає в створенні і реалізації умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства. Ці умови визначено виходячи з критерію економічної безпеки і її рівня.

Дія механізму повинно бути направлено на забезпечення економічної безпеки в діяльності підприємства, як в даний час, так і на перспективу. Якщо в першому випадку домінують такі умови забезпечення економічної безпеки, як мінімізація витрат і розширення сфери використання послуг підприємств інфраструктури, то в другому – це адаптація до нововведень, розширення виробництва і його диверсифікація.

Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства дійсно є складним і багатогранним інструментом, що включає безліч компонентів, від законодавчих і правових актів до практичних заходів та методів впливу.

1.3 Методичні підходи до оцінки економічної безпеки підприємства

Методики оцінювання рівня економічної безпеки підприємств дійсно є однією з найважливіших задач як для економічної науки, так і для практичної діяльності компаній. Це зумовлено необхідністю комплексного підходу до аналізу ризиків, що виникають у сучасному бізнес-середовищі, а також врахуванням постійно змінюваних економічних і технологічних умов. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства є критично важливим процесом для забезпечення його стабільної діяльності. Це дозволяє не тільки виявити загрози, але й розробити стратегії для їх усунення чи адаптації до нових умов. Важливою частиною цієї оцінки є розуміння того, які фактори можуть негативно вплинути на діяльність організації, такі як зміни на ринку, фінансові труднощі чи внутрішні проблеми. Комплексна оцінка надає підприємству можливість передбачити можливі ризики, запобігти фінансовим втратам і зміцнити конкурентні позиції [28].

Забезпечуючи надійний рівень економічної безпеки, підприємство розширюватиме ринки збуту, залучатиме нових інвесторів, покращуватиме власний «імідж», що позитивно впливатиме на прибутковість, конкурентоспроможність та фінансові результати. Отже, для забезпечення надійного рівня економічної безпеки насамперед необхідно комплексно оцінити її рівень та визначити ті фактори, які негативно впливають на діяльність організації.

Економічна безпека підприємства справді є комплексною характеристикою, що охоплює всі аспекти його діяльності. Вона включає ефективне використання всіх доступних ресурсів (фінансових, матеріальних, кадрових, інформаційних) для забезпечення стабільності і розвитку підприємства. Важливим аспектом є не лише запобігання загрозам, але й здатність адаптуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Розмаїття підходів до визначення сутності поняття «економічна безпека

підприємства» зумовлює значну кількість методичних підходів до оцінки її рівня (рис. 1.3) [29].

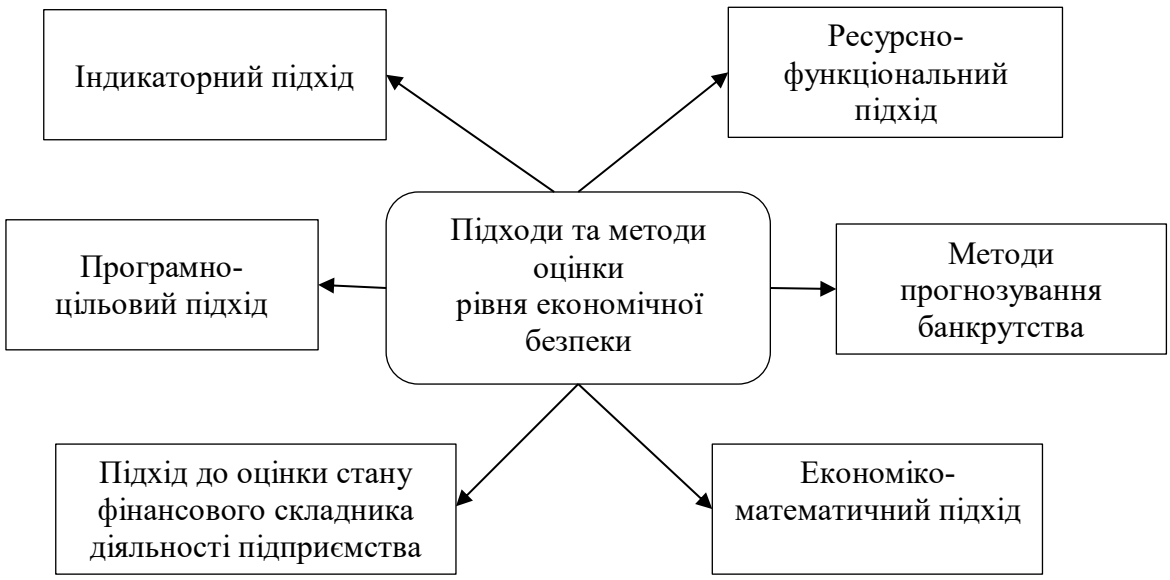

Рисунок 1.3 – Підходи та методи оцінки рівня економічної безпеки підприємств

Індикаторний підхід є однією з найбільш поширених методик оцінки рівня економічної безпеки підприємства, яка дозволяє встановити чіткі порогові значення для основних показників діяльності. Цей підхід дає змогу оперативно виявляти потенційні загрози безпеці підприємства через порівняння фактичних значень з пороговими індикаторами, які визначаються на основі аналізу попередніх даних та галузевих стандартів [29].

Ресурсно-функціональний підхід до оцінки економічної безпеки підприємства спрямований на визначення ефективності використання всіх ресурсів, необхідних для стабільного функціонування і розвитку підприємства, з урахуванням його функціональних складників. Він передбачає оцінку того, як ресурси підприємства (фінансові, матеріальні, кадрові, технологічні тощо) сприяють виконанню його функцій і забезпеченню безпеки, а також як мінімізувати вплив внутрішніх і зовнішніх загроз [30].

Програмно-цільовий підхід до оцінки рівня економічної безпеки підприємства є комплексною методологією, яка об’єднує сукупність

показників, що характеризують різні аспекти діяльності підприємства, зокрема виробництво, збут, фінанси та трудові відносини. Цей підхід дозволяє здійснити цілісну оцінку рівня безпеки підприємства, враховуючи множинні фактори, що можуть на нього впливати. Хоча програмно-цільовий підхід є досить складним і вимагає значних витрат часу і ресурсів для збору даних і проведення аналізу, його ефективність у стратегічному управлінні економічною безпекою підприємства є високою, особливо в умовах сучасного бізнес-середовища, де потреба в комплексному підході до аналізу ризиків та загроз стає дедалі актуальнішою.

Оцінка рівня економічної безпеки підприємства за економіко-математичним підходом передбачає використання математичних моделей для аналізу та прогнозування економічної безпеки на основі функціональних залежностей між показниками діяльності підприємства. Це дає змогу встановити точні взаємозв’язки між різними аспектами діяльності і рівнем економічної безпеки, що забезпечує більш об’єктивну та науково обґрунтовану оцінку. Таким чином, економіко-математичний підхід є потужним інструментом для управління економічною безпекою підприємства, дозволяючи приймати обґрунтовані та об’єктивні рішення на основі числових даних та прогностичних моделей [31].

Прогнозування банкрутства є важливим етапом у забезпеченні економічної безпеки підприємства. Методи прогнозування банкрутства зазвичай орієнтовані на виявлення фінансових ризиків, які можуть призвести до кризи підприємства, і допомагають оцінити, чи знаходиться підприємство на межі банкрутства.

Підхід до оцінки фінансового складника економічної безпеки підприємства підкреслює важливість прибутковості як ключового елементу стабільності та успішного функціонування підприємства. Оцінка цього складника дозволяє зрозуміти, наскільки ефективно підприємство використовує свої ресурси для отримання прибутку та чи здатне воно забезпечити стабільне фінансове становище в умовах різних загроз [29,32].

Розглянуті методи мають свої переваги та недоліки, які детально розглянуто в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Переваги та недоліки підходів та методів оцінки рівня економічної безпеки підприємств [29]

Підходи та методи	Переваги	Недоліки
Індикаторний підхід	Підхід дає можливість комплексно оцінити рівень економічної безпеки підприємства за умов науково обґрунтованого визначення індикаторів та визначенняїх граничних значень для відповідної галузі	Складність визначення вихідної системи показників та граничних значень індикаторів. За неправильного їх визначення рівень економічної безпеки підприємства може бути визначено некоректно, що є небезпечним для підприємства
Ресурсно-функціональний підхід	Підхід дає можливість комплексно оцінити рівень економічної безпеки підприємства на основі функціональних складників економічної безпеки підприємства	Необхідне детальне вивчення процесів, що мають вплив на стан економічної безпеки підприємства. що ускладнює вибір функціональних складників до оцінювання за даним підходом факторів щодо підприємств різних галузей
Програмно-цільовий підхід	Метод дає змогу отримати достовірні результати рівня фінансової безпеки підприємства, адже відображає принципи та умови управління та розвитку підприємства	Відрізняється високим ступенем складності правильного визначення і відбору показників та визначення методів їх інтегрування
Економіко-математичний підхід	Метод дає змогу виявити основні прямі (зворотні), лінійні (нелінійні) взаємозв'язки між різними факторами, що визначають економічну безпеку підприємств	Під час розрахунку окремих показників виникають проблеми, оскільки для визначення функцій, що встановлює залежність за показниками, слід проводити ґрунтовні дослідження
Методи прогнозування банкрутства	Простота в розрахунках та доступність даних для розрахунків	Оцінка здійснюється лише з огляду на платоспроможність підприємства. Більшість моделей оцінки ймовірності банкрутства підприємства адаптовані переважно під діяльність закордонних підприємств
Підхід до оцінки стану фінансового складника	Дає змогу оцінити стан підприємства за умови встановлення нормативних значень множини фінансово-економічних показників	Дає змогу проаналізувати лише фактичний фінансовий станпідприємства, а не визначити рівень його економічної безпеки

Аналізуючи переваги та недоліки найбільш відомих підходів до оцінки рівня економічної безпеки підприємства, можна зробити висновок, що ці підходи дуже складно використати для оцінки рівня економічної безпеки вітчизняних підприємства. На основі аналізу наявних методичних підходів до оцінки рівня економічної безпеки підприємства можна виокремити низку необхідних аспектів для забезпечення комплексності та системності оцінки рівня економічної безпеки підприємства [29,33]:

1) методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства повинен ураховувати специфіку діяльності підприємства, що дасть змогу вчасно виявити загрози та причини їх появи загроз, а також швидко відреагувати на них та розробити заходи щодо їх усунення;

2) для того щоб виявити причини загроз для підприємства, найдоцільніше рівень економічної безпеки оцінювати окремо за кожним складником, а потім зводити до узагальнюючого або інтегрального показника;

3) точність та об'єктивність результатів розрахунку рівня економічної безпеки підприємства залежить від адекватності визначення системи показників, за якими проводиться оцінка економічної безпеки, тому вона має максимально точно висвітлювати всі аспекти діяльності підприємства;

4) якщо вибраний методичній підхід як інструмент оцінки використовує формування порогових значень оціночних показників, то порогові значення повинні базуватися на об'єктивній основі, адже в розрахунках вони виступають базою для порівняння та впливають на результат оцінки рівня економічної безпеки підприємства.

Для комплексного оцінювання рівня економічної безпеки підприємства рекомендуємо використовувати наступний методичний підхід, що сформований на основі узагальнення декількох підходів і складається з послідовних етапів оцінки [34].

На першому етапі визначається інформаційна база дослідження. Джерелами інформації мають бути фінансова звітність підприємства,

основні техніко-економічні показники, показники праці, екологічних умов тощо.

На другому етапі відбираються показники для оцінки економічної безпеки кожної структурної складової підприємства. Цей етап значною мірою визначає ефективність усієї системи управління економічною безпекою. Від комплексності та точності системи індикаторів залежить своєчасність виявлення негативних тенденцій та можливість попередження кризових ситуацій. Після дослідження показників, що характеризують структурні складові економічної безпеки підприємства, авторами було обрано одні з найбільш інформативних показників. Алгоритм розрахунку показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства наведено у табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Система показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства [28]

Показник	Алгоритм розрахунку	Економічна сутність показника
1	2	3
Оцінка фінансової складової		
$К_{авт}$ – коефіцієнт автономії (1.1)	Сума власних коштів / загальна сума фінансування (загальний підсумок балансу)	Можливість підприємства виконувати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів
$К_{фін.}$ – коефіцієнт фінансування (1.2)	Залучені кошти / власний капітал	Відображає, яка кількість одиниць залучених коштів припадає на кожну одиницю власних коштів
$К_{покр.}$ – коефіцієнт покриття (1.3)	Оборотні активи / поточні зобов'язання підприємства	Показує здатність підприємства швидко розраховуватись з борговими зобов'язаннями
$К_{одз}$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (1.4)	Чиста виручки від реалізації продукції / середньорічна величина дебіторської заборгованості	Показує швидкість обороту дебіторської заборгованості підприємства
$К_{окз}$ – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (1.5)	Собівартість реалізації продукції/середньорічна величина кредиторської заборгованості	Показує швидкість обороту кредиторської заборгованості підприємства за певний період
$К_{р.}$ – коефіцієнт рентабельності діяльності (1.6)	Валовий прибуток / собівартість реалізованої продукції	Показує прибуток підприємства з кожної гривні, яка була витрачена на реалізацію продукції

Продовження таблиці 1.3

1	2	3
Оцінка техніко-технологічної складової		
$К_{вп}$ – коефіцієнт виробничої потужності (1.7)	Річний фонд робочого часу / трудомісткість виробництва	Показує максимально можливий випуск продукції за певний час у встановленій номенклатурі й асортименті при повному завантаженні обладнання
$К_{зн}$ – коефіцієнт зносу (1.8)	Сума зносу основних засобів / балансова вартість основних засобів	Відображає частку вартості основних засобів, яку списано на витрати виробництва попередніх періодів
$К_{фв}$ – фондовіддача (1.9)	Обсяг виробництва у вартісному вираженні / середньорічна вартість основних засобів підприємства	Показує кількість одиниць виготовленої продукції у гривнях, що припадає на одиницю вартості основних фондів
$К_{інт}$ – коефіцієнт інтенсивного використання обладнання (1.10)	Обсяг виготовленої продукції за певний період / виробнича потужність обладнання	Показує рівень використання виробничої потужності підприємства
Оцінка інтелектуально-кадрової складової		
$К_{пл}$ – коефіцієнт плинності кадрів (1.11)	Кількість звільнених за власним бажанням та за порушення трудової дисципліни / середньо-облікова чисельність працюючих	Показує рух кадрів на підприємстві, що обумовлено незадоволеністю працівників виробничою ситуацією або незадоволеність керівника підприємства виробничою поведінкою працівників
$К_{п}$ – продуктивність праці (1.12)	Обсяг продукції / кількість праці, витраченої на її виробництво	Показує здатність робітників виробляти за одиницю робочого часу визначений обсяг продукції
$К_{фоз}$ – фондоозброєність праці (1.13)	Середньорічна вартість основних виробничих фондів / середньооблікова чисельність робітників	Характеризує рівень оснащеності працівників основними виробничими засобами
$К_{ра}$ – коефіцієнт раціоналізаторської активності (1.14)	Кількість винаходів (раціональнихпропозицій, ноу-хау тощо) / кількість працюючих	Показує частку пропозицій, що слугують підвищенню продуктивності праці, яка припадає на одного працівника
$К_{квал}$ – коефіцієнт співвідношення висококваліфікованих та кваліфікованих працівників (1.15)	Висококваліфіковані працівники / загальна кількість працівників	Відображає рівень забезпеченості підприємства висококваліфікованими кадрами
Оцінка екологічної складової		
$К_{вик}$ – коефіцієнт перевищення нормативного обсягу викидів шкідливих речовин в атмосферу (1.16)	Сумарний показник забруднення сумішшю речовин / дозволений для підприємства сумарний гранично допустимий обсяг викиду шкідливих речовин	Відображає ступінь перевищення реальних викидів шкідливих речовин в атмосферу над нормативними рівнями

Продовження таблиці 1.3

1	2	3
$К_{люд}$ – коефіцієнт залюднення ареалу шкідливого впливу (1.17)	Сума нормативної щільності населення і середня щільність населення у межах ареалу шкідливого впливу підприємства / середня щільність населення у межах ареалу шкідливого впливу підприємства	Показує рівень заселеності ареалу шкідливого впливу підприємства і потенційну небезпеку підприємства для населення

Після систематизації показників (табл. 1.3) потрібно розрахувати їх темпи змін. Після цього ми можемо здійснити оцінку кожної структурної складової економічної безпеки підприємства (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Визначення рівня складових економічної безпеки підприємства [28]

Фінансова складова
$$К_{фін} = \frac{t_{покр} \times t_{одз} \times t_{окз} \times t_{р} \times t_{авт}}{t_{фін}}, \quad (1.18)$$ де $t_{покр}$ – темп зміни коеф. покриття; $t_{одз}$ – темп зміни коеф. оборотності дебіторської заборгованості; $t_{окз}$ – темп зміни коеф. оборотності кредиторської заборгованості; $t_{р}$ – темп зміни коеф. рентабельності діяльності; $t_{авт}$ – темп зміни коеф. автономії; $t_{фін}$ – темп зміни коеф. фінансування
Техніко-технологічна складова
$$К_{тт} = \frac{t_{вп} \times t_{ФВ} \times t_{інт}}{t_{зн}}, \quad (1.19)$$ де $t_{вп}$ – темп зміни коеф. виробничої потужності; $t_{ФВ}$ – темп зміни фондовіддачі; $t_{інт}$ – темп зміни коеф. інтенсивного використання обладнання; $t_{зн}$ – темп зміни коеф. зносу
Інтелектуально-кадрова складова
$$К_{ік} = \frac{t_{П} \times t_{ФОЗ} \times t_{ра} \times t_{квал}}{t_{пл}}, \quad (1.20)$$ де $t_{П}$ – темп зміни продуктивності праці; $t_{ФОЗ}$ – темп зміни фондоозброєності праці; $t_{ра}$ – темп зміни коеф. раціоналізаторської активності; $t_{квал}$ – темп зміни коеф. співвідношення висококваліфікованих та кваліфікованих працівників; $t_{пл}$ – темп зміни коеф. плинності кадрів
Політико-правова складова
$$К_{пп} = \prod_{i=1}^{n} x_i, \quad (1.21)$$ де n – кількість аналізованих факторів; x_i – значення показника і-ого фактора
Екологічна складова

$$К_е = \frac{1}{t_{вик} \times t_{люд}},$$ (1.22)
де $t_{вик}$ – темп зміни коеф. перевищення нормативного обсягу викидів шкідливих речовин в атмосферу; $t_{люд}$ – темп зміни коеф. залюднення ареалу шкідливого впливу
Узагальнюючий показник рівня економічної безпеки підприємства (R)
$$R = К_{фін} \times К_{тт} \times К_{іт} \times К_{пп} \times К_е$$ (1.23)

Нормативне значення всіх перерахованих вище показників рівня складових економічної безпеки становить > 1, тобто лише в цьому випадку рівень складової економічної безпеки вважається прийнятним.

Отже, якщо значення узагальнюючого показника (R) > 1, то рівень економічної безпеки підприємства можна рахувати задовільним, якщо < 1, то рівень економічної безпеки вважається низьким. В такому разі необхідно повернутися до оцінки кожної із складових економічної безпеки і визначити, які з них не відповідають нормативним значенням та шукати причини такого стану речей.

Висновки до розділу 1

Економічна безпека підприємства, з огляду на її визначення та функціональні аспекти, є критично важливим компонентом його стійкості та розвитку. Вона охоплює весь спектр потенціалу підприємства, включаючи матеріальні, фінансові, кадрові та інформаційні ресурси, і забезпечує їх захищеність від різноманітних загроз, які можуть виникати як із внутрішнього середовища, так і ззовні.

Проаналізувавши формулювання економічної безпеки підприємства багатьма вітчизняними вченими, можна узагальнити, що економічна безпека підприємства – це комплексна характеристика, під якою розуміють рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства.

Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування в теперішньому часі і високий потенціал розвитку в майбутньому.

Економічній безпеці підприємства властивий подвійний характер – з одного боку, вона забезпечує можливість власного функціонування, з іншого є частиною (елементом) економічної безпеки системи вищого рівня і суб'єктом, що забезпечує виконання функцій регіоном, державою.

Регулярний моніторинг економічної безпеки підприємства допомагає вчасно виявляти потенційні загрози і слабкі місця, що дозволяє оцінити ефективність роботи організації та розробити заходи для підтримки її стабільності. Однак, особливістю багатьох вітчизняних підприємств є те, що вони приймають управлінські рішення не на етапі попередження ризиків, а лише після того, як вони вже виникли. Це призводить до зростання витрат, більшого навантаження на ресурси та зниження стійкості підприємства в цілому.

Таким чином, запропонований методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, що базується на проходженні трьох етапів розрахунку, дає змогу враховувати специфіку діяльності підприємства, вчасно виявляти загрози та причини їх появи загроз, а також швидко відреагувати на їх прояви та розробити заходи щодо усунення.

Перевагами цього методу є його універсальність, інформативність і доступність для дослідників. Він дозволяє здійснити комплексну оцінку всіх аспектів діяльності підприємства, що дає змогу визначити рівень його економічної безпеки. Відмінною особливістю цього підходу є включення до аналізу не лише традиційних сфер економічної безпеки, а й таких додаткових аспектів, як інноваційна, енергетична та інформаційна сфери. Це дає змогу більш повно оцінити всі фактори, що впливають на безпеку підприємства.

2 АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АТ «ПІВДЕННИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ»

2.1 Загальна характеристика АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»

Південний гірничо-збагачувальний комбінат – перше підприємство серед країн Східної Європи з видобутку відкритим способом і збагачення магнетитових кварцитів з низьким вмістом заліза з отриманням залізорудного концентрату та доменного агломерату.

Комбінат побудували в дуже стислі терміни. У 1952 році затвердили проектне завдання, а вже 27 липня 1955 року виробили першу тону концентрату (через 2 місяці - першу тону агломерату).

Річна продуктивність першої черги комбінату по сирій руді склала 9 млн тон, концентрату - 4 млн 446 тис. тон і агломерату – 2 млн 625 тис. тон. У 1961 році ввели в експлуатацію другу чергу комбінату.

Трудовому колективу Південного гірничо-збагачувального комбінату довелося стати першовідкривачем в масштабах всієї гірничорудної галузі країни. Своєю працею та завзятістю доводити життєздатність багатьох наукових розробок, освоювати технології та випробувати нове гірничо-збагачувальне устаткування, яке ще вчора жило в умах інженерів і проектувальників.

Аналогічних підприємств в Східній Європі не існувало. Так що Південний гірничо-збагачувальний комбінат став експериментальним промисловим майданчиком, де з ювелірною точністю відточувалися майстерність буровибухових робіт і технології збагачення руди. Через роки досвід Південного гірничо-збагачувального комбінату став незамінним при введенні в експлуатацію споріднених підприємств по всій країні.

Саме на Південному гірничо-збагачувальному комбінаті вперше в СРСР стали застосовувати в кар'єрі верстати вогневого та шарошечного буріння, впровадили короткоуповільнене підривання при проведенні масових вибухів, освоїли багатостадійну схему збагачення магнетитових кварцитів, провели перші промислові випробування збагачення окислених руд, відпрацювали принципову схему виробництва залізорудних окатишів.

Південний гірничо-збагачувальний комбінат став справжньою кузнею висококваліфікованих кадрів. Фахівці підприємства згодом «піднімали» криворізькі гірничо-збагачувальні комбінати, що будували в 60-і роки, займали керівні пости на інших промислових підприємствах і в держапараті країни.

За минулі шість десятків років югоківцям довелося пережити різні часи – від рекордних виробничих показників в 80-х роках, до колосального спаду виробництва в 90-х та його стабілізації в 2000-х.

Сьогодні у підприємства знову період підйому. Реалізується довгострокова інвестиційна програма, впроваджуються соціальні проекти, які дають привід говорити про Південний гірничо-збагачувальний комбінат як про успішне, сучасне, соціально орієнтоване підприємство. В тому числі, завдяки соціальним інвестиціям підприємства житловий масив Південного гірничо-збагачувального комбінату нині - один із найзатишніших і мальовничих куточків Кривого Рогу.

Сировинна база Південного гірничо-збагачувального комбінату представлена Скелюватським родовищем магнетитових залізистих кварцитів. На підприємстві використовується циклічно-потокова технологія видобутку руди з використанням автомобільного, залізничного та конвеєрного транспорту.

До складу комбінату входить 23 структурних підрозділів, в тому числі 5 основних. Сумарна виробнича потужність фабрик складає 13,5 млн тон концентрату на рік (станом на 2021 рік). Станом на 31 грудня 2022 р. чисельність персоналу підприємства становила 5473 особи.

Аналіз фінансового стану підприємства за даними активу розпочинають з його загальної оцінки на основі вивчення структури і динаміки майна підприємства (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Горизонтальний аналіз майна АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020– 2022 рр., тис. грн.

Показники	2020	2021	2022	Темп приросту (зниження),%	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Нематеріальні активи	112854	110832	105744	-1,79	-4,59
Незавершені капітальні інвестиції	2699841	3226548	2820610	+19,51	-12,58
Основні засоби	8790994	12450062	13043925	+41,62	+4,77
Довгострокова дебіторська заборгованість	31170	16672	3950882	-46,51	+23597,71
Відстрочені податкові активи	81895	-	231484	х	х
1. Необоротні активи – всього	11716754	15804114	20152645	+34,88	+27,51
Запаси	528611	768941	854849	+45,46	+11,17
Виробничі запаси	355420	397001	411035	+11,70	+3,54
Незавершене виробництво	-	-	-	-	-
Готова продукція	172363	370997	443022	+115,24	+19,41
Товари	828	943	792	+13,89	-16,01
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	13179388	19473076	13521171	+47,75	-30,56
Дебіторська заборгованість за розрахунками: авансами	74944	155310	641470	+107,23	+313,03
з бюджетом	488463	762350	639610	+56,07	-16,10
Інша поточна дебіторська заборгованість	10433	8947	169824	-14,24	+1798,11
Гроші та їх еквіваленти	129068	428929	758406	+232,33	+76,81
Витрати майбутніх періодів	105405	169900	114400	+61,19	-32,67
2. Оборотні активи – всього	14516312	21767455	16699730	+49,95	-23,28
Разом активи	26233066	37571569	36852375	+43,22	-1,91

Результати горизонтального аналізу майна АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат», наведені у табл. 2.1, свідчать про наявність як позитивних, так і негативних ознак і тенденцій у майновому стані підприємства за інформацією активу балансу. До позитивних характеристик майнового стану досліджуваного підприємства належать такі:

– у 2021 р. порівняно з 2020 р. збільшилась величина основних засобів на 41,62% , у 2022 р. на 4,77% порівняно з 2021 р.;

– грошові кошти мають значне збільшення на 232,33% у 2021 р. порівняно з 2020 р. і на 76,81% у 2022 р. порівняно з 2021 р., що створює умови для підвищення рівня платоспроможності підприємства;

– необоротні активи представлені насамперед основними засобами, вартість яких у 2022 р. порівняно з 2021 р. зросла на 4,77%, у 2021 р. порівняно з 2020 р. – на 41,62%;

– серед видів оборотних активів найбільший темп приросту має готова продукція – 19,41% у 2022 р. порівняно з 2021 р.; найбільший темп зниження – дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги – 30,56%;

– темп зростання виробничих запасів у 2022 р. порівняно з 2021 р. склав 3,54%, тобто перевищив темп зниження майна в цілому, що свідчить про зростання частки виробничих запасів у майні підприємства. Така тенденція свідчить про збільшення виробничого потенціалу підприємства.

Водночас є і негативні тенденції майнового стану підприємства, а саме:

– зменшилась величина оборотних активів на 23,28% у 2022 р. порівняно з 2021 р.;

– вартість майна дещо зменшилась – на 1,91% у 2022 р. порівняно з 2021 р., що свідчить про незначне зменшення майнового потенціалу підприємства;

– вартість необоротних активів збільшилась на 34,88% у 2021 р. порівняно з 2020 р. і на 27,51% у 2022 р. порівняно з 2021 р., при зменшенні вартості оборотних активів, що свідчить про зниження показника співвідношення оборотних і необоротних активів, а також про створення умов для сповільнення оборотності активів;

– серед фондів обігу дещо зменшилась дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги – на 30,56% у 2022 р. порівняно з 2021 р. і збільшення на 47,75% у 2021 р. порівняно з 2020 р., інша поточна дебіторська заборгованість зросла на 1798,11% у 2022 р. порівняно з 2021 р., що свідчить про значне погіршення стану розрахунків підприємства з дебіторами.

На рис. 2.1 зображено динаміку необоротних та оборотних активів підприємства АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат». Рис. 2.1 ілюструє стрібкоподібну тенденцію зміни вартості оборотних активів (з 14516312 тис. грн. у 2020 р. до 21767455 тис. грн. у 2021 і 16699730 тис. грн. у 2022 р.), що є негативною тенденцією, проте, лінія тренду, зображеная на рисунку, свідчить про загальну тенденцію збільшення вартості оборотних активів за період, що досліджується і поступове збільшення вартості необоротних активів (з 11716754 тис. грн. у 2020 р. до 15804114 тис. грн. у 2021 р. та до 16699730 тис. грн. у 2022 р.), що свідчить про наявність можливостей створення матеріальних умов для розширення основної діяльності підприємства.

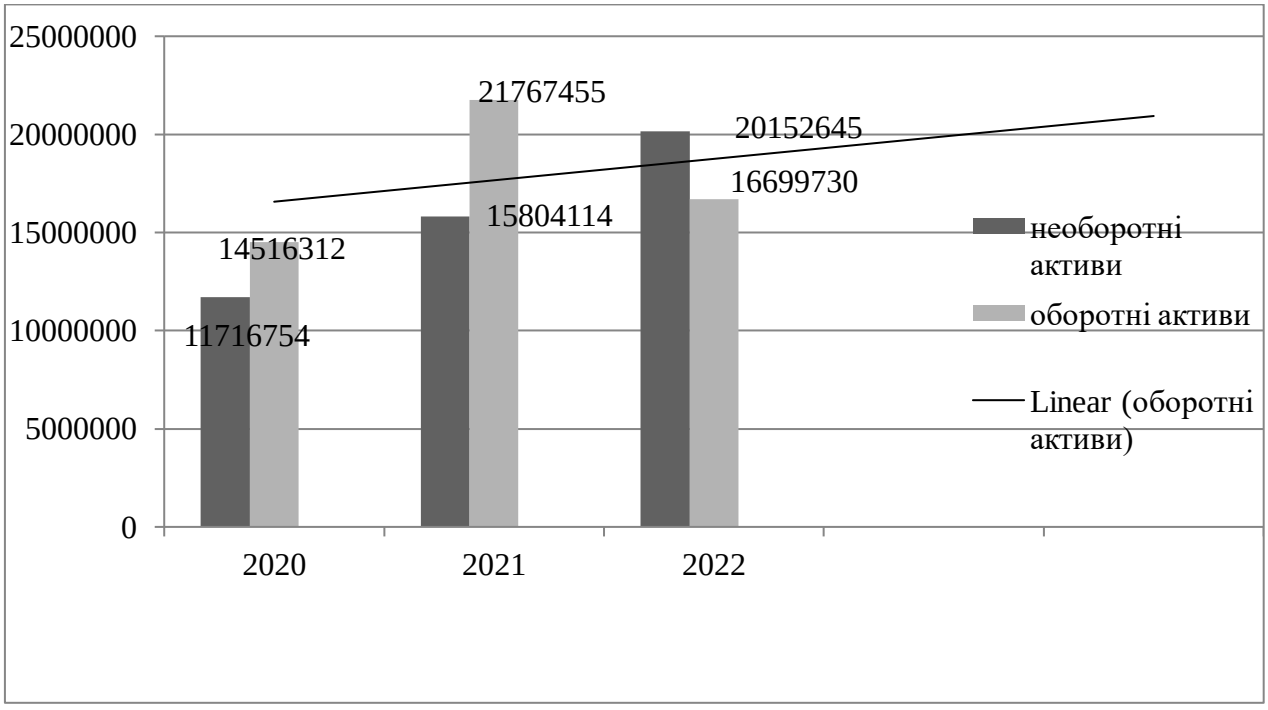

Рисунок 2.1 – Динаміка активів АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020 – 2022 рр., тис. грн.

За допомогою вертикального аналізу дослідимо структурні зміни в активах підприємства (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Вертикальний аналіз майна АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020– 2022 рр.,%

Показники	2020	2021	2022	Відхилення,%	
				2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021р.
1. Необоротні активи	44,66	42,06	54,68	-2,60	+12,62
Нематеріальні активи	0,43	0,29	0,29	-0,14	0,00
Незавершені капітальні інвестиції	10,29	8,59	7,65	-1,70	-0,94
Основні засоби	33,51	33,14	35,40	-0,37	+2,26
Довгострокова дебіторська заборгованість	0,12	0,04	10,72	-0,08	+10,68
Відстрочені податкові активи	0,31	-	0,63	х	х
2. Оборотні активи	55,34	57,94	45,32	+2,60	-12,62
Запаси	2,02	2,05	2,32	+0,03	+0,27
Виробничі запаси	1,35	1,06	1,11	-0,29	+0,05
Незавершене виробництво	-	-	-	-	-
Готова продукція	0,66	0,99	1,20	+0,33	+0,21
Товари	0,01	0,00	0,01	-0,01	+0,01
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	50,24	51,83	36,69	+1,59	-15,14
Дебіторська заборгованість за розрахунками	2,15	2,44	3,48	+0,29	+1,04
Інша поточна дебіторська заборгованість	0,04	0,02	0,46	-0,02	+0,44
Гроші та їх еквіваленти	0,49	1,14	2,06	+0,65	+0,92
Витрати майбутніх періодів	0,40	0,45	0,31	+0,05	-0,14
Разом активи	100,00	100,00	100,00	0,00	0,00

За даними табл 2.2 можемо спостерігати такі зміни в структурі активів підприємства:

– частка необоротних активів за досліджуваний період дещо змінилась (зменшилась на 2,60% у 2021 р. порівняно з 2020 р. і зросла на 12,62% у 2022 р. порівняно з 2021 р.);

– частка необоротних активів у 2020 р. склала 44,66%; у 2021 р. – 42,06%; у 2022 р. – 54,68%;

– у структурі необоротних активів найбільшу питому вагу займають основні засоби (33,51% у 2020 р.; 33,14% у 2021 р.; 35,40% у 2022 р.); найменшу – нематеріальні активи (0,43% у 2020 р. і 0,29% у 2021-2022 рр.);

– частка оборотних активів у 2020 р. склала 55,34%; у 2021 р. – 57,94%; у 2022 р. – 45,32%;

– у структурі оборотних активів найбільшу питому вагу займає дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги (50,24% у 2020 р.; 51,83% у 2021 р.; 36,69% у 2022 р.), найменшу – товари (0,01%; 0,01%; 0,01% відповідно по роках).

На рис. 2.2 наочно зображено структурні зміни в активах підприємства (рис. 2.2).

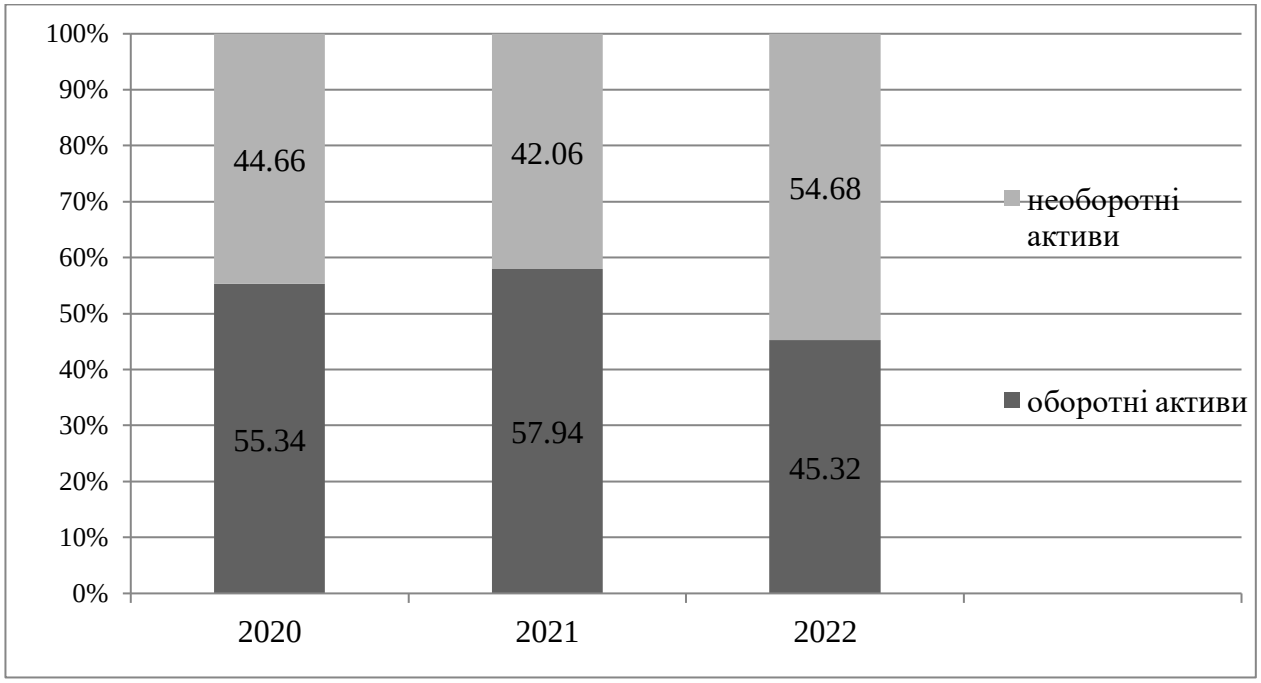

Рисунок 2.2 – Структура майна АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат за 2020-2022 рр., %

Дані, наведені на рис. 2.2 свідчать, що за досліджуваний період відбулись певні зміни у структурі майна підприємства. Зменшення частки оборотних активів підприємства – з 55,34% у 2020 р. до 45,32% у 2022 р. можна вважати негативною тенденцією.

Результати горизонтального та вертикального аналізу майна підприємства АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» свідчать про наявність як позитивних так і негативних ознак і тенденцій у майновому стані підприємства за інформацією активу балансу. До основних характеристик майнового стану належать такі:

– у звітному 2022 р. порівняно з попереднім 2021 р. вартість майна зменшилась на 1,91%, у 2021 р. порівняно з 2020 р. збільшилась на 43,22%, що свідчить про негативні зміни у майновому потенціалі підприємства;

– необоротні активи підприємства зросли на 34,88% у 2021 р. порівняно з 2020 р. і на 27,51% у 2022 р. порівняно з 2021 р., проте, оборотні активи значно знизились у 2022 р. порівяно з 2021 р. на 23,28%;

– темп падіння оборотних активів перевищив темп зростання необоротних активів за період, що аналізується, в результаті чого частка необоротних активів поступово збільшилась з 44,66% у 2020 р. до 54,68% у 2022 р., відповідно зменшилась частка оборотних активів – з 55,34% до 45,32% відповідно. Така динаміка вказує на зменшення коефіцієнта співвідношення оборотних і необоротних активів, та створення умов для уповільнення оборотності активів;

– необоротні активи підприємства представлені насамперед основними засобами, вартість яких у 2021 р. збільшилась на 41,62% або на 3659068 тис. грн. порівняно з 2020 р., та збільшилась на 4,77% або на 593863 тис. грн. у 2022 р. порівняно з 2021 р. Темп зростання вартості основних засобів перевищив темп падіння вартості майна підприємства у 2022 р., тому можна стверджувати про створення певних умов для розширення основної діяльності підприємства.

Проведемо горизонтальний аналіз фінансових ресурсів підприємства (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Горизонтальний аналіз фінансових ресурсів АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020 – 2022 рр., тис. грн.

Показники	2020	2021	2022	Темп приросту (зниження),%	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Зареєстрований (пайовий) капітал	589501	513474	437448	-12,90	-14,81
Капітал у дооцінках	892908	2493791	2424740	+179,29	-2,77
Резервний капітал	40626	40626	40626	0,00	0,00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	18768011	28971042	29759883	+54,36	+2,72
Вилучений капітал	(138231)	(69117)	-	-49,99	-
Усього за розділом 1. Власний капітал	20152815	31949818	32662697	+58,54	+2,23
Відстрочені податкові зобов’язання	267396	549789	282393	+105,61	-48,64
Пенсійні зобов’язання	1968348	1799509	1228756	-8,58	-31,72
Інші довгострокові зобов’язання	3877	2151	168	-44,52	-92,19
Довгострокові забезпечення	13272	35305	23820	+166,01	-32,53
Цільове фінансування	-	-	8	-	-
Усього за розділом 2. Довгострокові зобов’язання і забезпечення	2252893	2386754	1535145	+5,94	-35,68
Поточна кредиторська заборгованість за:					
товари, роботи, послуги	1203365	1092681	867645	-9,20	-20,59
розрахунками з бюджетом	1187733	1234522	710847	+3,94	-42,42
розрахунками зі страхування	16445	17335	50253	+5,41	+189,89
розрахунками з оплати праці	61590	64806	48952	+5,22	-24,46
одержаними авансами	2211	1767	527	-20,08	-70,18
розрахунками з учасниками	845064	232211	147698	-72,52	-36,39
Поточні забезпечення	122277	128683	152345	+5,24	+18,39
Інші поточні зобов’язання	388673	462992	676266	+19,12	+46,06
Усього за розділом 3. Поточні зобов’язання і забезпечення	3827358	3234997	2654533	-15,48	-17,94
Разом пасиви	26233066	37571569	36852375	+43,22	-1,91

Результати горизонтального аналізу джерел формування капіталу АТ

«Південний гірничо-збагачувальний комбінат» свідчать про наявність як позитивних, так і негативних ознак і тенденцій у майновому стані підприємства за інформацією пасиву балансу, а саме:

– у 2022 р. порівняно з 2021 рр. вартість джерел формування капіталу дещо знизилась – на 1,91% . Власний капітал підприємства значно зріс у 2021 р. порівняно з 2020 р. на 58,54% і на 2,23% у 2022 р. порівняно з 2021 р. Проте, значно знизились довгострокові зобов'язання підприємства – на 35,68% у 2022 р. порівняно з 2021 р. і зросли на 5,94% у 2021 р. порівняно з 2020 р. Отже, у підприємства дещо підвищився рівень фінансової стійкості за критерієм забезпеченості власним капіталом;

– зменшилась залежність підприємства від довгострокових зобов'язань (на 35,68% у 2022 р. порівняно з 2021 р.), значно зменшилась залежність від поточних зобов'язань (на 15,48% у 2021 р. порівняно з 2020 р. і на 17,94% у 2022 р. порівняно з 2021 р. відповідно);

– серед джерел формування капіталу зміни кредиторської заборгованості такі: зменшення заборгованості за товари, роботи, послуги на 20,59% у 2022 р. порівняно з 2021 р., зменшення розрахунки з бюджетом на 42,42%; збільшення на 189,89% розрахунки зі страхування; зменшення на 70,18% розрахунки за одержаними авансами; зменшення на 36,39% розрахунки з учасниками.

– немає рівноваги між сумами і динамікою дебіторської (табл. 2.1) і кредиторської заборгованості. Так, зменшення дебіторської заборгованості у 2022 р. порівняно з 2021 р. становило майже 27%, у 2021 р. порівняно з 2020 р. – зростання на 48,33%; зменшення кредиторської заборгованості становило 30,92% і на 20,30% відповідно по роках. Отже, шляхи зміцнення майнового стану підприємства мають бути пов'язані насамперед з удосконаленням управління дебіторською і кредиторською заборгованістю.

У підприємства можуть бути непередбачені зобов'язання, які вимагають витрачання ресурсів (але повної впевненості щодо цього зобов'язання немає) в сумі очікуваних збитків або вартості прийнятих на себе зобов'язань за

договорами поруки.

На рис. 2.3 зображено динаміку фінансових зобов’язань підприємства.

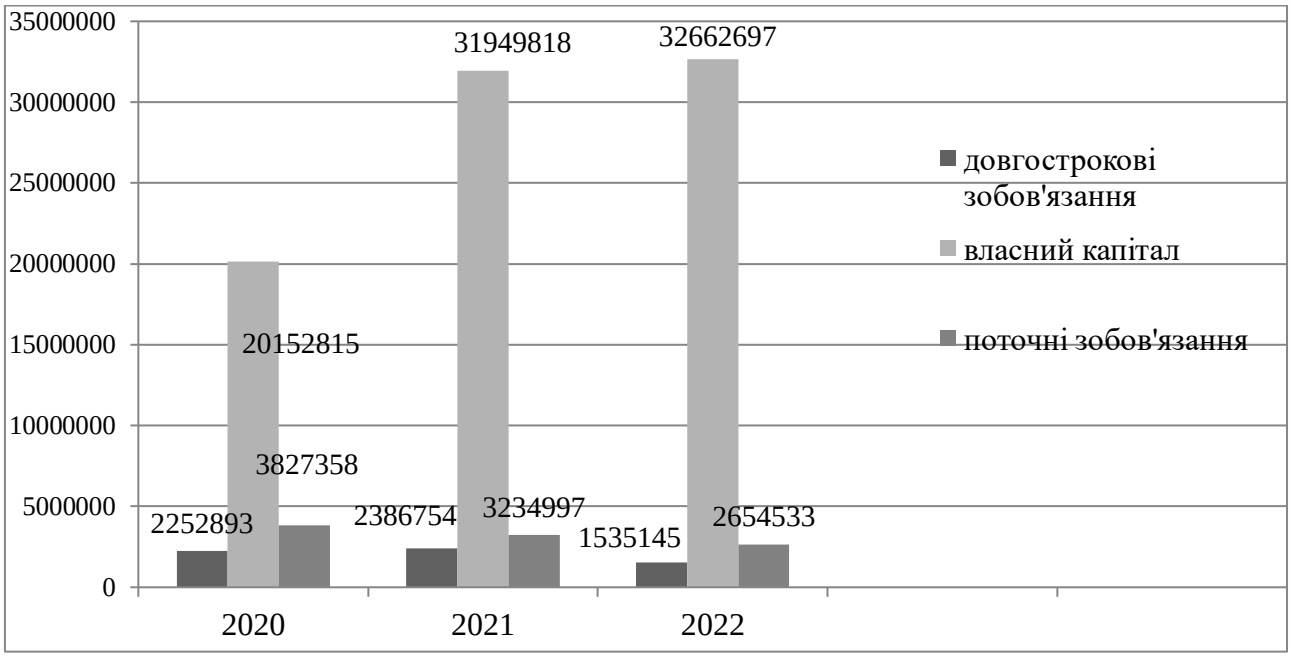

Рисунок 2.3 – Динаміка фінансових ресурсів АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат», тис. грн.

За наведеними даними спостерігається така тенденція: значне зростання показників власного капіталу у 2021 р., показник має значення у розмірі 31949818 тис. грн., що на 58,54% більше 2020 р., у 2022 р. відбулось зростання цього показника до значення у розмірі 32662697 тис. грн. і збільшення у 2022 р. на 2,23% порівняно з 2021 р.

Водночас відбувається незначне збільшення довгострокових зобов’язань підприємства – з 2252893 тис. грн. у 2020 р. до 2386754 тис. грн. у 2021 р., тобто на 5,94% і значне зменшення на 35,68% у 2022 р. порівняно з 2021 р.

Величина поточних зобов’язань підприємства значно зменшується з 3827358 тис. грн. у 2020 р. до 2654533 тис. грн. у 2022 р., тобто на 30,64%.

Дану тенденцію можна вважати позитивною, оскільки відбувається зростання величини власного капіталу, з одночасним зменшенням величини позикового капіталу підприємства.

Вертикальний аналіз забезпечує дослідження капіталу за структурою

окремих розділів і статей пасиву балансу. За допомогою цього методу досліджуються зміни в якості капіталу щодо співвідношення його елементів Наприклад, висока частка власного капіталу свідчить про низькі фінансові ризики, але також про неповне використання підприємством свого потенціалу. Проте, якщо є можливість підвищити присутність на ринку – важливо залучати додаткові позикові кошти для інтенсифікації власної діяльності (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Вертикальний аналіз фінансових ресурсів АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020– 2022 рр.,%

Показники	2020	2021	2022	Відхилення,%	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Зареєстрований (пайовий) капітал	2,25	1,37	1,19	-0,88	-0,18
Капітал у дооцінках	3,40	6,64	6,58	+3,24	-0,06
Резервний капітал	0,15	0,11	0,11	-0,04	0,00
Нерозподілений прибуток	71,54	77,11	80,75	+5,57	+3,64
1. Власний капітал - всього	76,82	85,04	88,63	+8,22	+3,59
Відстрочені податкові зобов’язання	1,02	1,46	0,77	+0,44	-0,69
Пенсійні зобов’язання	7,50	4,79	3,33	-2,71	-1,46
Інші довгострокові зобов’язання	0,01	0,01	0,00	0,00	-0,01
Довгострокові забезпечення	0,05	0,09	0,06	+0,04	-0,03
2. Довгострокові зобов’язання і забезпечення - всього	8,59	6,35	4,17	-2,24	-2,18
Поточна кредиторська заборгованість за:					
товари, роботи, послуги	4,59	2,91	2,35	-1,68	-0,56
розрахунками з бюджетом	4,53	3,29	1,93	-1,24	-1,36
розрахунками зі страхування	0,06	0,05	0,14	-0,01	+0,09
розрахунками з оплати праці	0,23	0,17	0,13	-0,06	-0,04
одержаними авансами	0,01	0,001	0,00	-0,01	0,00
розрахунками з учасниками	3,22	0,62	0,40	-2,60	-0,22
Поточні забезпечення	0,47	0,34	0,41	-0,13	+0,07
Інші поточні зобов’язання	1,48	1,23	1,84	-0,25	+0,61
3. Поточні зобов’язання і забезпечення - всього	14,59	8,61	7,20	-5,98	-1,41
Разом пасиви	100,00	100,00	100,00	0,00	0,00

За даними табл. 2.4, у структурі пасивів підприємства зросла частка

власного капіталу і склала у 2022 р. 88,63%, значно зменшилась частка довгострокових зобов'язань – з 8,59% у 2020 р. до 4,17% у 2022 р., частка поточних зобов'язань невисока і становить 14,59% у 2020 р., та 7,20% у 2022 р.

На рис. 2.4 зображено структуру фінансових ресурсів підприємства за основними складовими.

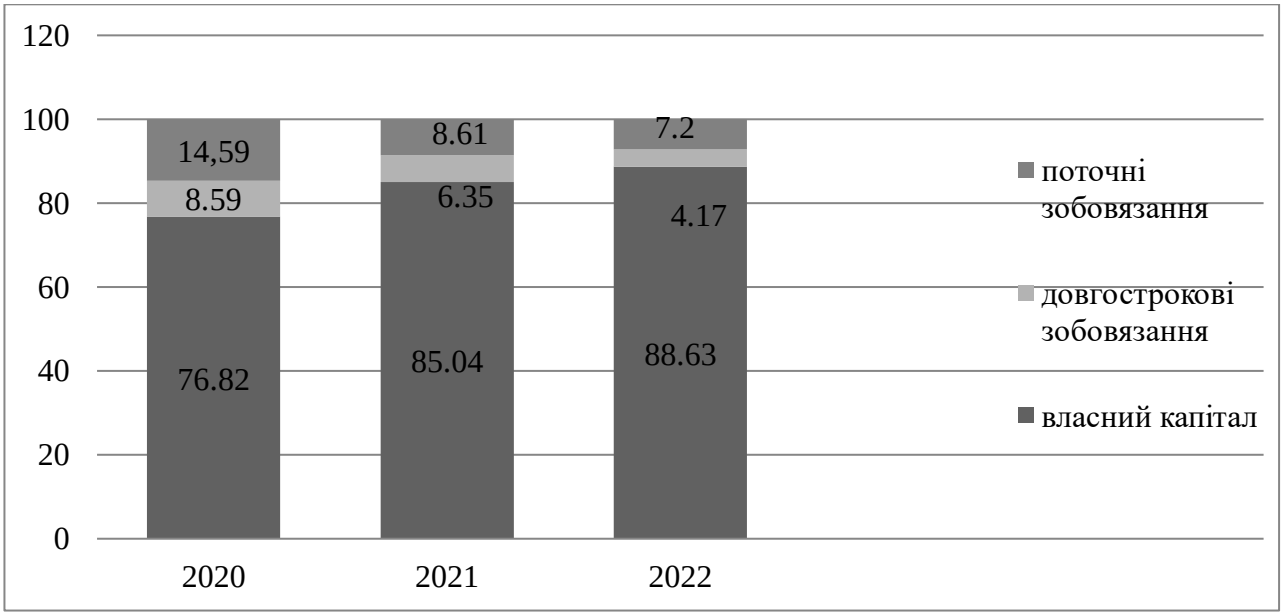

Рисунок 2.4 – Структура фінансових ресурсів АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020-2022 рр., %

Результати горизонтального та вертикального аналізу джерел формування капіталу підприємства свідчать про наявність позитивних тенденцій у майновому стані підприємства. У структурі фінансових ресурсів питома вага власного капіталу займає 76,82% у 2020 р.; 85,04% у 2021 р. і 88,63% у 2022 р., тобто, має тенденцію до збільшення.

Питома вага поточних зобов'язань підприємства невисока – 14,59% у 2020 р.; 8,61% у 2021 р. і 7,20% у 2022 р.; довгострокових зобов'язань – 8,59%; 6,35%; 4,17% відповідно. За 2020-2022 рр. у структурі фінансових ресурсів підприємства змінилось співвідношення власного капіталу на користь його зростання, довгострокових та поточних зобов'язань на користь зменшення. Зменшення частки заборгованості підприємства свідчить про збільшення його фінансової стійкості та про покращення стану розрахунків з кредиторами.

2.2 Аналіз фінансово-економічних результатів діяльності АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»

З метою аналізу фінансового стану підприємства та оцінки ефективності діяльності підприємства необхідно зробити аналіз виробничо-господарської діяльності за основними техніко-економічними показниками (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Динаміка показників виробничо-господарської діяльності підприємства АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020 – 2022 рр., тис. грн

Показники	2020	2021	2022	Відношення,%	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робот, послуг)	33591922	51603393	9252212	+53,62	-82,07
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робот, послуг)	8233437	10216556	7505694	+24,09	-26,53
Валовий прибуток	25358485	41386837	1746518	+63,21	-95,78
Інші операційні доходи	2016388	1127053	6350634	-44,11	+463,47
Адміністративні витрати	192553	312628	178763	+62,36	-42,82
Витрати на збут	3930229	4693643	1523995	+19,42	-67,53
Інші операційні витрати	533578	1691008	6922943	+216,92	+309,40
Фінансовий результат від операційної діяльності - прибуток	22718513	35816611	-	+57,65	-
збиток	-	-	528549	-	-
Інші фінансові доходи	14507	81913	18748	+464,64	-77,11
Інші доходи	15896	7221	2097	-54,57	-70,96
Фінансові витрати	200446	239896	184607	+19,68	-23,05
Інші витрати	139208	267844	89083	+92,41	-66,74
Фінансовий результат до оподаткування -прибуток	22409262	35398005	-	+57,96	-
збиток	-	-	781394	-	-
Витрати (дохід) з податку на прибуток	-3996985	-6366512	140182	+59,28	х
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	-174949	-	-	-	-
Чистий прибуток	18237328	29031493	-	+59,19	-
Збиток	-	-	641212	-	-

Дані табл. 2.5 свідчать про стрибкоподібні зміни показників чистого доходу від реалізації продукції (у 2021 р. порівняно з 2020 р. збільшення на 53,62%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. – зменшення на 82,07%), собівартості реалізованої продукції (у 2021 р. порівняно з 2020 р. збільшення на 24,07%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. зменшення на 26,53%), валового прибутку (у 2021 р. порівняно з 2020 р. збільшення на 63,21%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. зменшення на 95,78%), що можна пояснити початком активних військових дій на території України.

Як наслідок, фінансовий результат від операційної діяльності підприємства у 2020 р. – прибуток у розмірі 22718513 тис. грн., у 2021 р. – 35816611 тис. грн., що на 57,65% більше попереднього року, у 2022 р. збиток склав 528549 тис. грн. Показник фінансових витрат за період, що аналізується, дещо знизився і становить у 2020 р. – 200446 тис. грн., у 2021 р. – 239896 тис. грн., у 2022 р. – 184607 тис. грн.

Фінансовим результатом діяльності підприємства до оподаткування у 2020 і 2021 рр. є прибуток – 22409262 тис. грн. і 35398005 тис. грн. відповідно. У 2022 р. збиток становить 781394 тис. грн.

Чистий прибуток підприємство має у 2020 р. – 18237328 тис. грн. і у 2021 р. – 29031493 тис. грн. У 2022 р. збиток становить 641212 тис. грн., це відбулось внаслідок перевищення витрат над доходами підприємства через активні військові дії на теріторії нашої держави.

На рис. 2.5 зображено динаміку основних показників діяльності підприємства – чистого доходу від реалізації продукції, собівартості реалізованої продукції, валового прибутку, результат від операційної діяльності. Як свідчать дані, АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» протягом досліджуваного періоду має стійку тенденцію до різкого зменшення всіх наведених показників у 2022 р. порівняно з 2021 р., причому у 2022 р. зниження доходу відбувалось більш швидкими темпами, ніж зменшення витрат і в результаті підприємство отримало збиток у розмірі 641212 тис. грн.

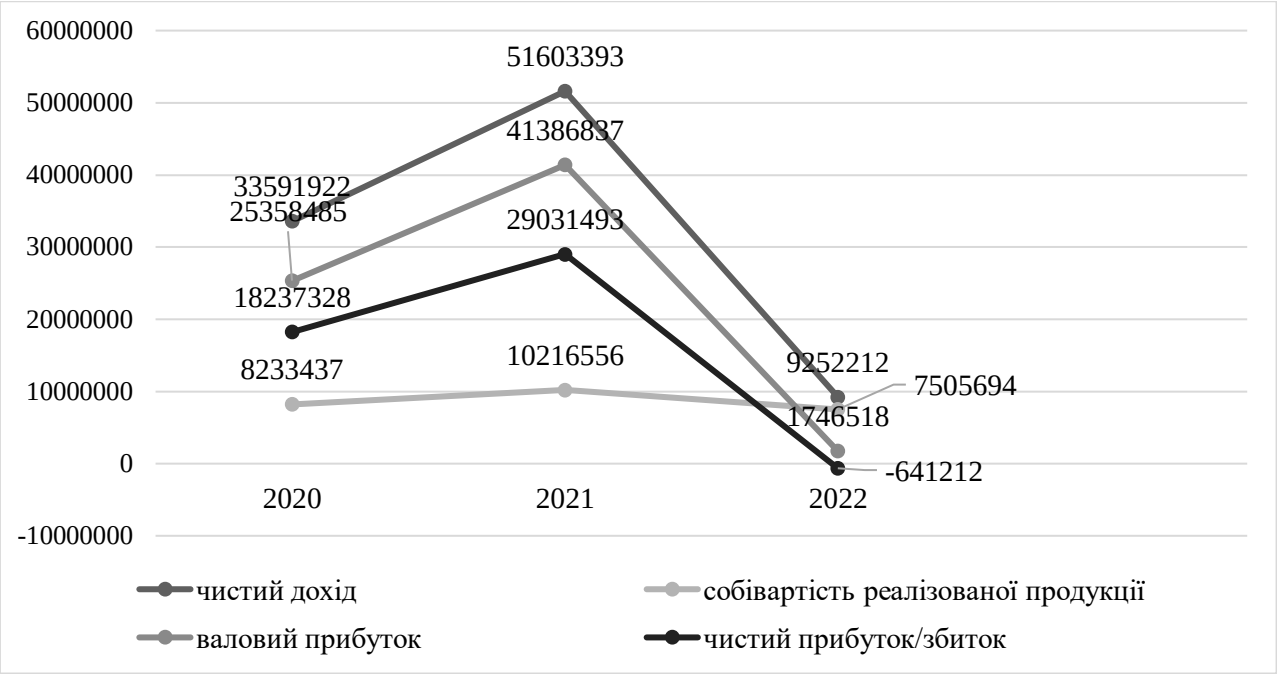

Рисунок 2.5 – Динаміка основних показників діяльності АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат», тис. грн.

Основною причиною неплатоспроможності підприємств є низька забезпеченість високоліквідними активами, тобто грошовими коштами.

Стійкий фінансовий стан суб'єктів господарювання можливий за умови ефективного контролю за рухом грошових коштів і поліпшення управління грошовими потоками.

Грошові кошти обслуговують різноманітні аспекти операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. Кожна господарська операція супроводжується або надходженням, або витрачанням грошей. Відповідно до НП(С)БО 1, рух грошових коштів – надходження і вибуття грошей та їхніх еквівалентів. Грошові кошти є багатоплановою економічною категорією, адже використовуються як засіб платежу і заощадження, є ресурсом і результатом діяльності підприємства, зумовлюють його поточний і майбутній фінансовий стан [35]. Грошові потоки – це сукупність розподілених у часі надходжень і витрачань грошей, які генеруються господарською діяльністю (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Аналіз руху грошових коштів АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» у результаті операційної діяльності при прямому методі їх розрахунку за 2020 – 2022 рр., тис. грн.

Показники	2020	2021	2022	Темп приросту, %	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Рух коштів у результаті операційної діяльності					
Надходження від:					
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	22409262	35398005	-	+57,96	-
Коригування на амортизацію необоротних активів	1707838	2210601	2357994	+29,44	+6,67
Збільшення забезпечень	49050	858737	6186736	+1650,74	+620,45
Прибуток від нереалізованих курсових різниць	-	1048766	-	-	-
Прибуток від неопераційної діяльності	309251	418606	252845	+35,36	-39,60
Збільшення оборотних активів	45052	2292219	364167	+4987,94	-84,11
Зменшення поточних зобов’язань	83683	2292219	1072363	+2639,17	-53,22
Грошові кошти від операційної діяльності	6992745	40969051	2130868	+485,88	-94,80
Витрачання на:					
Збиток від звичайної діяльності до оподаткування	-	-	781394	-	-
Збиток від нереалізованих курсових різниць	1268005	-	5983041	-	-
збиток від неопераційної діяльності	202914	42152	-	-79,23	-
Зменшення оборотних активів	15112262	533550	909672	-96,47	+70,49
Збільшення витрат майбутніх періодів	106436	22555	-	-78,81	-
Збільшення поточних зобов’язано	1028210	682181	429130	-33,65	-37,09
Сплачений податок на прибуток	2810150	9541651	950900	+239,54	-90,03
Чистий рух коштів від операційної діяльності	4182595	31427400	1179968	+651,39	-96,25

За даними табл. 2.6 можна зробити висновок, що за період, що аналізується, відбулись зміни величини чистого руху коштів від операційної

діяльності. Цей показник у 2021 р. становить зростання на 651,39% від показника 2020 р., у 2022 р. – зниження на 96,25% від 2021 р. Якщо проаналізувати показники 2022 р. по відношенню до 2021 р., то майже за всіма показниками і надходження і витрачання відбулось значне зменшення. Проте, показники надходжень мають більші темпи падіння порівняно з показниками витрачання.

Таблиця 2.7 – Аналіз руху грошових коштів АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» у результаті інвестиційної діяльності при прямому методі їх розрахунку за 2020 – 2022 рр., тис. грн.

Показники	2020	2021	2022	Темп зростання/ падіння, %	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності					
Надходження від:					
реалізації необоротних активів	13603	135681	-	+897,43	-
отриманих відсотків	10158	21303	18748	+109,72	-11,99
Витрачання на:					
придбання необоротних активів	2965321	4380457	636394	+47,72	-85,47
надання позик	-	-	365686	-	-
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	-2941560	-4223473	-983332	+43,58	-76,72

Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності підприємства має від'ємне значення на протязі 2020-2022 рр. Цей показник у 2020 р. становив збиток 2941560 тис. грн., у 2021 р. – збиток у розмірі 4223473 тис. грн., у 2022 р. – 983332 тис. грн., тобто на 76,72% менше від 2021 р. Така тенденція пояснюється значним перевищення витрат над надходження грошових коштів. У 2022 р. єдиним елементом надходжень є надходження від отриманих відсотків у сумі 18748 тис. грн., що на 11,99% менше 2021 р.

Витрачання на придбання необоротних активів у 2020 р. становять 2965321 тис. грн, у 2021 р. – 4380457 тис. грн., у 2022 р. – 636394 тис. грн.

Цей показник у 2022 р. значно знизився порівняно з попереднім роком і

становить 76,72% від 2021 р.

Таблиця 2.8 – Аналіз руху грошових коштів АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» у результаті фінансової діяльності при прямому методі їх розрахунку за 2020-2022 рр., тис. грн.

Показники	2020	2021	2022	Темп зростання/ падіння, %	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Рух коштів у результаті фінансової діяльності					
Витрачання на:					
сплату дивідендів	1035072	26798162	8505	+2489,01	-99,97
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	-1035072	-26798162	-8505	+2489,01	-99,97
Чистий рух грошових коштів за звітний період	205963	405765	188131	+97,01	-53,64
Залишок коштів на початок року	7659	250478	607380	+3170,37	+142,49
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	36856	-48863	113922	х	х
Залишок коштів на кінець року	250478	607380	909433	+142,49	+49,73

Негативна тенденція спостерігається за результатами фінансової діяльності підприємства протягом всього досліджуваного періоду. Чистий рух коштів від фінансової діяльності має від'ємне значення: у 2020 р. – 1035072 тис. грн., у 2021 р. – 26798162 тис. грн., тобто на 2489,01% більше порівняно з 2020 р., у 2022 р. – 8505 тис. грн., тобто на 99,97% менше порівняно з 2021 р. Така тенденція пояснюється наявністю тільки витрат від фінансової діяльності при відсутності надходжень грошових коштів від фінансової діяльності.

В цілому чистий рух грошових коштів має позитивне значення: за результатами 2020 р. – 205963 тис. грн., у 2021 р. – 405765 тис. грн. У 2022 р. значення показника становить – 188131 тис. грн.

Залишок коштів на кінець року по роках становить: у 2020 р. – 250478 тис. грн., у 2021 р. – 607380 тис. грн., що на 142,49% більше попереднього, у

2022 р. – 909433 тис. грн., тобто на 49,73% більше від попереднього.

На рис. 2.6 наочно зображено динаміку руху грошових коштів підприємства за 2020-2022 рр. за всіма видами діяльності.

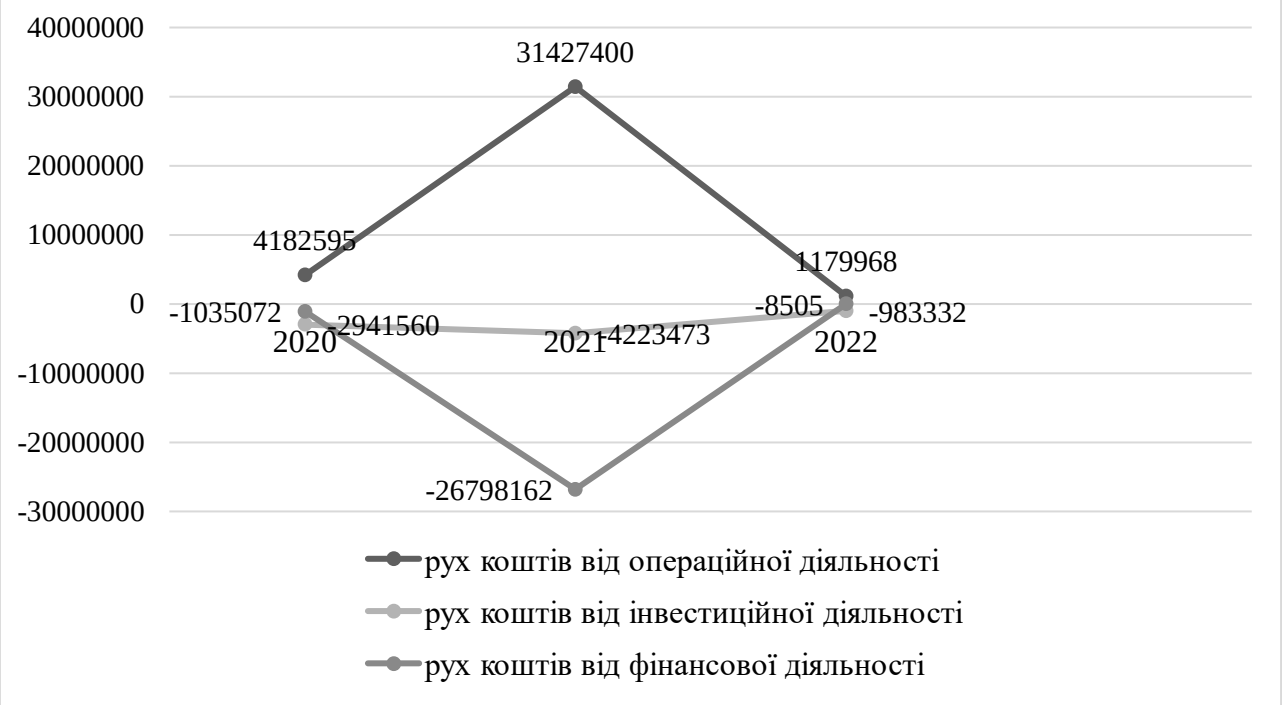

Рисунок 2.6 – Рух грошових коштів АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності за 2020-2022 рр., тис. грн.

Оцінку ефективності формування грошових потоків, насамперед, здійснюють за розрахунком чистого грошового потоку (ЧГ), який характеризується різницею між надходженням (НГ) і витрачанням (ВГ) грошових коштів у певному інтервальному періоді [36,37]:

$$ЧГ = НГ – ВГ, \quad (2.1)$$

де ЧГ – чистий грошовий потік;

НГ – надходження грошей;

ВГ – витрачання грошей.

Як показує розрахунок, в залежності від співвідношення позитивного і

негативного грошового потоку, величина чистого грошового потоку може бути позитивною (+ЧГ) і негативною (–ЧГ).

За відношенням позитивного і негативного грошових потоків визначають рівні окупності (РО) і завантаження (РЗ) грошових витрат:

$$РО = НГ/ ВГ;\ \ РЗ = ВГ/НГ;\ РО < 1 < РЗ, \tag{2.2}$$

де РО – рівень окупності грошових витрат;

РЗ – рівень завантаження грошових витрат.

Якщо рівень показника РО ≤ 1, грошовий потік підприємства вважається окупним, тобто формується певна величина чистого грошового потоку, а на 1 гривню грошових надходжень використовується менше однієї гривні грошових витрат.

Рівень завантаження грошових витрат повинен бути більше 1,0 і показує скільки грошових надходжень формує кожна гривня грошових витрат.

Показники рівня доходності грошових потоків визначають за відношенням чистого грошового потоку до величини грошових надходжень (ДН) та суми грошових витрат (ДВ):

$$ДН = ЧГ/НГ;\ ДВ = ЧГ/ВГ, \tag{2.3}$$

де ДН – доходність грошових надходжень;

ДВ – доходність грошових витрат.

Показник доходності грошових надходжень (ДН) показує яка сума чистого грошового потоку надходить з кожною гривнею позитивного грошового потоку. Рівень доходності грошових витрат (ДВ) свідчить про чисті грошові потоки, що формує кожна гривня негативного грошового потоку підприємства [37].

Розрахунок показників грошових потоків та оцінку їх рівня наведено в табл. 2.9.

Таблиця 2.9 – Аналіз показників грошових потоків АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020 – 2022 рр.

Показники	2020	2021	2022	Відхилення, (+,-)	
				2022 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021р.
Позитивний грошовий потік (НГ), тис. грн.	24734333	42406473	9242268	+17672140	-33164205
Негативний грошовий потік (ВГ), тис. грн.	24528370	42000708	9054137	+17472338	-32946571
Чистий грошовий потік (ЧГ), тис. грн.	205963	405765	188131	+199802	-217634
Окупність грошових витрат (РО), грн.	1,01	1,01	1,02	0,00	+0,01
Завантаження грошових витрат (РЗ), грн.	0,99	0,99	0,98	0,00	-0,01
Доходність(збитковість) грошових надходжень (ДН), коп.	0,01	0,01	0,02	0,00	+0,01
Доходність(збитковість) грошових витрат (ДВ), коп.	0,01	0,01	0,02	0,00	+0,01

Дані табл. 2.9 свідчать, що господарська діяльність підприємства має стійку тенденцію, оскільки грошові потоки – і позитивний і негативний змінюються рівномірно за тенденцією зниження. Чистий грошовий потік за період, що аналізується, має позитивне значення за 2020-2022 рр., що свідчить про достатність поточних надходжень для здійснення платежів і підприємство може не залучати позиковий капітал і не знижувати свою платоспроможність. Показники ефективності формування грошових потоків підприємства у динаміці свідчать, що у 2020-2022 рр. існує дохідність грошових надходжень і грошових витрат, внаслідок позитивного показника чистого грошового потоку. Показник окупності грошових витрат у 2020-2022 рр. складає більше 1, тому грошовий потік підприємства можна вважати окупним.

У ринковій економіці, коли можлива ліквідація підприємства внаслідок його банкрутства, дуже важливими характеристиками фінансового стану є ліквідність і платоспроможність.

В залежності від ступеня ліквідності, тобто швидкості перетворення в грошові засоби, активи підприємства поділяються на такі групи [35-37]:

Перша група ($А_1$) – абсолютно ліквідні активи – грошові засоби підприємства і короткострокові фінансові вкладення (цінні папери);

Друга група ($А_2$) – швидко ліквідні активи – поточна дебіторська заборгованість;

Третя група ($А_3$) – повільно ліквідні активи – запаси і витрати, інші оборотні активи;

Четверта група ($А_4$) – умовні ліквідні активи – необоротні активи.

Для оцінки платоспроможності фінансові ресурси підприємства групуються таким чином:

Перша група ($З_1$) – поточні зобов'язання (найбільш строкові зобов'язання), які слід погасити протягом поточного місяця (кредиторська заборгованість і суми кредитів банків, терміни повернення яких наступили);

Друга група ($З_2$) – короткострокові зобов'язання з терміном погашення до одного року (суми кредитів банків, поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями, забезпечень наступних витрат і платежів та векселів виданих, терміни повернення яких настануть у майбутньому, протягом року);

Третя група ($З_3$) – довгострокові зобов'язання з терміном погашення більше одного року (довгострокові кредити банків і позики);

Четверта група ($З_4$) – постійні зобов'язання, що формуються фінансовими ресурсами з елементів власного капіталу.

Підприємство вважається платоспроможним, якщо при порівнянні абсолютних величин його активів і фінансових ресурсів виконуються такі умови:

$$А_1 \geq З_1 ; А_2 \geq З_2; А_3 \geq З_3 ; А_4 \leq З_4 \qquad (2.4)$$

Якщо на підприємстві виконуються перші три умови, тобто поточні активи перевищують зовнішні зобов'язання підприємства, то обов'язково виконується й остання умова, оскільки це свідчить про наявність у

підприємства власних оборотних активів, які забезпечують його фінансову стійкість. Невиконання однієї з перших трьох умов указує на те, що фактична платоспроможність відрізняється від нормативної.

Розрахунок оцінки ліквідності підприємства АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» шляхом порівняння його активів і пасивів наведемо в табл. 2.10.

Таблиця 2.10 – Аналіз ліквідності балансу АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020-2022 рр., тис. грн.

Активи	2020	2021	2022	Пасиви	2020	2021	2022	Платіжний надлишок (+), нестача (-)		
								2020	2021	2022
А1	234473	598831	872806	31	3316408	2643322	1825922	-3081935	-2044491	-953116
А2	13753228	20399683	14972075	32	510950	591675	828611	+13242278	+19808008	+14143464
А3	528611	768941	854849	33	2252893	2386754	1535145	-1724282	-1617813	-680296
А4	11716754	15804114	20152645	34	20152815	31949818	32662697	-8436061	-16145704	-12510052
Баланс	26233066	37571569	36852375	Баланс	26233066	37571569	36852375	0,00	0,00	0,00

Аналізуючи дані табл. 2.10, бачимо, що баланс АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» не можна вважати ліквідним, оскільки за період, що аналізується, перше, третє співвідношення груп активів і пасивів не відповідають умовам ліквідності. Дослідження співвідношень активів і зобов’язань свідчить про те, що підприємство не виконує нормативні умови платоспроможності. При цьому нестача платіжних засобів по одній групі компенсується їх надлишком по іншій групі лише вартісною величиною. Однак менш ліквідні платіжні засоби не можуть замінити більш ліквідні.

Ліквідність підприємства – це здатність підприємства вчасно і в повному обсязі виконувати свої фінансові зобов’язання за рахунок наявних або легко реалізованих активів. Іншими словами, ліквідність відображає, наскільки швидко активи підприємства можуть бути перетворені на грошові кошти для покриття боргів [39].

Поряд з абсолютними показниками для оцінювання платоспроможності розраховують відносні показники (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Відносні показники оцінювання ліквідності і платоспроможності АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020 – 2022 рр.

Показники	2020	2021	2022	Нормативне значення	Відхилення, (+,-)	
					2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,03	0,13	0,29	≥0,2-0,3	+0,10	+0,16
Коефіцієнт швидкої ліквідності	3,65	6,49	5,97	≥0,7	+2,84	-0,52
Коефіцієнт загальної ліквідності	3,79	6,73	6,29	≥1,5	+2,94	-0,44
Коефіцієнт платоспроможності	0,03	0,13	0,29	≥0,1	+0,10	+0,16
Коефіцієнт критичної ліквідності	3,70	6,61	6,14	≥0,8	+2,91	-0,47
Коефіцієнт покриття запасів	22,24	25,43	17,45	≥1,0	+3,19	-7,98

Аналіз табл. 2.11 показав, що показники ліквідності підприємства мають значення більше нормативного за весь період дослідження. Це означає, що підприємство має можливість розраховуватись за своїми поточними зобов'язаннями за допомогою готівки і грошових коштів на рахунках в банку. Отже, підприємство можна вважати платоспроможним і в найближчій перспективі не існує загрози банкрутства. Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності у 2020 р. становило 0,03, у 2022 р. збільшилось до 0,29. Це означає, що рівень покриття поточних зобов'язань високоліквідними оборотними активами у 2020 р. становив 3%, а у 2022 р. зріс до 29%. Порівняння цього показника з нормативним значенням свідчить про достатню грошову платоспроможність підприємства.

Фактичні значення коефіцієнта швидкої ліквідності та коефіцієнта загальної ліквідності підвищились, відповідають нормативному значенню, що свідчить про високий рівень і позитивну динаміку розрахункової та майнової платоспроможності підприємства. Так, станом на 2020 р. оборотні активи перевищували поточні зобов'язання лише у 3,79 рази, у 2021 р. – у 6,73 рази; у 2022 р. – у 6,29 рази.

Серед допоміжних відносних показників оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємства, всі з показників відповідають нормативному значенню, що підтверджує попередній висновок про достатню забезпеченість підприємства грошовими коштами.

На рис. 2.7 зображено динаміку основних показників ліквідності та платоспроможності підприємства.

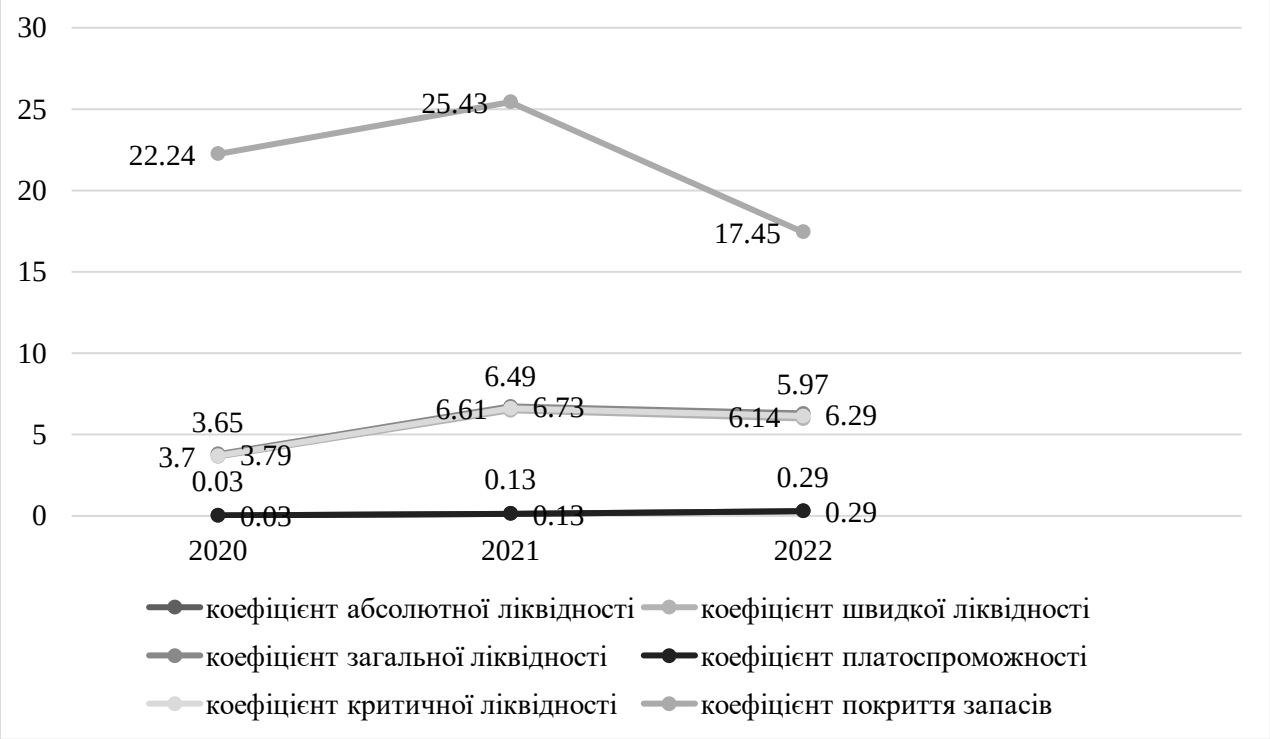

Рисунок 2.7 – Відносні показники оцінювання ліквідності і платоспроможності АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020 – 2022 рр.

Ділова активність підприємства – це характеристика його здатності ефективно використовувати ресурси для досягнення поставлених цілей, підтримання стійких темпів розвитку та отримання доходів. Вона показує, наскільки успішно підприємство реалізує свій потенціал у процесі господарської діяльності.

До показників ділової активності належать різні коефіцієнти оборотності та показники тривалості обороту в днях (табл. 2.12).

Таблиця 2.12 – Показники ділової активності АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020 – 2022 рр.

Показники	Алгоритм розрахунку	2020	2021	2022	Відхилення, (+,-)	
					2021 р. від 2020	2022 р. від 2021
1	2	3	4	5	6	7
Коефіцієнт оборотності активів	Чистий дохід від реалізації продукції / Активи	1,28	1,37	0,25	+0,09	-1,12
Тривалість одного обороту активів, днів	360 / Коефіцієнт оборотності активів	281	262	1434	-19	+1172
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Чистий дохід від реалізації продукції / Оборотні активи	2,31	2,37	0,55	+0,06	-1,82
Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	360 / Коефіцієнт оборотності оборотних активів	156	152	655	-4	+503
Коефіцієнт оборотності запасів	Собівартість реалізованої продукції / Запаси	15,57	13,29	8,78	-2,28	-4,51
Тривалість одного обороту запасів, днів	360 / Коефіцієнт оборотності запасів	23	27	41	+4	+14
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Чистий дохід від реалізації продукції / Власний капітал	1,67	1,62	0,28	-0,05	-1,34
Тривалість одного обороту власного капіталу, днів	360 / Коефіцієнт оборотності власного капіталу	216	222	1271	+6	+1049
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Чистий дохід від реалізації продукції / Дебіторська заборгованість	2,44	2,53	0,62	+0,09	-1,91

Продовження таблиці 2.12

1	2	3	4	5	6	7
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, днів	360 / Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	148	142	583	-6	+441
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Собівартість реалізованої продукції / Кредиторська заборгованість	2,48	3,87	4,11	+1,39	+0,24
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, днів	360 / Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	145	93	88	-52	-5

Аналізуючи показники, наведені в табл. 2.12, можна стверджувати наступне. У 2022 р. оборотність активів невисока, порівняно з минулими роками спостерігається срибкоподібна тенденція до змін. Відповідно відбувається то зменшення то збільшення тривалості обороту активів. Оборотність всіх активів головним чином залежить від оборотності поточних активів. Оборотність останніх сповільнилась, що характеризується негативно.

Сповільнення оборотності власного капіталу негативно відображається на динаміці його рентабельності. Відповідно відбулось зростання тривалості обороту власного капіталу на 1049 днів у порівнянні 2022 р. з 2021 р. Тривалість обороту запасів також зросла, достатньо суттєво – на 14 днів у 2022 р. порівняно з 2021 р. і на 4 дня у 2021 р. порівняно з 2020 р.

Значення коефіцієнтів оборотності дебіторської заборгованості свідчить про те, що дебітори в середньому 2-3 рази на рік повертають свої борги. Що стосується оборотності кредиторської заборгованості, то термін її погашення зменшився і становить у 2022 р. – 88 днів, що на 5 днів менше ніж у 2021 р.

Аналіз показників оборотності свідчить про те, що рівень ділової активності підприємства має тенденцію до зниження у 2022 р. порівняно з 2021-2020 рр.

Прибуток є основним джерелом фінансування розвитку підприємства, удосконалення матеріально-технічної бази, забезпечення всіх форм фінансування та джерелом доходів. Щоб прибуток підприємства зростав, воно повинне: нарощувати обсяги виробництва і реалізації товарів, робіт, послуг; розширювати, орієнтуючись на ринок, асортимент і якість продукції. Для оцінки ефективності господарської діяльності використовують показники рентабельності – прибутковості чи дохідності капіталу, ресурсів, продукції (табл. 2.13 та рис. 2.8).

Таблиця 2.13 – Аналіз основних показників рентабельності АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020 – 2022 рр., %

Показники	Алгоритм	2020	2021	2022
Рентабельність продукції	Валовий прибуток / Собівартість продукції	308,00	405,10	23,27
Рентабельність продажу	Чистий прибуток / Чистий дохід від реалізації	54,29	56,26	-6,93
Рентабельність активів підприємства	Чистий прибуток / Середньорічна вартість активів	69,52	77,27	-1,74
Рентабельність матеріальних активів	Чистий прибуток / Матеріальні активи	195,69	219,62	-4,61
Рентабельність фондів	Чистий прибуток / Основні засоби+Виробничі запаси	199,39	225,98	-4,77
Рентабельність основних засобів	Чистий прибуток / Основні засоби	207,45	233,18	-4,92
Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Власний капітал	90,50	90,87	-1,96
Рентабельність операційної діяльності	Прибуток від операційної діяльності / Витрати операційної діяльності	487,90	534,79	-6,13
Рентабельність інвестиційної діяльності	Прибуток від інвестиційної діяльності / Витрати інвестиційної діяльності	-99,20	-96,42	-98,13
Рентабельність фінансової діяльності	Прибуток від фінансової діяльності / Витрати фінансової діяльності	-	-	-

Дані табл. 2.13 свідчать, що у 2022 р. підприємство має рентабельність за основним показником – рентабельності продукції у розмірі 23,27%.

За 2022 рр., оскільки у підприємства показник чистого прибутку мав від'ємне значення, підприємство мало збитковість. Слід відзначити, що показники збитковості підприємства у 2022 р. порівняно з 2020-2021 р. мають тенденцію до збільшення. Можна стверджувати про наявність стійкої негативної тенденції до зниження показників рентабельності підприємства у 2020-2021 р. і про значне погіршення ситуації у 2022 р.

На рис. 2.8 зображено динаміку основних показників рентабельності підприємства.

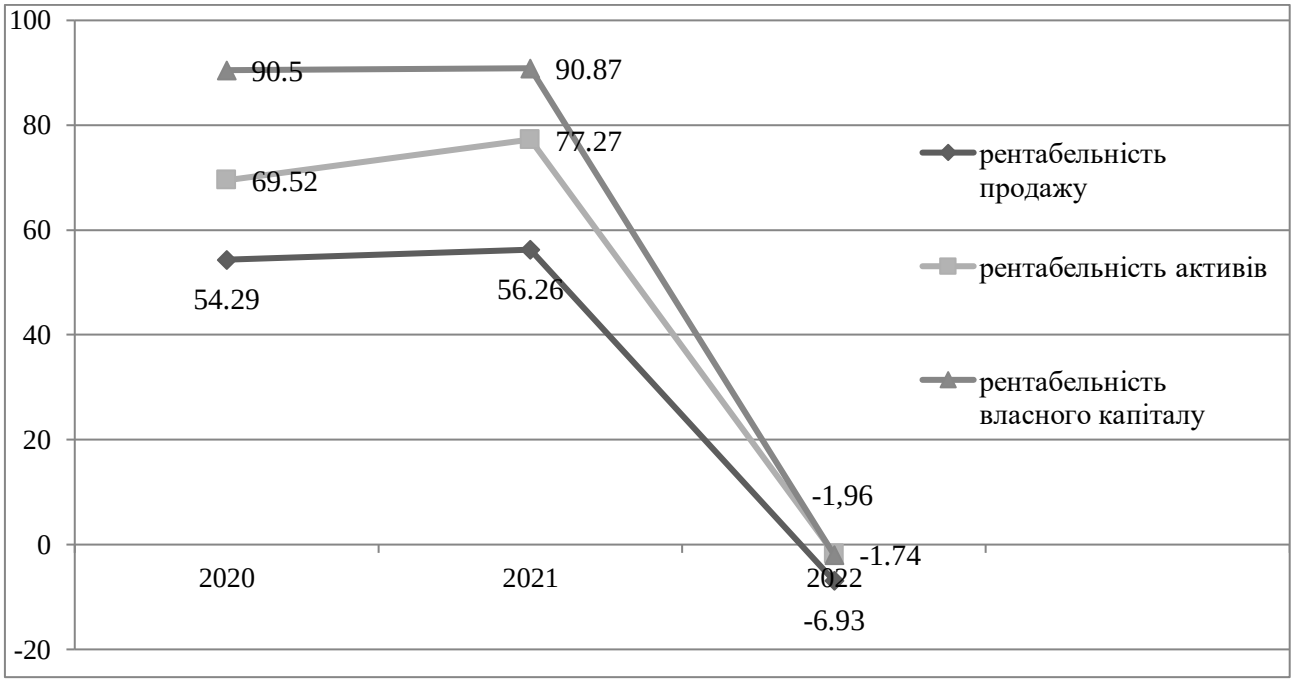

Рисунок 2.8 – Динаміка показників рентабельності АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020 – 2022 рр., %

Дані рис. 2.8 ілюструють, що у 2022 р. відбулось значне зниження всіх представлених на рисунку показників рентабельності: рентабельність продажу знизилась з 54,29% у 2020 р. до -6,93% у 2022 р.; рентабельність активів підприємства – з 69,52% до -1,74% відповідно; рентабельність власного капіталу - з 90,50% у 2020 р. до -1,96% у 2022 р.

2.3 Аналіз показників економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»

Економічна безпека підприємства – це захист діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, які не позначаються негативно на його діяльності. Крім того, економічна безпека підприємства – найефективніше використання ресурсів, які забезпечують стабільне функціонування підприємства [24].

Оцінка фінансової складової економічної безпеки підприємства здійснюється на основі комплексу показників (табл. 2.14).

Таблиця 2.14 – Показники оцінки фінансової складової рівня економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020 – 2022 рр.

Показники	2020	2021	2022	Нормативне значення	Темп зміни	
					2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Коефіцієнт автономії	0,77	0,85	0,89	>0,5	1,10	1,05
Коефіцієнт фінансування (фінансового ризику)	0,30	0,18	0,13	<1,0	0,60	0,72
Коефіцієнт покриття	3,79	6,73	6,29	<2,0-3,0	1,78	0,93
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	2,44	2,53	0,62	підвищення	1,04	0,25
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	2,48	3,87	4,11	підвищення	1,56	1,06
Коефіцієнт рентабельності діяльності	3,08	4,05	0,23	підвищення	1,32	0,06

За даними табл. 2.14, коефіцієнт автономії має значення в межах нормативного – 0,77 у 2020 р., 0,85 – у 2021 р., 0,89 у 2022 р. Отримані значення показника автономії свідчать про те, що дане підприємство має невисоку залежність від зовнішніх джерел фінансування, тобто має можливості працювати на власному капіталі, і здійснює залучення позикового капіталу в межах нормативного. Коефіцієнт фінансового ризику означає, скільки

позикових коштів припадає на одну гривню власних коштів, вкладених в активи підприємства. У 2020 р. на одну гривню власних коштів припадало 0,30 грн. позикових, у 2021 р. – 0,18 грн., у 2022 р. – 0,13 грн. Зменшення цього показника в динаміці свідчить про значне зменшення залежності підприємства від інвесторів і кредиторів, знаходження фактичного значення в межах нормативного не викликає сумнівів щодо фінансової стійкості підприємства. Чим менше його значення, тим менший ризик вкладення капіталу в це підприємство.

Значення коефіцієнта покриття в межах нормативного, що свідчить про здатність підприємства швидко розраховуватись з борговими зобов'язаннями.

Значення коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості свідчить про те, що дебітори в середньому 2-3 рази на рік повертають свої борги. Що стосується оборотності кредиторської заборгованості, то результат розрахунку показує, скільки раз підприємство погасило свої зобов'язання перед постачальниками, підрядниками і т. д. протягом періоду дослідження (в середньому 3-4 рази на рік).

Коефіцієнт рентабельності діяльності має тенденцію до значного зниження, що свідчить про зниження розміру прибутку підприємства з кожної гривні, яка була витрачена на реалізацію продукції.

На рис. 2.9 зображено динаміку показників оцінки фінансової складової рівня економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020-2022 рр.

Економічна безпека підприємства – це стан, при якому підприємство здатне ефективно функціонувати, забезпечуючи стабільність та розвиток в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз. Вона включає в себе захист фінансових ресурсів, активів, інформації та інших важливих складових бізнесу від ризиків, таких як шахрайство, конкуренція, зміни в економічному середовищі, зміни в законодавстві або інші фактори, які можуть загрожувати діяльності підприємства.

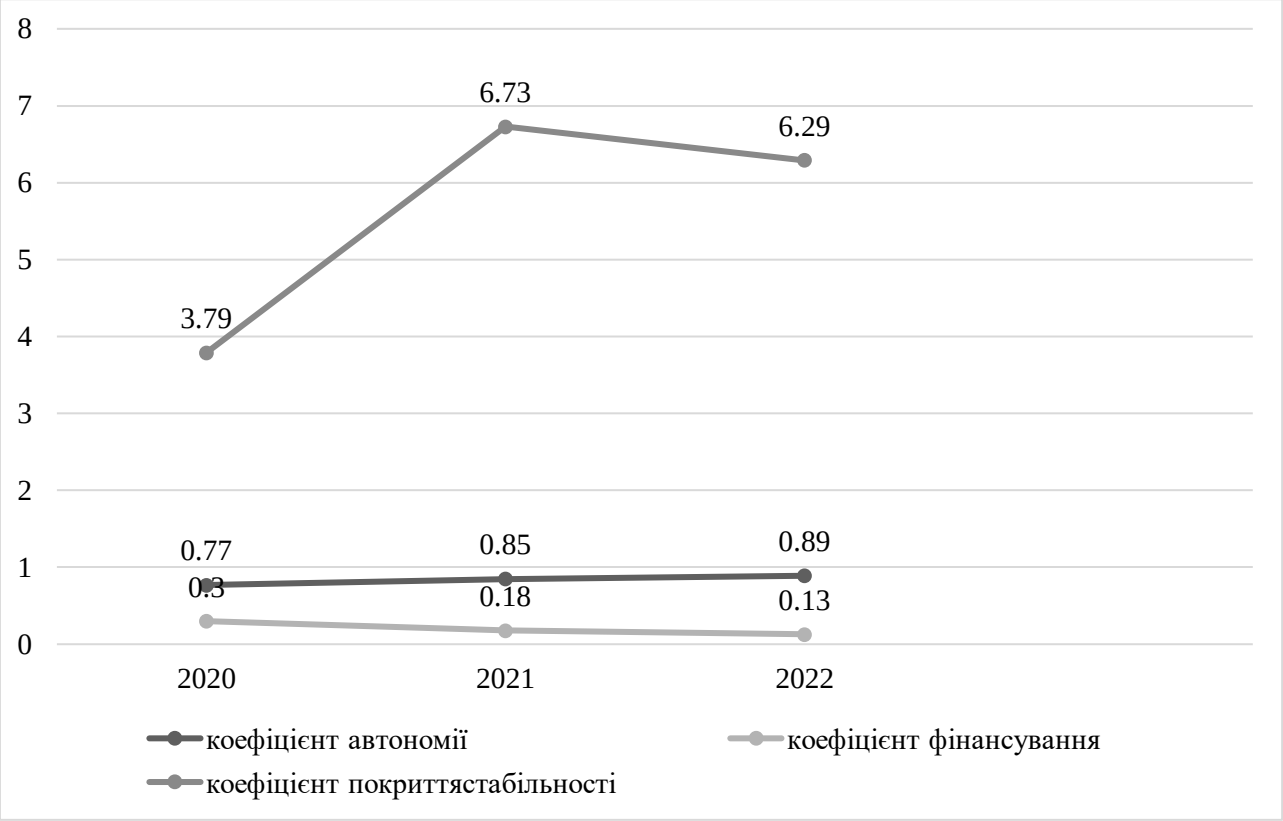

Рисунок 2.9 – Показники оцінки фінансової складової рівня економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020-2022 рр.

Техніко-технологічна складова економічної безпеки підприємства охоплює аспекти, що стосуються захисту і забезпечення ефективного використання технологічних процесів, обладнання та інфраструктури, які є критичними для діяльності підприємства. Це важлива частина загальної стратегії економічної безпеки, оскільки забезпечує надійність і стабільність операцій підприємства, знижує ризики технічних збоїв, аварій та інших технологічних загроз.

Техніко-технологічна складова економічної безпеки підприємства сприяє безперебійній роботі, підвищує конкурентоспроможність і забезпечує стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, таких як технічні поломки, технологічні помилки чи кіберзагрози [29].

Основні елементи техніко-технологічної складової економічної безпеки: захист технологічного обладнання; інноваційні технології та автоматизація; управління якістю продукції та процесів; захист інформаційних технологій;

резервні та аварійні системи; управління ризиками, пов'язаними з технічними процесами. Оцінка техніко-технологічної складової економічної безпеки підприємства здійснюється на основі комплексу показників (табл. 2.15).

Таблиця 2.15 – Показники оцінки техніко-технологічної складової рівня економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020 – 2022 рр.

Показники	2020	2021	2022	Темп зміни	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Коефіцієнт виробничої потужності	602,20	684,56	587,26	1,14	0,85
Коефіцієнт зносу	0,26	0,19	0,35	0,73	1,84
Фондовіддача	3,82	4,14	0,71	1,08	0,17
Коефіцієнт інтенсивного використання обладнання	0,87	0,89	0,54	1,02	0,61

За даними табл. 2.15, показники оцінки техніко-технологічної складової рівня економічної безпеки підприємства свідчать про погіршення ситуації у 2022 р. порівняно з попередніми роками. Дану тенденцію ілюструє рис. 2.10.

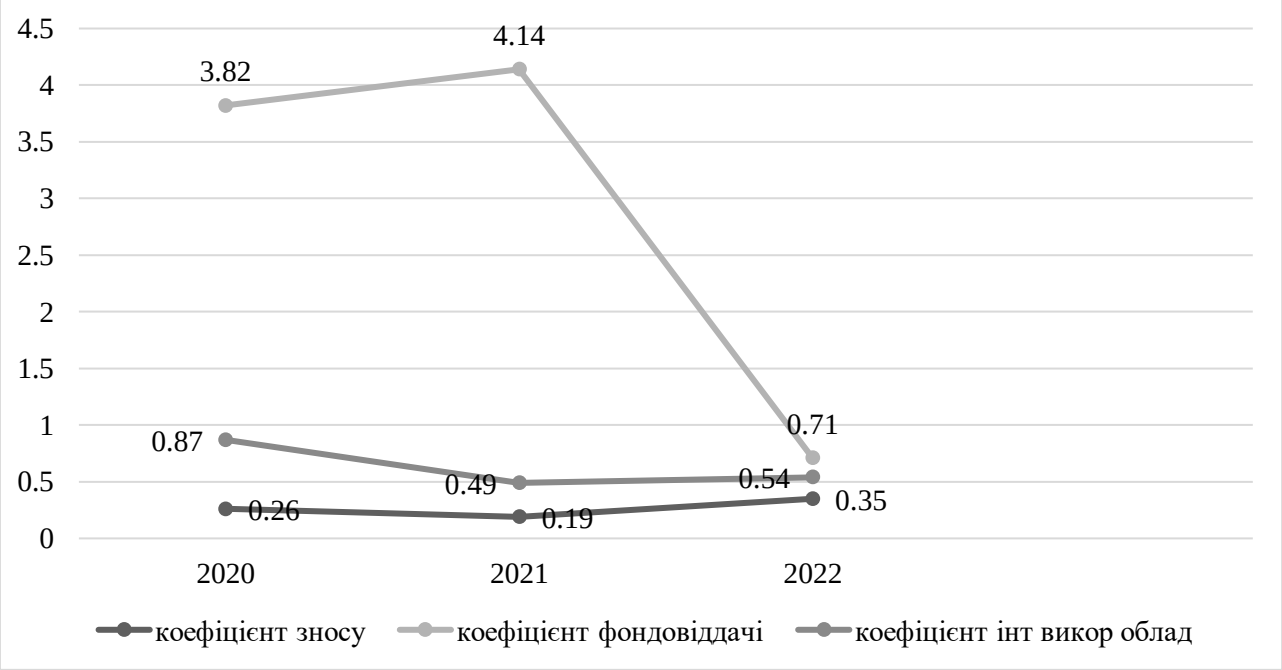

Рисунок 2.10 – Показники оцінки техніко-технологічної складової рівня економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»

Інтелектуально-кадрова складова економічної безпеки підприємства – це один із важливих аспектів забезпечення стабільності та ефективності його діяльності. Вона охоплює всі елементи, пов’язані з управлінням людськими ресурсами та знаннями в межах підприємства, і включає два основні компоненти:

1. Кадрова складова:

- управління персоналом, яке включає процеси підбору, навчання, розвитку та мотивації працівників. Сильна кадрова політика дозволяє підприємству залучати висококваліфікованих фахівців, утримувати їх та розвивати їхній потенціал для досягнення організаційних цілей;

- планування кадрових ресурсів, управління їхнім використанням та створення сприятливого робочого середовища.

2. Інтелектуальна складова:

- включає знання, навички та інноваційні ідеї, які створюють додану вартість для підприємства. Це може бути як інтелектуальна власність (патенти, торгові марки, авторські права), так і знання, що накопичуються через досвід працівників;

- ефективне використання інформаційних технологій, збор і обробка даних, а також інновації, які дозволяють підприємству залишатися конкурентоспроможним на ринку.

Таким чином, інтелектуально-кадрова складова економічної безпеки підприємства полягає у формуванні та розвитку людських ресурсів і знань, що сприяють стабільності, адаптивності та інноваційній здатності підприємства. Її правильне управління знижує ризики і допомагає підприємству ефективно реагувати на зовнішні та внутрішні виклики.

Інтелектуально-кадрова складова економічної безпеки підприємства має величезне значення для забезпечення його довгострокової стабільності та розвитку. Це не тільки про управління людьми та знаннями, а й про створення системи, яка здатна захистити організацію від різноманітних загроз, як внутрішніх, так і зовнішніх [41-43].

Оцінка інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки підприємства здійснюється на основі комплексу показників (табл. 2.16).

Таблиця 2.16 – Показники оцінки інтелектуально-кадрової складової рівня економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020 – 2022 рр.

Показники	2020	2021	2022	Темп зміни	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Коефіцієнт плинності кадрів	0,01	0,01	0,13	1,00	13
Продуктивність праці	5412,81	8341,96	1690,52	1,54	0,20
Фондоозброєність праці	1416,53	2012,62	2383,32	1,42	1,18
Коефіцієнт раціоналізаторської активності	0,01	0,01	0,01	1,00	1,00
Коефіцієнт співвідношення висококваліфікованих та кваліфікованих працівників	0,23	0,22	0,20	0,96	0,91

За даними табл. 2.16, показники оцінки інтелектуально-кадрової складової рівня економічної безпеки підприємства свідчать про погіршення ситуації у 2022 р. порівняно з попередніми роками. Дану тенденцію ілюструє рис. 2.11.

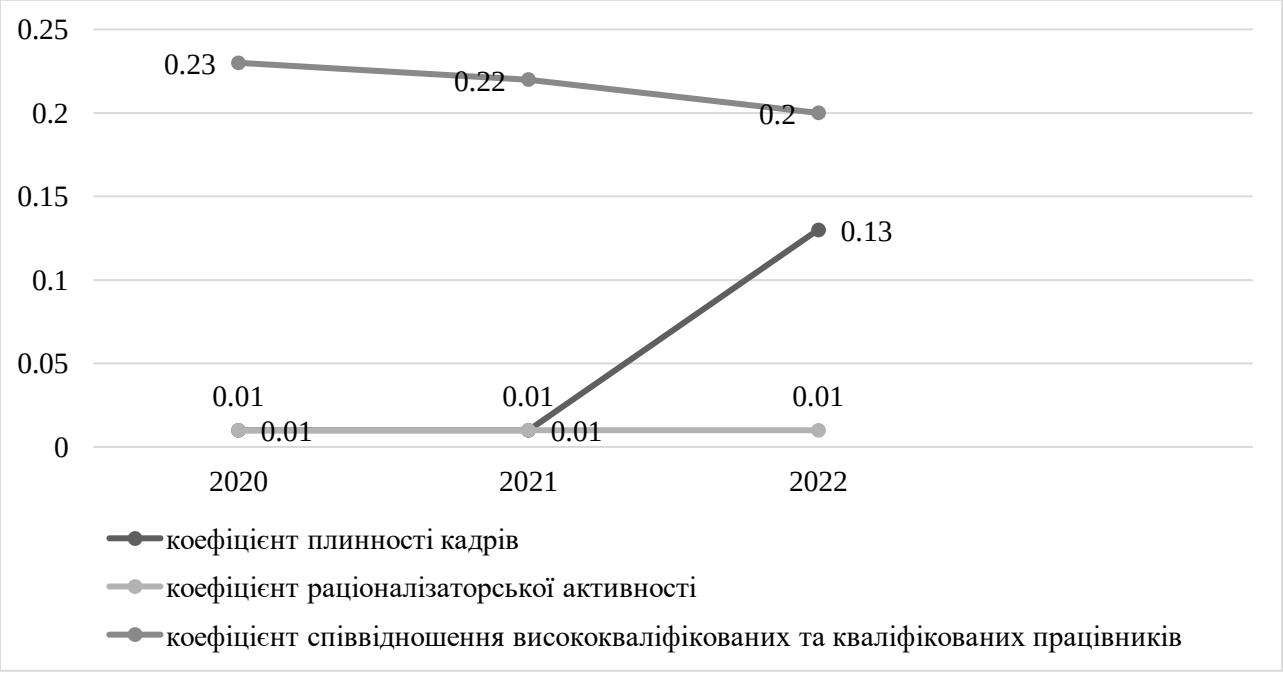

Рисунок 2.11 – Показники оцінки інтелектуально-кадрової складової рівня економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»

Екологічна складова системи економічної безпеки підприємства є важливим елементом, який визначає здатність підприємства зберігати стабільність і стійкість у довгостроковій перспективі, враховуючи вплив на навколишнє середовище та дотримання екологічних стандартів. У сучасних умовах екологічні ризики можуть суттєво впливати на фінансові, репутаційні та операційні аспекти діяльності підприємства, тому екологічна безпека стає невід'ємною частиною загальної економічної безпеки. Оцінка екологічної складової економічної безпеки підприємства здійснюється на основі комплексу показників (табл. 2.17).

Таблиця 2.17 – Показники оцінки екологічної складової рівня економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020 – 2022 рр.

Показники	2020	2021	2022	Темп зміни	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Коефіцієнт перевищення нормативного обсягу викидів шкідливих речовин в атмосферу	0,82	0,87	0,72	1,06	0,83
Коефіцієнт залюднення ареалу шкідливого впливу	0,73	0,75	0,68	1,03	0,51

За даними табл. 2.17, показники оцінки екологічної складової рівня економічної безпеки підприємства свідчать про покращення ситуації у 2022 р. порівняно з попередніми роками. Дану тенденцію ілюструє рис. 2.12.

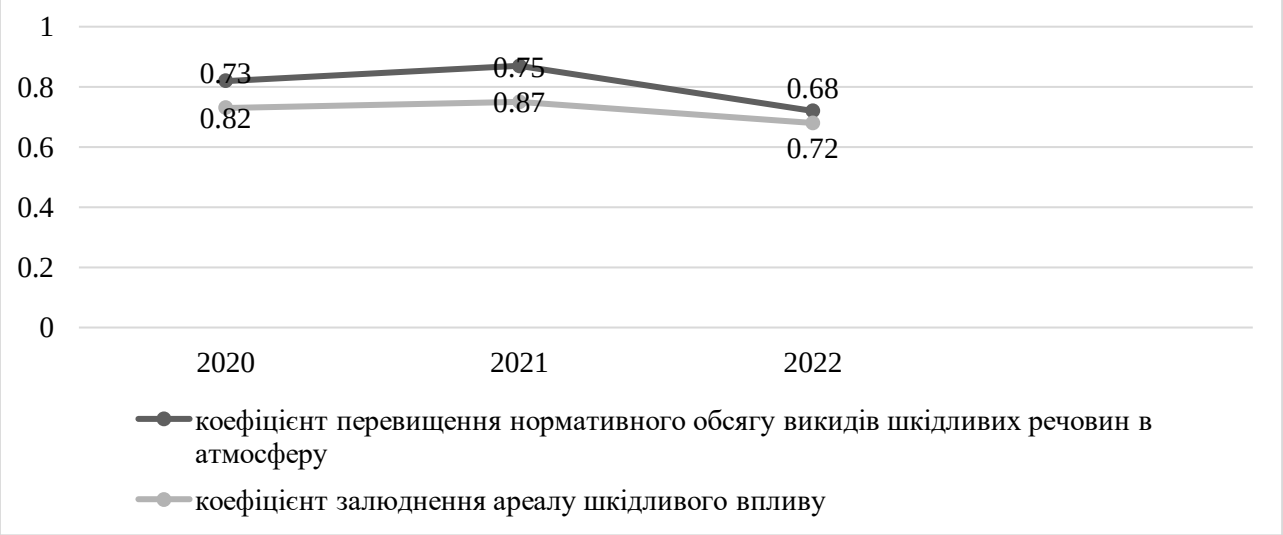

Рисунок 2.12 – Показники оцінки екологічної складової рівня економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»

Після систематизації показників і розрахунку їх темпів змін, можемо здійснити оцінку кожної структурної складової економічної безпеки підприємства за формулами 1.18-1.23 і результати представити у табл. 2.18.

Якщо значення узагальнюючого показника (R)>1, то рівень економічної безпеки підприємства можна рахувати задовільним, якщо < 1, то рівень економічної безпеки вважається низьким.

Таблиця 2.18 – Оцінка рівня економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»

Показник	2021 р.	2022 р.	Темп росту, %
Рівень фінансового складника	6,99	0,02	-99,71
Рівень техніко-технологічного складника	1,72	0,05	-97,09
Рівень інтелектуально-кадрового складника	2,10	0,17	-91,90
Рівень екологічного складника	0,92	2,36	+156,52
Рівень економічної безпеки підприємства	23,23	0,04	-99,83

Отже, за даними табл. 2.18 ми бачимо, що, незважаючи попередні оптимістичні прогнози щодо ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства, що досліджується, чітко простежується тенденція до погіршення рівня економічної безпеки підприємства. Відбулось значне зменшення рівня фінансового складника економічної безпеки підприємства (на 99,71%), загальний рівень економічної безпеки зменшився на 99,83%, адже рівень техніко-технологічного складника знизився на 97,09%, інтелектуально-кадрового – на 91,90%, екологічного – зріс на 156,52%. Така негативна тенденція пояснюється погіршення економічної та політичної ситуації у країні внаслідок початку активних бойових дій на території нашої держави на початку 2022 р., що не могло не знайти відображення в результатах діяльності досліджуваного підприємства.

Як ми бачимо на рис. 2.13, як у 2021 р., так і в 2022 р. побудований багатокутник економічної безпеки підприємства має відмінності прийнятного багатокутника, за яким рівень економічної безпеки вважається задовільним.

Слід зазначити, що чим довший кожний вектор поточного року від векторів прийнятного багатокутника економічної безпеки підприємства, тим вищий рівень має економічна безпека підприємства, адже свідчить про збільшення рівня кожного складника економічної безпеки та економічної безпеки підприємства у цілому. Проте вже в 2022 р. економічна безпека досліджуваного підприємства зазнала значних негативних змін, адже спостерігається зниження майже всіх рівнів складників економічної безпеки підприємства, крім екологічного.

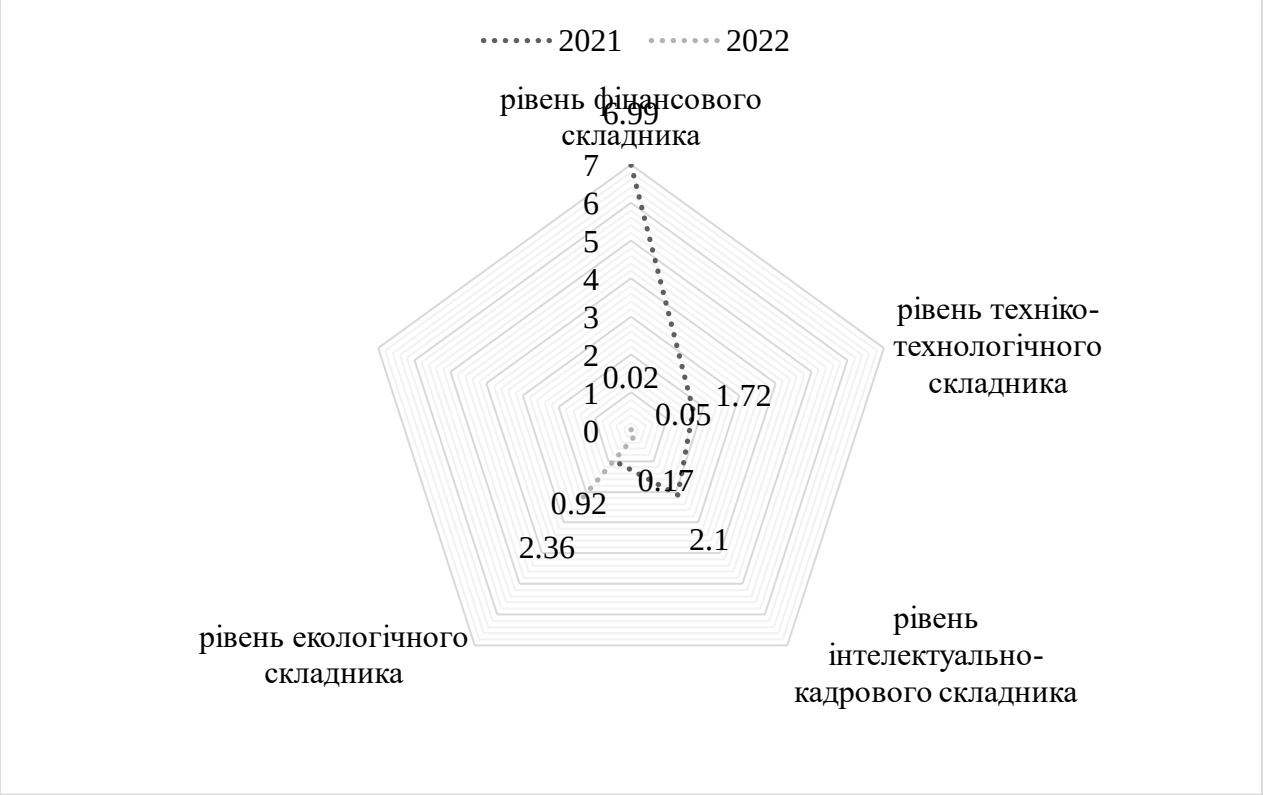

Рисунок 2.13 – Радар економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» 2021-2022 рр.

Отже, економічна безпека підприємства, як і будь-яка інша складна система, потребує постійної оцінки та моніторингу. Оцінка рівня економічної безпеки дає змогу вчасно виявляти ризики та загрози, що можуть вплинути на стабільність і ефективність діяльності підприємства, а також своєчасно коригувати стратегії для збереження конкурентоспроможності і забезпечення

стійкості. Основна мета оцінки рівня економічної безпеки полягає в тому, щоб гарантувати стабільне функціонування підприємства в умовах мінливого зовнішнього середовища та забезпечити йому стійкість перед можливими внутрішніми та зовнішніми загрозами. Оцінка дозволяє своєчасно виявити проблеми та розробити стратегії для їх усунення, що, в свою чергу, забезпечує ефективне функціонування підприємства та підтримує його розвиток на майбутнє.

Завдяки регулярному моніторингу та оцінці різних складових економічної безпеки підприємство може прогнозувати майбутні ризики і загрози; підвищити ефективність управлінських рішень; знизити ймовірність фінансових або екологічних криз; забезпечити сталість бізнес-процесів та зберегти конкурентоспроможність на ринку.

Висновки до розділу 2

У даному розділі здійснено аналіз результатів господарської діяльності підприємства АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат». Зокрема, визначено динаміку показників виробничо-господарської діяльності підприємства, проведено горизонтальний та вертикальний аналіз активів та фінансових ресурсів підприємства, аналіз ефективності використання власного капіталу та позикових коштів підприємства, досліджено динаміку руху грошових коштів, проаналізовано показники ділової активності підприємства, ліквідності, фінансової стійкості, економічної безпеки.

Аналіз проведений на основі фінансової звітності підприємства за 2020-2022 роки. У процесі аналізу показники порівнювалися з нормативними значеннями та значеннями попередніх років, за результатами якого визначалося наскільки ефективно підприємство здійснює господарську діяльність та використовує власні можливості.

Проведений аналіз результатів господарської діяльності підприємства дозволяє виділити наступне:

– у 2021 р. порівняно з 2020 р. збільшилась величина основних засобів на 41,62% , у 2022 р. на 4,77% порівняно з 2021 р.;

– грошові кошти мають значне збільшення на 232,33% у 2021 р. порівняно з 2020 р. і на 76,81% у 2022 р. порівняно з 2021 р., що створює умови для підвищення рівня платоспроможності підприємства;

– необоротні активи представлені насамперед основними засобами, вартість яких у 2022 р. порівняно з 2021 р. зросла на 4,77%, у 2021 р. порівняно з 2020 р. – на 41,62%;

– серед видів оборотних активів найбільший темп приросту має готова продукція – 19,41% у 2022 р. порівняно з 2021 р.; найбільший темп зниження – дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги – 30,56%;

– темп зростання виробничих запасів у 2022 р. порівняно з 2021 р. склав 3,54%, тобто перевищив темп зниження майна в цілому, що свідчить про зростання частки виробничих запасів у майні підприємства. Така тенденція свідчить про збільшення виробничого потенціалу підприємства;

– зменшилась величина оборотних активів на 23,28% у 2022 р. порівняно з 2021 р.;

– вартість необоротних активів збільшилась на 34,88% у 2021 р. порівняно з 2020 р. і на 27,51% у 2022 р. порівняно з 2021 р., при зменшенні вартості оборотних активів, що свідчить про зниження показника співвідношення оборотних і необоротних активів, а також про створення умов для сповільнення оборотності активів;

– серед фондів обігу дещо зменшилась дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги – на 30,56% у 2022 р. порівняно з 2021 р. і збільшення на 47,75% у 2021 р. порівняно з 2020 р., інша поточна дебіторська заборгованість зросла на 1798,11% у 2022 р. порівняно з 2021 р., що свідчить про значне погіршення стану розрахунків підприємства з дебіторами;

– у 2022 р. порівняно з 2021 рр. вартість джерел формування капіталу дещо знизилась – на 1,91%. Власний капітал підприємства значно зріс у 2021 р. порівняно з 2020 р. на 58,54% і на 2,23% у 2022 р. порівняно з 2021 р. Проте,

значно знизились довгострокові зобов'язання підприємства – на 35,68% у 2022 р. порівняно з 2021 р. і зросли на 5,94% у 2021 р. порівняно з 2020 р. Отже, у підприємства дещо підвищився рівень фінансової стійкості за критерієм забезпеченості власним капіталом;

– зменшилась залежність підприємства від довгострокових зобов'язань (на 35,68% у 2022 р. порівняно з 2021 р.), значно зменшилась залежність від поточних зобов'язань (на 15,48% у 2021 р. порівняно з 2020 р. і на 17,94% у 2022 р. порівняно з 2021 р. відповідно);

– серед джерел формування капіталу зміни кредиторської заборгованості такі: зменшення заборгованості за товари, роботи, послуги на 20,59% у 2022 р. порівняно з 2021 р., зменшення розрахунки з бюджетом на 42,42%; збільшення на 189,89% розрахунки зі страхування; зменшення на 70,18% розрахунки за одержаними авансами; зменшення на 36,39% розрахунки з учасниками.

– немає рівноваги між сумами і динамікою дебіторської і кредиторської заборгованостями. Так, зменшення дебіторської заборгованості у 2022 р. порівняно з 2021 р. становило майже 27%, у 2021 р. порівняно з 2020 р. – зростання на 48,33%; зменшення кредиторської заборгованості становило 30,92% і на 20,30% відповідно по роках;

– дані розрахунків свідчать про стрибкоподібні зміни показників чистого доходу від реалізації продукції (у 2021 р. порівняно з 2020 р. збільшення на 53,62%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. – зменшення на 82,07%), собівартості реалізованої продукції (у 2021 р. порівняно з 2020 р. збільшення на 24,07%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. зменшення на 26,53%), валового прибутку (у 2021 р. порівняно з 2020 р. збільшення на 63,21%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. зменшення на 95,78%), що можна пояснити початком активних військових дій на території України. Як наслідок, фінансовий результат від операційної діяльності підприємства у 2020 р. – прибуток у розмірі 22718513 тис. грн., у 2021 р. – 35816611 тис. грн., що на 57,65% більше попереднього року, у 2022 р. збиток склав 528549 тис. грн. Показник

фінансових витрат за період, що аналізується, дещо знизився і становить у 2020 р. – 200446 тис. грн., у 2021 р. – 239896 тис. грн., у 2022 р. – 184607 тис. грн. Фінансовим результатом діяльності підприємства до оподаткування у 2020 і 2021 рр. є прибуток – 22409262 тис. грн. і 35398005 тис. грн. відповідно. У 2022 р. збиток становить 781394 тис. грн. Чистий прибуток підприємство має у 2020 р. – 18237328 тис. грн. і у 2021 р. – 29031493 тис. грн. У 2022 р. збиток становить 641212 тис. грн., це відбулось внаслідок перевищення витрат над доходами підприємства через активні військові дії на території нашої держави;

– показники ліквідності підприємства мають значення в межах нормативного за весь період дослідження. Це означає, що підприємство має можливість розраховуватись за своїми поточними зобов'язаннями за допомогою готівки і грошових коштів на рахунках в банку. Отже, підприємство можна вважати платоспроможним і в найближчій перспективі не існує загрози банкрутства;

– незважаючи попередні оптимістичні прогнози щодо ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства, що досліджується, чітко простежується тенденція до погіршення рівня економічної безпеки підприємства. Відбулось значне зменшення рівня фінансового складника економічної безпеки підприємства (на 99,71%), загальний рівень економічної безпеки зменшився на 99,83%, адже рівень техніко-технологічного складника знизився на 97,09%, інтелектуально-кадрового – на 91,90%, екологічного – зріс на 156,52%. Така негативна тенденція пояснюється погіршення економічної та політичної ситуації у країні внаслідок початку активних бойових дій на території нашої держави на початку 2022 р., що не могло не знайти відображення в результатах діяльності досліджуваного підприємства.

3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АТ «ПІВДЕННИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ»

3.1 Удосконалення системи економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»

При плануванні бізнесу питання економічної безпеки є важливими для кожного суб'єкта господарювання. Своєчасне вирішення цих питань є ключовим для ефективної діяльності та стабільного розвитку підприємства. Важливо виявити потенційні загрози, які можуть негативно вплинути на компанію, і розробити відповідні заходи захисту.

Зокрема, на економічну безпеку підприємства впливають кілька основних факторів. Це не тільки ефективність виробництва та рівень інноваційного розвитку, але й структурно-організаційні зв'язки, юридичні та економічні відносини між господарюючими суб'єктами, а також наявність матеріальних і інтелектуальних ресурсів, що забезпечують стабільність функціонування підприємства, його прибутковість та правильно спланований стратегічний розвиток.Способи покращення економічних показників діяльності фірми мають залежати від складових якісного і кількісного характеру та функціональних складових.

Класифікувати негативні впливи можна так [44]:

1) об'єктивного характеру – такі фактори, які з'являються незалежно від ефективності роботи підприємства та його фахівців;

2) суб'єктивного характеру – впливи, які виникають як результат халатної та некваліфікованої роботи окремих категорій працівників та підприємства в цілому.

Можна зазначити, що розглянуті функціональні складові мають власний зміст, систему критеріїв та методи забезпечення.

Безпека підприємства поділяється на два типи – внутрішній та зовнішній. Цей поділ необхідний, наприклад при забезпеченні першого «типу» потрібні одні методи, форми та способи, а при забезпеченні другого – інші. Основними напрямами забезпечення внутрішньої безпеки підприємства є вирішення таких завдань [45]:

– зниження гостроти соціальних протиріч;

– захист організаційної культури, моралі, інтелектуальних та культурних цінностей;

– зміцнення виробничого потенціалу;

– проведення збалансованої економічної та фінансової політики;

– досягнення оптимального співвідношення інтересів людей, організації, суспільства та держави;

– захист життя та здоров'я людей, створення гідних умов для роботи та існування;

– захист життєво важливих інтересів, ресурсів та власності;

– підвищення рівня освіти.

Зовнішній контур економічної безпеки підприємства складається з двох основних рівнів: глобального та державного. При аналізі зовнішнього середовища підприємства важливо враховувати різноманітні загрози, зокрема екологічні та правові, що можуть впливати на його діяльність.

Окрім поділу на внутрішню та зовнішню економічну безпеку, важливою є класифікація безпеки за видами, що допомагає розробляти конкретну політику та стратегію управління економічною безпекою підприємства. До основних цілей управління економічною безпекою промислового підприємства слід віднести забезпечення ефективної діяльності, фінансової стійкості та незалежності підприємства.

Основним завданням економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності є створення таких умов, які забезпечують не тільки стабільне функціонування підприємства в поточний період, але й сприяють його ефективному розвитку в майбутньому. Це включає в себе не лише запобігання

ризикам і загрозам, але й забезпечення стратегічного потенціалу для сталого росту та адаптації до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищах [46].

Одним із найбільш ефективних підходів до виявлення економічних загроз та забезпечення ефективного управління економічною безпекою на логістичних підприємствах є створення спеціалізованої служби економічної безпеки. Така служба є основним інструментом захисту підприємства, адже вона займається оперативним виявленням недоліків у поточних бізнес-процесах і миттєво реагує на них. При цьому її завданням є не тільки усунення існуючих загроз, але й розробка превентивних заходів, що дозволяють мінімізувати ризики та працювати на випередження, забезпечуючи стабільність та розвиток підприємства в умовах постійних змін [47,48].

Діяльність служби економічної безпеки базується на внутрішніх нормативних документах підприємства і здійснюється відповідно до основних принципів, що висвітлені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Основні принципи роботи служби економічної безпеки підприємства [45]

Принцип	Характеристика
Законність	Служба економічної безпеки виконує свої повсякденні завдання виключно у рамках законодавства. Через об'єктивні причини Служба економічної безпеки підприємства не може повністю охопити всі питання безпеки без відповідної взаємодії з усіма структурними підрозділами на підприємстві
Тактичне планування	Служба економічної безпеки підприємства будує свою діяльність чітко, відповідно до визначених планів на перспективу. Без планування діяльність такої служби є неефективною та хаотичною
Своєчасність	Усі сили та засоби Служби економічної безпеки повинні бути спрямовані на своєчасне запобігання загрозам безпеці підприємства, з метою мінімізації можливого матеріального збитку. Співробітники служби повинні бути професіоналами своєї справи, мати бажання постійного професійного розвитку, бути креативними, вирішувати поставлені завдання в повному обсязі.

Служба економічної безпеки підприємства має чітко визначену і унікальну роль у функціонуванні організації, і жоден інший підрозділ не може виконувати її завдання або претендувати на її функції. Цей підрозділ відповідає

за захист цінностей і активів підприємства, протидію внутрішнім та зовнішнім загрозам, а також за мінімізацію ризиків. Служба економічної безпеки є складною структурою, яка об'єднує фахівців з різних галузей і займається проведенням внутрішніх перевірок, аудитів, інвентаризацій та іншої діяльності. Важливо, щоб функції і повноваження в межах цієї служби були чітко розподілені між її працівниками, що забезпечить ефективність її роботи.

Шляхи покращення економічного стану підприємства повинні орієнтуватися на оптимальне використання власних активів підприємства, потрібних для досягнення поставленої мети, що можливе через зменшення потенційних економічних загроз і підвищення економічної безпеки суб'єктів господарювання [49-51]:

– створення умов для збільшення ефективності функціонування підприємства через підтримання достатнього рівня його фінансової стабільності і ліквідності;

– впровадження в діяльність підприємства новітніх інформаційних технологій та сучасного обладнання для підвищення його рентабельності і конкурентоспроможності;

– організація оптимальної організаційної структури для ефективного управління;

– підтримання кваліфікації працівників підприємства на належному рівні та оптимальний розподіл функціональних обов'язків;

– впровадження сучасних заходів для захисту навколишнього середовища від шкідливих наслідків роботи підприємства;

– забезпечення дієвого юридичного захисту всіх напрямів діяльності підприємства;

– досягнення належного захисту комерційних інтересів та внутрішньої інформації підприємства, досягнення належного рівня взаємодії всіх структурних підрозділів компанії;

– забезпечення дієвих заходів безпеки працівників підприємства, його капіталу, активів і інтересів бізнесу.

Для успішного функціонування підприємства та досягнення основної бізнес-мети важливо постійно дотримуватися зазначених рекомендацій. Враховуючи специфіку діяльності та організаційну структуру кожного підприємства, заходи посилення економічної безпеки можуть мати різну структуру та форму впровадження. Однак важливим є не тільки ретельне планування і впровадження цих заходів, але й регулярна перевірка їх доцільності та ефективності, зокрема в умовах змін на ринку або розвитку технологій [52-54].

Загальна структурна схема економічної безпеки суб'єкта господарювання представлена на рис. 3.1.

Рисунок 3.1 – Загальна схема процесу забезпечення економічної безпеки підприємства [44]

Діяльність підприємства спрямована на досягнення кінцевої мети, що залежить від професіоналізму керівництва, специфіки галузі та поточного стану ринкових відносин. Для ефективного досягнення бізнес-цілей, керівництво повинно не лише визначити оптимальний розмір ресурсів, але й забезпечити їх ефективне використання.

Одним із ключових етапів формування структури економічної безпеки є планування майбутнього та моніторинг реалізації цих планів. На цьому етапі розробляється стратегічний план розвитку підприємства, який враховує можливі загрози. План має забезпечити високий рівень економічних показників, ефективне використання активів і чітко налаштовану організаційну структуру для взаємодії між усіма підрозділами.

Стратегічний план розвитку має стати основою для створення внутрішніх рекомендацій та вказівок, що деталізують конкретні кроки для досягнення поставлених цілей. Ці рекомендації повинні містити як якісні, так і кількісні показники, що виконуватимуть роль індикаторів рівня економічної безпеки протягом певного періоду. Стратегічний план також має охоплювати фінансові та кадрові питання, оптимальні схеми організації виробництва та реалізації продукції, а також інші ключові аспекти, необхідні для забезпечення стабільної та ефективної діяльності підприємства [55,56].

Рекомендації для поточної діяльності підприємства розробляються на основі вибору найкращих планових показників, а також детального аналізу інших важливих показників, з метою їх удосконалення. Вони повинні містити як кількісні орієнтири, так і якісні критерії, що дозволяють оцінити ефективність діяльності підприємства. На основі цих рекомендацій проводиться планування діяльності підприємства на найближчий період. Після цього затверджені плани стають основою для практичного застосування, що дозволяє підприємству адаптуватися до змін та забезпечити стабільне функціонування в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів.

Оцінюючи безпеку підприємств, важливо враховувати потенційні небезпеки та ризики для кожного конкретного суб’єкта господарювання. У

деяких випадках можна передбачити несприятливі події та значно знизити рівень ризику, завдяки проактивному підходу до управління. Для кожної конкретної ситуації необхідно використовувати відповідні методи управління, які найкраще відповідають її характеристикам. Якість впливу на ситуацію з боку керівництва підприємства безпосередньо залежить від специфіки загрози, тому важливо мати чітке розуміння природи ризиків і адаптувати стратегію дій до змінних умов.

На сьогоднішній день існують проблеми, що перешкоджають економічній безпеці вітчизняних суб'єктів підприємництва, основними з яких є [57,58]:

1. Недостатність фінансових ресурсів.

2. Недостатність власних виробничих і офісних приміщень. Все це відбувається через те, що вільні площі, як правило, є власністю великих підприємств, що встановлюють занадто високий розмір орендної плати длябізнесу.

3. Складності процедур виділення земельних ділянок, державних і муніципальних приміщень, ліцензування, а також сертифікації.

4. Відсутність системи достатнього інформаційного забезпечення підприємницької діяльності.

5. Відсутність достатніх професійних знань у підприємців, тому що причиною банкрутств підприємств може стати відсутність необхідних знань підприємця з менеджменту, маркетингу, економіки, основ бухгалтерської справи тощо.

6. Корупційність і наявність адміністративних бар'єрів, що перешкоджають розвитку підприємницької діяльності.

7. Слабка інституційно-правова база у сфері підприємницької діяльності.

Вирішення зазначених проблем допоможе розвитку вітчизняного підприємництва та збереженню їх економічної безпеки на належному рівні.

Отже, першочерговим завданням підвищення рівня економічної безпеки є подолання існуючих загроз та оптимальне використання внутрішнього потенціалу суб'єкту господарювання. Тому, на нашу думку, головні напрями

посилення економічної безпеки потрібно вести в кількох напрямах, які можна згрупувати у інституціонально-правовий, економічний та інформаційно-аналітичний блоки (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Напрями посилення економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» [44]

Напрями посилення економічної безпеки підприємства	Шляхи реалізації
Інституційно-правовий	– вдосконалення нормативно-правового та методичного забезпечення моніторингу і оцінки рівня економічної безпеки підприємства; – розвиток державних наукових і науково-технологічних організацій, що здійснюватимуть ефективну координацію наукових досліджень та покращення координації діяльності між ними
Економічний	– створення нових видів продукції (послуг), використовуючи передові технології; – організація підвищення якості роботи працівників підприємства; – підтримка патентно-ліцензійної діяльності винахідників підприємства; – збільшення частки високотехнологічного експорту, участь у міжнародних проєктах, науково-технічній кооперації; – формування системи цільового фінансування пріоритетних напрямів науково-технічного розвитку підприємства; – збільшення рівня фінансування інноваційної сфери для забезпечення досягнення стратегічних пріоритетів розвитку підприємства
Інформаційно-аналітичний	– формування системи репрезентативних показників економічної безпеки підприємства; – налагодження моніторингу стану економічної безпеки та відкрита публікація результатів діяльності; – визначення реальних та потенційних загроз економічній безпеці підприємства та планування заходів щодо їх усунення; – організація виконання та забезпечення контролю за ходом реалізації заходів з подолання або нейтралізації загроз економічній безпеці підприємства

Для ефективного розвитку потенціалу вітчизняного бізнесу необхідно здійснити комплексний підхід до реалізації зазначених заходів. Це дозволить забезпечити системний розвиток підприємств, сприятиме підвищенню рівня економічної безпеки та зміцненню їх конкурентоспроможності.

3.2 Мотивація персоналу як засіб забезпечення економічної безпеки підприємства

Персонал і його характеристики, такі як компетенції, досвід і здатність застосовувати ці навички на практиці, відіграють важливу роль у забезпеченні економічної безпеки підприємства. Компанії, які спрямовані на досягнення сталого розвитку, повинні створити ефективні системи мотивації для своїх працівників. Підвищення економічної стійкості та захищеності підприємства безпосередньо пов’язане з мотивуванням персоналу до більш ефективної праці, що сприяє не лише росту результатів, а й стабільності всієї організації.

Економічна безпека підприємства забезпечується через різні складові, однією з яких є кадрова безпека. Вона важлива для створення умов для ефективної роботи персоналу. Підвищення економічної безпеки підприємства можливе завдяки використанню ресурсного потенціалу підприємства та належній мотивації до його зростання, що дозволяє досягати більш високих результатів і стабільного розвитку [59].

Мотивація персоналу є важливим інструментом забезпечення економічної безпеки підприємства, оскільки вона належить до внутрішнього середовища і може служити як механізм для зменшення загроз. Крім того, мотивація виступає основним чинником для розвитку підприємства, оскільки стратегічні економічні інтереси підприємства можна досягти лише через ефективне залучення та стимулювання працівників до досягнення загальних цілей (рис. 3.2).

Економічна безпека підприємства, як і будь-яка інша система, залежить від впливу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів і загроз. Для ефективної протидії цим загрозам та забезпечення необхідного рівня безпеки, необхідно створити комплексну систему економічної безпеки. Це вимагає повного залучення ресурсів усіх структурних підрозділів підприємства, а також співпраці з зовнішніми організаціями, включаючи державні органи влади та суб’єктів недержавної безпеки [60-62].

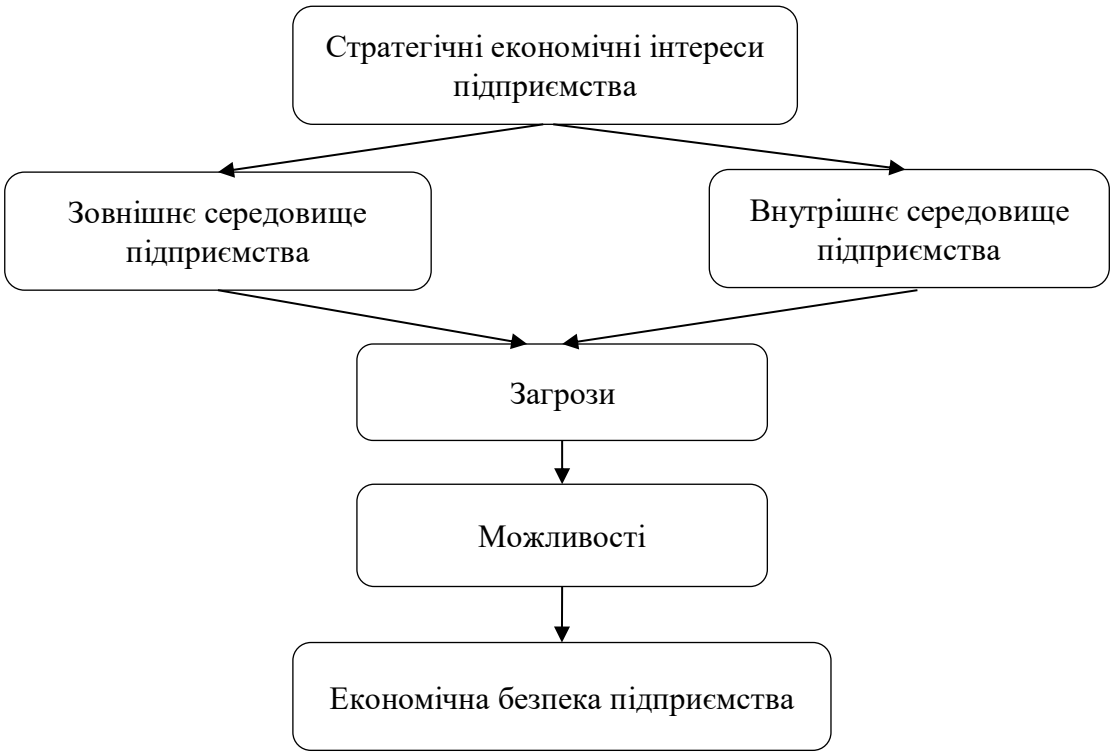

Рисунок 3.2 – Взаємозалежність стратегічних економічних інтересів підприємства та забезпечення економічної безпеки [63]

Система економічної безпеки підприємства безпосередньо залежить від того, наскільки ефективно залучені ресурси всіх його структурних підрозділів, особливо кадрових. Для забезпечення економічної безпеки підприємства необхідно створити систему управлінських рішень і процесів, спрямованих на досягнення оптимального рівня захищеності економічних інтересів підприємства як у поточний період, так і в контексті його майбутнього стратегічного розвитку. В умовах постійних змін цей процес має ґрунтуватися на належному рівні ресурсів, особливо в фінансовому та кадровому аспектах.

Кадрову безпеку можна трактувати як сукупність заходів, спрямованих на ефективне формування та використання кадрового потенціалу підприємства з метою забезпечення економічної стійкості та результативності його діяльності. Цей аспект є важливою складовою економічної безпеки, оскільки впливає не лише на поточну ефективність підприємства, а й на його стратегічні цілі та процеси. Особливістю кадрової безпеки є те, що персонал виступає як об’єкт,

який потребує захисту, а також як суб’єкт, що забезпечує цей захист, завдяки своїм навичкам, знанням та компетенціям.

Кадрова складова економічної безпеки має здійснюватися одночасно за кількома напрямками:

– визначення та ідентифікація зовнішніх і внутрішніх загроз для кадрової безпеки підприємства;

– посилення роботи з працівниками підприємства з метою підвищення ефективної діяльності всіх категорій персоналу;

– збереження і розвиток інтелектуального потенціалу, поповнення знань і професійного досвіду працівників підприємства;

– унеможливлення виникнення загроз для економічної безпеки підприємства, джерелом яких є сам персонал [64].

Забезпечення кадрової безпеки передбачає використання мотиваційних методів і стратегічних орієнтирів для стимулювання персоналу до розвитку та стратегічних змін на підприємстві. Персонал є ключовим елементом у будь-якому бізнесі, тому він має бути захищений від потенційних загроз. Водночас, саме персонал виступає як основний ресурс для здійснення господарської діяльності та як головний фактор для реалізації економічного захисту підприємства.

Методи, які забезпечують кадрову безпеку підприємства, можна поділити на: фінансові, психологічні, організаційні, технологічні, адміністративні, дисциплінарні.

У цьому контексті функціями управління персоналом як частини забезпечення кадрової безпеки підприємства є [65]:

– визначення потреб у персоналі та забезпечення підприємства;

– розвиток і використання персоналу; мотивація результатів праці та поведінки;

– інформаційно-правове управління персоналом.

Мотивація персоналу є ключовою функцією управління, оскільки вона безпосередньо впливає на рівень економічної безпеки підприємства. Через

ефективне використання інструментів мотивації можна зменшити вплив загроз і сприяти підвищенню ефективності діяльності підприємства. Це дозволяє не лише підтримувати стабільність, а й підвищувати рівень захищеності підприємства, що є важливим фактором для його сталого розвитку.

Стратегічні зміни в діяльності підприємства вимагають комплексного підходу до мотивації персоналу, що має на меті не лише покращення окремих аспектів діяльності, але й залучення співробітників до процесу структурних трансформацій. Це включає впровадження елементів корпоративної культури, цифрових технологій та нових управлінських рішень, що підвищують рівень ефективності та якості товарів чи послуг. Такий підхід сприяє зміцненню економічної безпеки підприємства та посиленню його конкурентоспроможності на ринку, як на існуючому, так і на нових.

У контексті забезпечення економічної безпеки мотивацію можна розглядати із двох точок зору (або рівнів): особистої: мотивація – це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, визначають поведінку, форми діяльності, надають цій діяльності спрямованості, що орієнтована на досягнення особистих цілей і цілей організації; управлінської: мотивація – це вид управлінської діяльності, який забезпечує процес спонукання особи до діяльності, спрямованої на досягнення особистих цілей чи цілей організації [66].

Тобто зауважимо, що мотивація в управлінні персоналом складається із двох визначальних рівнів: особистого (внутрішніх мотивів кожного працівника) та управлінського (як вид управлінського впливу на працівника), а завданням другого рівня є стимулювання першого.

На другому (управлінському) рівні мотивації можуть використовуватись різні методи, інструменти, заходи реалізації стратегічних орієнтирів підприємства.

Основу методики керування мотивацією складають регулюючі (управлінські) впливи на поведінку працівників. Їх можна поділити на дві групи:

1) пасивні впливи, які безпосередньо не мають впливу на робітників, а утворені у вигляді спеціальних умов, що регулюють поведінку в колективі (норми, правила, поведінку та ін.);

2) активні впливи на конкретних співробітників і колектив загалом.

У забезпеченні економічної безпеки важливо поєднувати пасивні та активні впливи на персонал, враховуючи стратегічні цілі підприємства. Одночасне використання цих впливів допомагає підтримувати позитивний соціально-психологічний клімат у колективі, що в свою чергу сприяє досягненню високих показників ефективності. Це дозволяє не тільки покращити результати діяльності, але й зміцнити взаєморозуміння та мотивацію серед працівників, що є важливим фактором для стабільного функціонування підприємства.

Управлінський рівень мотивації праці здійснюється за двома основними напрями здійснення матеріального стимулювання персоналу; здійснення нематеріального стимулювання персоналу [67].

Стратегічні зміни та забезпечення економічної безпеки в їх умовах потребують використання різних методів мотивації, класифікацію яких наведено на рис. 3.3.

Матеріальні методи мотивації фокусуються на покращенні матеріального становища працівників, і вони є важливими для забезпечення економічної безпеки підприємства. Однак їх надмірне чи незбалансоване застосування може негативно позначитися на фінансовій стійкості компанії. Ці методи можуть включати як економічні, так і організаційні інструменти. Водночас нематеріальні методи мотивації орієнтовані на задоволення більш високих потреб працівників, таких як потреби в самовираженні, професійному розвитку та визнанні. Ці методи сприяють стимулюванню внутрішньої мотивації працівників, що може в свою чергу позитивно впливати на ефективність роботи та стабільність підприємства.

Економічні (прямі) – відрядна оплата, почасова оплата, премії за раціоналізацію, участь у прибутках, оплата навчання, виплати за максимальне

використання робочого часу; економічні (непрямі) – пільгове харчування, доплати за стаж, пільгове користування житлом, транспортом та ін.; організаційні та морально-психологічні – збагачення праці, гнучкі робочі графіки, охорона праці, програми підвищення якості праці, просування по службі, участь у прийнятті рішень на вищому рівні [68].

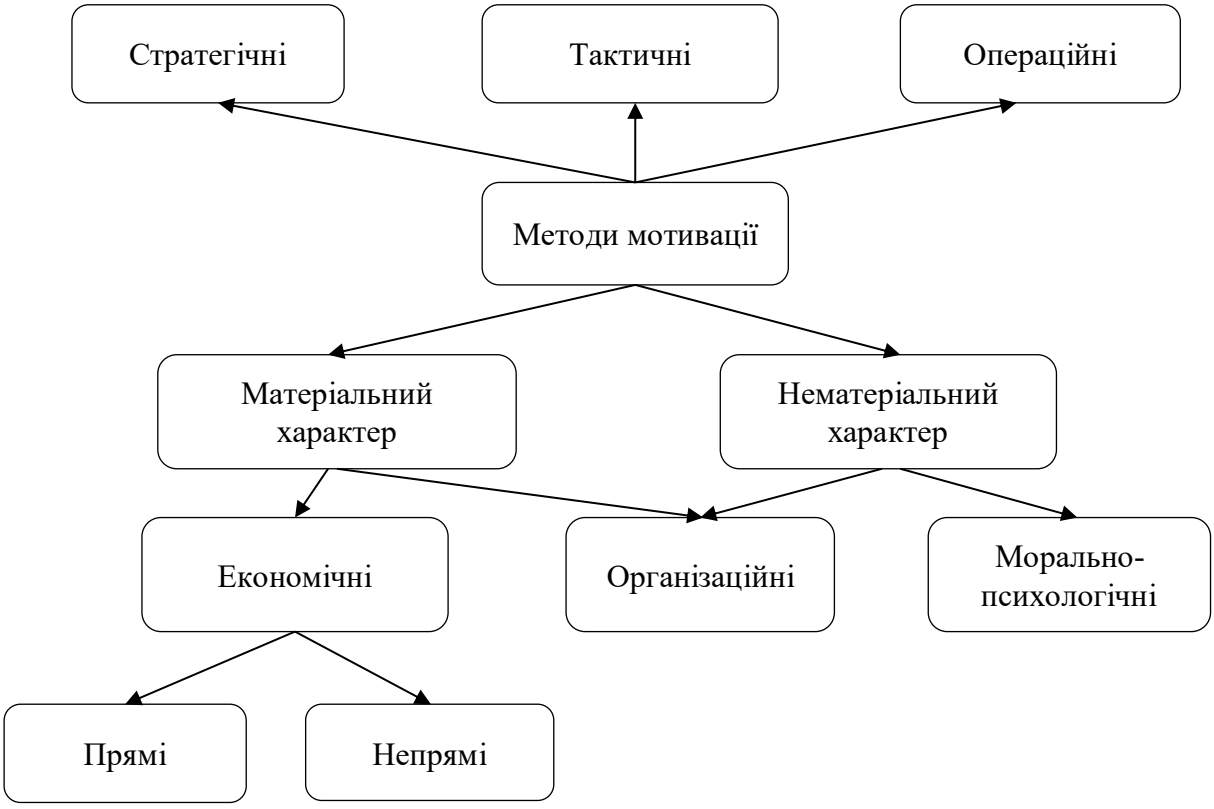

Рисунок 3.3 – Методи мотивації складових функціонування підприємства АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»

Розподіл методів мотивації на стратегічні, тактичні та операційні здійснений відповідно до цілей, які ставить перед собою керівництво підприємства на кожному з конкурентних напрямів розвитку. Зауважимо, що вони також можуть мати матеріальний та нематеріальний характер.

Для забезпечення оптимального рівня економічної безпеки важливо використовувати як економічні, так і нематеріальні методи мотивації в комплексі, зберігаючи між ними баланс. Активне застосування лише

економічних методів може призвести до загроз фінансовій безпеці підприємства, тоді як їхнє обмежене використання може мати негативні наслідки для кадрової безпеки. У процесі прийняття управлінських рішень і стратегічного планування необхідно ретельно оцінювати можливий вплив на персонал, визначаючи, які методи мотивації будуть сприяти розвитку, а які можуть стати дестимулюючими факторами, що гальмують зміни та розвиток підприємства.

Мотивація та стимулювання є ключовими аспектами управління колективами, зокрема в контексті забезпечення економічної безпеки підприємства. Без належної мотивації працівників підприємство може зіткнутися з серйозними загрозами, оскільки незадоволеність співробітників може призвести до зниження ефективності роботи та навіть до зростання кадрових проблем. Управлінська функція мотивації здійснюється через спеціально розроблені мотиваційні механізми, які мають на меті стимулювати співробітників до досягнення високих результатів, сприяючи тим самим стабільності та розвитку підприємства [69].

Мотиваційний механізм в управлінській системі підприємства являє собою сукупність взаємопов’язаних елементів, які у процесі операційної діяльності перетворюють завдання та ресурси на конкретні результати, такі як продукція та показники ефективності. Він виступає основним рушієм, який забезпечує функціонування всієї господарської діяльності підприємства, виконуючи важливу роль у досягненні цілей. Завдяки мотиваційному механізму персонал отримує стимули та заохочення для виконання своїх обов’язків та підвищення ефективності роботи підприємства.

Якість мотиваційного механізму безпосередньо впливає на ефективність організаційної системи управління та на використання всіх ресурсів підприємства. Вона визначає рівень економічної безпеки та конкурентоспроможність компанії. Враховуючи це, мотиваційний механізм, що забезпечує економічну безпеку підприємства через кадрову складову, повинен

фокусуватись на стимулюванні персоналу до змін. Це сприятиме прискореному розвитку підприємства та покращенню його загальної стійкості на ринку.

Система економічної безпеки підприємства повинна враховувати мотиваційний чинник, адже правильно реалізовані заходи мотивації персоналу сприяють підвищенню продуктивності праці, зростанню прибутку та стабільному функціонуванню підприємства, а також його стратегічному розвитку. Мотиваційні заходи можуть бути поділені на стратегічні та тактичні, причому кожен з них має бути спрямований на досягнення загальної стратегії підприємства, зокрема в умовах стратегічних змін.

Забезпечення економічної безпеки підприємства через мотивацію персоналу до стратегічних змін можна сформувати за такими основними напрямами: корпоративна культура, формування ризик-орієнтованого мислення, управління знаннями, подолання опору змінам, управління якістю (рис. 3.4), які є взаємопов'язаними між собою і впливають на мотивацію персоналу.

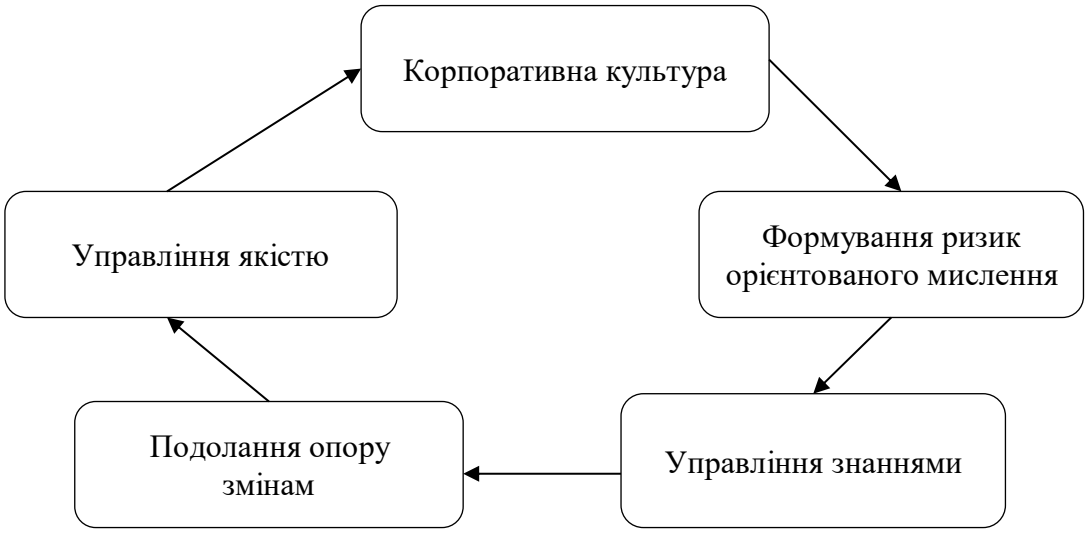

Рисунок 3.4 – Напрями мотивації персоналу у системі забезпечення економічної безпеки підприємства АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» в умовах стратегічних змін

Ризик-орієнтоване мислення є важливим аспектом мотивації персоналу, оскільки воно визначає рівень розвитку підприємства та забезпечення його

економічної безпеки. Такий підхід сприяє формуванню культури управління безпекою підприємства, орієнтуючи персонал на оцінку і аналіз ризиків. Це дозволяє не тільки виявляти потенційні загрози, але й використовувати можливості для досягнення стратегічних та тактичних цілей розвитку підприємства. Ризик-орієнтоване мислення має стати основою для управлінських компетенцій на всіх рівнях підприємства, щоб ефективно реагувати на зміни та забезпечувати його стабільний розвиток [70]. Ризикорієнтоване мислення дійсно впливає на всі напрями мотивації персоналу. Коли працівники усвідомлюють ризики, вони стають більш підготовленими до змін і здатні ефективно управляти знаннями та навичками, щоб адаптуватися до нових умов. Це дозволяє не тільки долати опір змінам, але й управляти якістю, що є важливим аспектом забезпечення економічної безпеки підприємства. Впровадження такого мислення сприяє також формуванню правильної корпоративної культури, де цінуються ініціативність і готовність до адаптації, що в свою чергу підтримує стратегічний розвиток і конкурентоспроможність компанії.

Стратегічні напрями мотивації персоналу мають великий вплив на систему економічної безпеки підприємства, особливо в умовах змін. Вони повинні бути чітко визначені під час планування стратегії підприємства і забезпечуватись через оперативні заходи. Це дозволяє зберігати баланс між досягненням довгострокових цілей і ефективним управлінням поточними ризиками та можливостями.

Тактичні ж заходи мотивації, як правило, зосереджуються на конкретних аспектах, які допомагають підтримувати мотивацію персоналу на більш локальному рівні. Вони можуть включати, наприклад, нематеріальні стимули, такі як розвиток корпоративної культури, професійний розвиток співробітників або поліпшення організаційного клімату. У комплексі ці стратегічні та тактичні напрями створюють основу для стабільної та адаптивної економічної безпеки, що дозволяє підприємству успішно впроваджувати зміни і управляти їх наслідками в довгостроковій перспективі.

3.3 Застосування заходів адаптивного управління фінансовою безпекою АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»

В умовах нестабільності та труднощів у прогнозуванні змін українськими підприємствами, адаптивність систем економічної безпеки стає критично важливою. Це вимагає здатності підприємства швидко і ефективно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі, зокрема через вдосконалення внутрішніх процесів та постійну адаптацію системи управління. Адаптація є необхідною умовою для виживання підприємств, оскільки дозволяє їм не тільки впоратись із зовнішніми викликами, а й формувати основи для подальшого розвитку. Вона допомагає узгодити інтереси різних учасників підприємства, забезпечуючи баланс між внутрішніми потребами та змінами в навколишньому середовищі, що сприяє стійкості підприємства та його конкурентоспроможності.

При розробці та реалізації стратегій розвитку підприємства важливим аспектом є процес адаптації, який передбачає гнучкість у визначенні цілей та задач. Замість жорсткої фіксації ключових показників з точними, заздалегідь визначеними результатами, підприємство орієнтується на поетапне виконання завдань, яке дозволяє коригувати стратегію в залежності від змін у зовнішньому середовищі чи внутрішніх процесах. Водночас, незважаючи на необхідність адаптації та коригувань, стратегічна орієнтація та основні напрями розвитку залишаються незмінними. Такий підхід дозволяє підприємству бути більш гнучким і ефективно реагувати на зовнішні виклики, зберігаючи при цьому основні принципи та довгострокові цілі [71].

Під адаптацією, в найбільш загальному варіанті, слід розуміти послідовну науково-організовувану програму дій, пов’язану з ключовими складовими підприємства як соціально-економічної системи, результатом реалізації якої має стати адаптація до мінливих умов фінансово-господарської діяльності [69,71,72].

Адаптація підприємства до змін повинна бути безперервним процесом, а не одноразовою подією. Цей процес базується на постійній оцінці внутрішнього стану підприємства, змін у операційному середовищі та розробці детального плану для послідовних змін. Оцінка результатів цих змін, прогнози їх можливого впливу, а також ефективне формування організаційних структур і ресурсів є критично важливими для успішної адаптації [73].

Адаптивне управління можна тлумачити як важливий інструмент безперервного удосконалення управління фінансовою безпекою підприємств, із чіткою прив'язкою до сформованих раніше позицій (рис. 3.5).

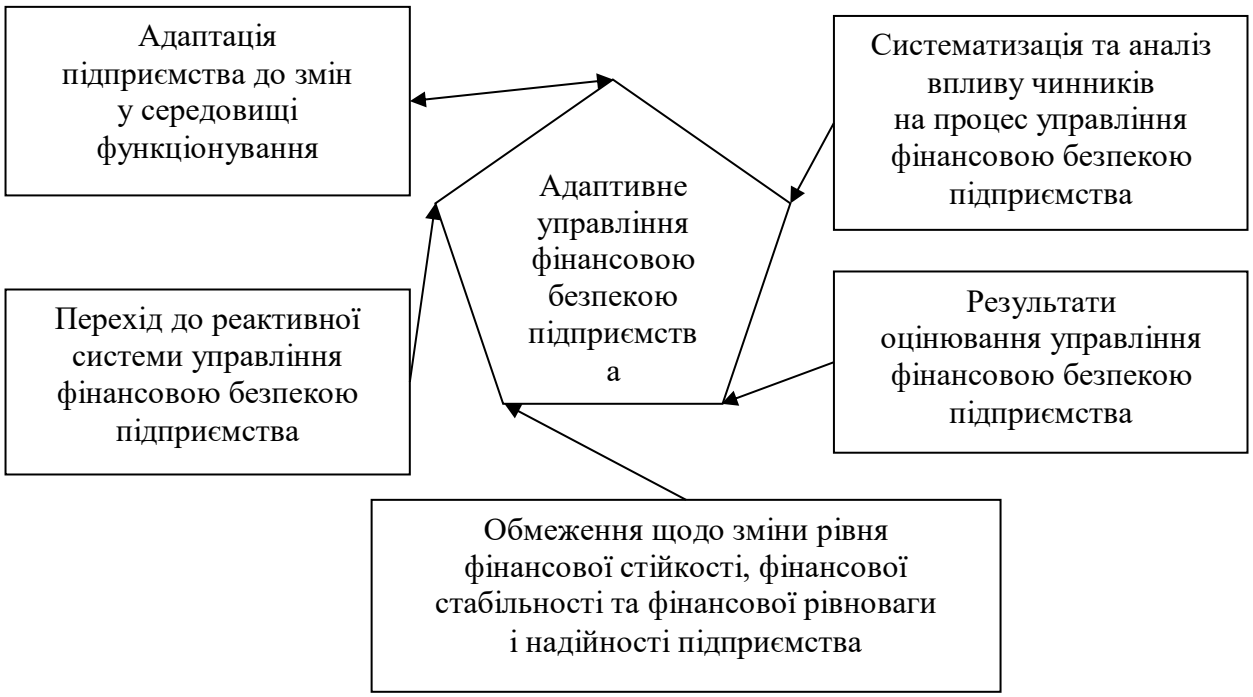

Рисунок 3.5 – Теоретичне підґрунтя адаптивного управління фінансовою безпекою підприємств [73]

Коригування управління економічною безпекою підприємства має здійснюватися в тісній взаємодії з іншими складовими економічної безпеки, забезпечуючи гармонійний розвиток усіх її компонентів. Однією з найважливіших складових є фінансова безпека, яка визначає стабільність підприємства і є основою для розвитку інших аспектів безпеки.

Адаптація системи управління фінансовою безпекою повинна бути орієнтована на досягнення цілей з мінімальними втратами та прийнятним рівнем ризику. У цьому контексті адаптація виступає як перехід від інертної системи управління до більш гнучкої та реактивної, здатної швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища та внутрішніх процесів підприємства.

Основа цієї адаптації полягає у систематизації і чіткій ієрархії ключових факторів управління фінансовою безпекою, що дозволяє кожному підприємству адаптувати систему під свої специфічні умови. Вибір конкретного варіанту адаптації має ґрунтуватися на детальній оцінці поточного стану фінансової безпеки.

Проведемо розрахунки і визначимо показники порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Показники порога рентабельності та запасу фінансової стійкості АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2021-2022 рр.

Показники	базовий 2021	звітний 2022	Відхилення 2022 р. від 2021 р.	
			(+,-)	%
1. Операційний дохід, тис. грн.	52730446	15602846	-37127600	-70,410
2. Операційні витрати, тис. грн.	16913835	16131395	-782440	-4,626
у тому числі: а) змінні витрати; б) постійні витрати	 6265382 10648453	 9603156 6528239	 +3337774 -4120214	 +53,273 -38,693
3. Прибуток (збиток) від операційної діяльності, тис. грн. (п.1-п.2)	35816611	-528549	-36345160	х
4. Маржинальний дохід, тис. грн. (п.1-п.2а)	46465064	5999690	-40465374	-87,088
5. Частка (коефіцієнт) маржинального доходу в операційному доході (п.4:п.1)	0,881	0,385	-0,496	х
6. Поріг рентабельності, тис. грн. (п.2б:п.5)	12086780	16956465	+4869685	+40,289
7. Частка порога рентабельності в операційному доході, % (п.6:п.1*100)	22,92	108,68	+85,76	х
8. Зона фінансової стійкості, тис. грн. (п.1-п.6)	40643666	-1353619	-41997285	х
9. Запас фінансової стійкості, % (п.8:п.1*100)	77,08	-8,68	-85,76	х

За даними, наведеними у табл. 3.3, у 2022 р. порівняно з 2021 р. відбулось зниження операційного доходу на 37127600 тис. грн., або 70,41%, операційні витрати знизились на 782440 тис. грн, або 4,626 %. Підсумком такої динаміки стало зменшення прибутку від операційної діяльності на 36345160 тис. грн. і поява збитку. Серед операційних витрат змінні витрати зросли на 3337774 тис. грн. (53,273 %), а постійні зменшились на 4120214 тис. грн (38,693 %).

Негативним з погляду динаміки фінансової стійкості підприємства є не лише збільшення абсолютного показника порогу рентабельності (на 4869685 тис. грн., або 40,289%), а й зростання його частки в операційному доході з 22,92% до 108,68% (на 85,76 відсоткових пунктів). Тобто, якщо в базовому році для покриття операційних витрат використовувалась сума операційного доходу, що становила 22,93% від фактичного доходу, то вже у звітному – відповідно 108,68%.

Зважаючи на зниження запасу фінансової стійкості з 77,08% у 2021 р. до -8,68% у 2022 р., можна стверджувати, що рівень цього показника є невисоким і свідчить про нестабільність роботи підприємства за критерієм забезпечення прибутковості операційної діяльності.

Наші подальші дослідження спрямовані на з’ясування характеру впливу факторів на зміну показників порога рентабельності та запасу фінансової стійкості.

За допомогою способу ланцюгових підстановок визначимо вплив факторів на зміну показника порога рентабельності. Побудуємо модель факторного аналізу показника порога рентабельності за формулою:

$$ПР = \frac{ПВ}{КМД} = \frac{ПВ}{\frac{МД}{ОД}} = \frac{ПВ \times ОД}{МД} = \frac{ОД \times ПВ}{ОД - ЗВ}, \quad (3.1)$$

де ПР – поріг рентабельності, тис. грн.;

ПВ – постійні витрати, тис. грн.;

КМД – частка (коефіцієнт) маржинального доходу в операційному доході;

МД – маржинальний дохід, тис. грн.;

ОД – операційний дохід, тис. грн.;

ЗВ – змінні витрати, тис. грн.

Отже, на зміну показника порога рентабельності впливають три фактори:

1) операційний дохід;

2) постійні витрати;

3) змінні витрати.

За даними табл. 3.3 розрахуємо умовні значення показника порога рентабельності, тис. грн.

1. Показник умовний 1:

$$ПР_{ум1} = \frac{ОД_1 \times ПВ_0}{ОД_1 - ЗВ_0}, \quad (3.2)$$

де $ОД_1$ – операційний дохід звітного року, тис. грн.;

$ПВ_0$ – постійні витрати базового року, тис. грн.;

$ЗВ_0$ – змінні витрати базового року, тис. грн.

$$\text{Отже, } ПР_{ум1} = \frac{15602846 \times 10648453}{15602846 - 6265382} = 17793500{,}71$$

2. Показник умовний 2:

$$ПР_{ум2} = \frac{ОД_1 \times ПВ_1}{ОД_1 - ЗВ_0}, \quad (3.3)$$

де $ОД_1$ – операційний дохід звітного року, тис. грн.;

$ПВ_1$ – постійні витрати звітного року, тис. грн.;

$ЗВ_0$ – змінні витрати базового року, тис. грн.

$$\text{Отже, } ПР_{ум2} = \frac{15602846 \times 6528239}{15602846 - 6265382} = 10908647{,}98$$

Визначимо загальну зміну показника порога рентабельності за формулою:

$$\Delta ПР = ПР_1 – ПР_0, \quad (3.4)$$

де $ПР_1$ – поріг рентабельності звітного року, тис. грн.;

$ПР_0$ – поріг рентабельності базового року, тис. грн.

Отже, ΔПР = 16956465-12086780 = +4869685;

у тому числі за рахунок факторів:

1) операційного доходу:

$\Delta ПРод = ПРум_1 – ПР_0$ = 17793500,71-12086780 = +5706720,71;

2) постійних витрат:

$\Delta ПРпв = ПРум_2 – ПРум_1$ = 10908647,98-17793500,71 = -6884852,73;

3) змінних витрат:

$\Delta ПРзв = ПР_1 – ПРум_2$ = 16956465-10908647,98 = +6047817,02.

Перевірка розрахунку:

ΔПР = ΔПРод + ΔПРпв + ΔПРзв =5706720,71+(-6884852,73)+6047817,02 = +4869685.

Поріг рентабельності у 2022 р. порівняно з 2021 р. зріс на 4869685 тис. грн., або 40,289% під впливом таких факторів. Внаслідок зменшення постійних витрат на 4120214 тис. грн. (38,693%), поріг рентабельності знизився відповідно на 6884852,73 тис. грн. Внаслідок збільшення змінних витрат на 3337774 тис. грн. (53,273%) поріг рентабельності зріс відповідно на 6047817,02 тис. грн. За рахунок зменшення операційного доходу на 37127600 тис. грн. (70,41%) поріг рентабельності зріс на 5706720,71 тис. грн. Отже, головним фактором збільшення порога рентабельності стало зменшення операційного доходу та зростання змінних витрат.

За допомогою способу ланцюгових підстановок визначимо вплив факторів на зміну показника запасу фінансової стійкості АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат».

Побудуємо модель факторного аналізу показника порога рентабельності за формулою:

$$ЗФС = \frac{ОД - ПР}{ОД} \times 100 = \frac{ОД - \frac{ОД \times ПВ}{ОД - ЗВ}}{ОД} \times 100 =$$

$$= \left(1 - \frac{ПВ}{ОД - ЗВ}\right) \times 100 \quad (3.5)$$

де ЗФС – запас фінансової стійкості підприємства, %

Отже, на зміну показника запасу фінансової стійкості впливають три фактори:

1) операційний дохід;

2) постійні витрати;

3) змінні витрати.

За даними табл. 3.3 розрахуємо умовні значення показника запасу фінансової стійкості, %

1. Показник умовний 1:

$$ЗФС_{ум1} = \frac{ОД_1 - ПВ_0 - ЗВ_0}{ОД_1 - ЗВ_0} \times 100, \quad (3.6)$$

де $ОД_1$ – операційний дохід звітного року, тис. грн.;

$ПВ_0$ – постійні витрати базового року, тис. грн.;

$ЗВ_0$ – змінні витрати базового року, тис. грн.

$$Отже, ЗФС_{ум1} = \frac{15602846 - 10648453 - 6265382}{15602846 - 6265382} \times 100 = -14{,}04$$

2. Показник умовний 2:

$$ЗФС_{ум2} = \frac{ОД_1 - ПВ_1 - ЗВ_0}{ОД_1 - ЗВ_0} \times 100, \quad (3.7)$$

де $ОД_1$ – операційний дохід звітного року, тис. грн.;

$ПВ_1$ – постійні витрати звітного року, тис. грн.;

$ЗВ_0$ – змінні витрати базового року, тис. грн.

$$\text{Отже, ЗФС}_{\text{ум2}} = \frac{15602846 - 6528239 - 6265382}{15602846 - 6265382} \times 100 = 30{,}086$$

Визначимо загальну зміну показника запасу фінансової стійкості за формулою:

$$\Delta\text{ЗФС} = \text{ЗФС}_1 - \text{ЗФС}_0, \quad (3.8)$$

де ЗФС_1 – запас фінансової стійкості звітного року, тис. грн.;

ЗФС_0 – запас фінансової стійкості базового року, тис. грн.

Отже, ΔЗФС = -8,68-77,08 = -85,76;

у тому числі за рахунок факторів:

1) операційного доходу:

$\Delta\text{ЗФС}_{\text{од}} = \text{ЗФС}_{\text{ум}1} - \text{ЗФС}_0 = -14{,}04-77{,}08 = -91{,}12$;

2) постійних витрат:

$\Delta\text{ЗФС}_{\text{пв}} = \text{ЗФС}_{\text{ум}2} - \text{ЗФС}_{\text{ум}1} = 30{,}086-(-14{,}04) = +44{,}126$;

3) змінних витрат:

$\Delta\text{ЗФС}_{\text{зв}} = \text{ЗФС}_1 - \text{ЗФС}_{\text{ум}2} = -8{,}682-30{,}086 = -38{,}768$.

Перевірка розрахунку:

ΔЗФС = ΔЗФСод + ΔЗФСпв + ΔЗФСзв = -91,12 + 44,126 + (-38,768) = -85,76.

Запас фінансової стійкості АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» знизився з 77,08% у 2021 р. до -8,68% у 2022 р., тобто на 85,76 відсоткових пункта. Внаслідок збільшення змінних витрат на 3337774 тис. грн. (53,273%) і зменшення операційного доходу на 37127600 тис. грн. (70,41%), запас фінансової стійкості підприємства зменшився відповідно на 38,768 і 91,12 відсоткових пунктів. Єдиним фактором, який позитивно вплинув на зміну результативного показника, стало зменшення постійних витрат на 4120214 тис. грн., або 38,693%. Завдяки цьому запас фінансової стійкості підприємства підвищився на 44,126 відсоткових пункта. Отже, головними факторами

зниження запасу фінансової стійкості стало збільшення змінних витрат і зменшення операційного доходу підприємства.

При проведенні фінансового аналізу необхідно звертати увагу на структуру капіталу, яка суттєво впливає на величину операційного прибутку через силу фінансового важеля.

Фінансовий левериджу (важіль) – це потенційна здатність впливати на прибуток підприємства шляхом зміни структури та обсягів довготермінових пасивів. Економічний зміст цього показника полягає у тому, що він показує, у скільки разів темп приросту чистого прибутку перевищує темп приросту валового прибутку.

Здійснимо розрахунок коефіцієнту фінансового левериджу для підприємства АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Розрахунок коефіцієнта фінансового левериджу АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020-2022 рр.

Показники	2020	2021	2022	Відхилення, (+,-)	
				2022 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.
Джерела формування капіталу, тис. грн.	26233066	37571569	36852375	+10619309	-719194
Позиковий капітал, тис. грн.	6080251	5621751	4189678	-1890573	-1432073
Частка позикового капіталу,%	23,18	14,96	11,37	-11,81	-3,59
Співвідношення позикового і власного капіталу	0,30	0,18	0,13	-0,17	-0,05
Валовий прибуток, тис. грн.	25358485	41386837	1746518	-23611967	-39640319
Темп приросту валового прибутку,%	+64,59	+63,21	-95,78	-161,37	-158,99
Сплачені відсотки, тис. грн.	425618	393522	293277	-132341	-100245
Податок на прибуток, тис. грн.	4564527	7449631	314373	-4250154	-7135258
Чистий прибуток, тис. грн.	20368340	33543684	1138868	-19229472	-32404816
Темп приросту чистого прибутку, %	+76,27	+64,69	-96,60	-172,87	-161,29
Коефіцієнт фінансового левериджу	1,18	1,02	1,01	-0,17	-0,01

Як видно з розрахунків, при зменшенні частки позикового капіталу, відбувається зменшення сплачених відсотків, збільшення приросту валового та чистого прибутку і отримано позитивне значення коефіцієнту фінансового левериджу у 2020-2022 рр. Це свідчить, що рентабельність власного капіталу підвищилась (частина прибутку, що генерується власним капіталом, йде на обслуговування позикового капіталу за встановленими ставками відсотків за кредит). Позитивне значення диференціала фінансового левериджу веде до підвищення рентабельності власного капіталу (в цьому випадку необхідно знизити вартість залучення позикового капіталу, а при відсутності такої можливості – відмовитися від його використання).

Дія фінансового важеля полягає в тому, що підприємство, яке використовує позичені кошти, змінює чисту рентабельність власних коштів і свої дивідендні можливості. Рівень ефекту фінансового важеля вказує на фінансовий ризик підприємства. Чим більший обсяг залучених коштів, тим більша сума сплачених відсотків, тим вищий рівень фінансового левериджу. Це призводить до підвищення фінансового ризику, що пов’язаний із можливою нестачею коштів для покриття витрат з обслуговування зовнішніх джерел фінансування.

Фінансова стійкість підприємства залежить від ефективного управління фінансовими ресурсами та визначається насамперед оптимальним співвідношенням власного капіталу і зобов’язань. Чим більшу частку в структурі пасивів має позиковий капітал, тим вищим є ризик кредиторів і нижчою ймовірність повернення боргів у випадку банкрутства підприємства-боржника. Співвідношення між власним капіталом і зобов’язаннями є найбільш важливою характеристикою фінансової стійкості підприємства.

Результатом аналізу фінансової стійкості має бути висновок щодо спроможності підприємства здійснювати ефективну господарську діяльність, отримувати прибуток в умовах економічної самостійності, готовності до погашення своїх боргів, а також щодо вірогідності збереження такого стану підприємства.

Одним із показників, що застосовуються для оцінювання ефективності використання позикового капіталу, є ефект фінансового важеля (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Розрахунок ефекту фінансового важеля для АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020-2022 рр.

Показники	2020	2021	2022	Відхилення, (+,-)	
				2022 р. від 2020р.	2022 р. від 2021 р.
1. Джерела формування капіталу, тис. грн.	26233066	37571569	36852375	+10619309	-719194
2. Власний капітал, тис. грн.	20152815	31949818	32662697	+12509882	+712879
3. Позиковий капітал, тис. грн.	6080251	5621751	4189678	-1890573	-1432073
4. Частка позикового капіталу,%	23,18	14,96	11,37	-11,81	-3,59
5. Плече фінансового важеля (п.3:п.2)	0,30	0,18	0,13	-0,17	-0,05
6. Прибуток від господарської діяльності, тис. грн.	25358485	41386837	1746518	-23611967	-39640319
7. Темп приросту (зниження) прибутку від господарської діяльності,%	+64,59	+63,21	-95,78	-161,37	-158,99
8. Відсотки за кредит, тис. грн.	425618	393522	293277	-132341	-100245
9. Прибуток після сплати відсотків за кредит, тис. грн.	20368340	33543684	1138868	-19229472	-32404816
10. Рентабельність сукупного капіталу,% (п.6:п.1*100)	96,67	110,15	4,74	-91,93	-105,41
11. Рентабельність власного капіталу,% (п.9:п.2*100)	101,07	104,99	3,49	-97,58	-101,50
12. Ефект фінансового важеля, відсоткових пунктів(п.11)	-8,17	+3,92	-101,50	-93,33	-105,42
1. Рівень фінансового важеля (п. 12:п.7)	-0,13	0,06	1,06	+1,19	+1,00

Рівень фінансового важеля показує зміну рентабельності власного капіталу у разі зміни прибутку від господарської діяльності на 1%.

За результатами розрахунків (табл. 3.5) ефект фінансового важеля, тобто приріст рентабельності власного капіталу у 2022 р. становить -101,50, що на 93,33 відсоткових пунктів менше 2020 р. і на 105,42 відсоткових пунктів меньше порівняно з 2021 р. Рівень фінансового важеля показує, що на 1% приросту прибутку від господарської діяльності припадає 0,13 відсоткового пункту зниження рентабельності власного капіталу у 2020 р., 0,06 – прирост рентабельності власного капіталу у 2021 р., і 1,06 – у 2022 р.

Важливу роль у прийнятті ефективних управлінських рішень відіграє маржинальний аналіз фінансових результатів, що передбачає системне дослідження взаємозв'язку таких показників як витрати, обсяг реалізації продукції та прибуток. На підставі проведеного аналізу моделюється оптимальне співвідношення між цими показниками. Зокрема, визначаються обсяг реалізації, що забезпечує відшкодування всіх витрат (беззбитковий обсяг) та отримання бажаного прибутку; величина прибутку за певного обсягу реалізації; оптимальна структура витрат тощо (табл 3.6).

Маржинальний аналіз – це метод економічного аналізу, який дозволяє оцінити взаємозв'язок між доходами, витратами та обсягом виробництва чи реалізації продукції. Основна мета цього методу – визначити, як зміна обсягу продажів впливає на прибуток підприємства.

Результати маржинального аналізу є основою для обгрунтування управлінських рішень щодо асортиментної та маркетингової політики, технології виробництва для мінімізації витрат і максимізації прибутку.

Важливим елементом маржинального аналізу (аналіз «витрати-обсяг-прибуток») є обгрунтування беззбиткового обсягу реалізації продукції та зони безпеки підприємства. Точка беззбитковості – це рівень обсягу продажу, за якого чистий дохід від реалізації продукції збігається з витратами, а фінансовий результат відповідно дорівнює нулю., тобто немає ні прибутку, ні збитку. Точка беззбитковості ще називається точкою рівноваги, критичним обсягом продажу, порогом рентабельності.

Таблиця 3.6 – Аналіз показників беззбитковості реалізації металопродукції АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат»

Показники	2020	2021	2022	Відношення, %	
				2022 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.
1. Обсяг реалізації продукції у фізичній масі, т	12351491	13107535	4282586	-65,33	-67,33
2. Дохід від реалізації продукції, тис. грн.	33591922	51603393	9252212	-72,45	-82,07
3. Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн., у т.ч.:	8233437	10216556	7505694	-8,84	-26,53
а) змінні витрати	2863895	3784212	4468139	+56,02	+18,07
б) постійні витрати	5369542	6432344	3037555	-43,43	-52,78
4. Прибуток, тис. грн. (п.2 - п.3)	25358485	41386837	1746518	-93,11	-95,78
5. Середня ціна реалізації 1 т, грн.(п.2 : п.1*1000)	2719,67	3936,93	2160,43	-20,56	-45,12
6. Рівень змінних витрат на 1 т реалізованої продукції, грн. (п.3а:п.1*1000)	231,87	288,71	1043,33	+349,96	+261,38
7. Маржинальний дохід від реалізації 1 т продукції, грн (п.5 – п.6)	2487,8	3648,22	1117,10	-55,09	-69,38
8. Беззбитковий обсяг реалізації продукції у фізичній масі, т, (п.3б*1000:п.7)	2158349	1763145	2719143	+25,98	+54,22
9. У % до фактичного обсягу реалізації (п.8 : п.1*100)	17,47	13,45	63,49	х	х
10. Граничні постійні витрати, тис. грн. (п.1*п.7:1000)	30728039	47819171	4784076	-84,43	-89,99
11. У % до фактичних постійних витрат (п.10:п.3б*100)	572,27	743,42	157,49	х	х
12. Гранична середня ціна реалізації 1 т, грн (п.3б*1000:п.1+п.6)	666,60	779,45	1752,61	+162,92	+124,85
13.У % до фактичної ціни (п. 12:п.5*100)	24,51	19,80	81,12	х	х
14. Поріг рентабельності, тис. грн. (п.8*п.5:1000)	5869997	6941378	5874518	+0,08	-15,37
15. У % до фактичного доходу (п.14:п.2*100)	17,47	13,45	63,49	х	х
16. Запас фінансової стійкості, % ((п.2-п.14):п.2*100)	82,53	86,55	36,51	х	х

За даними табл. 3.6, у 2022 р. порівняно з 2020-2021 рр., беззбитковий обсяг реалізації продукції збільшився на 25,98% та 54,22% відповідно, але його частка у фактичному обсязі реалізації зросла з 17,47% у 2020 р. до 13,45% у 2021 р. та до 63,49% у 2022 р. Це пов'язано з тим, що обсяг реалізації продукції у фізичній масі зменшився на 65,33% та 67,33%.

За рахунок скорочення постійних витрат на 52,78% (3394789 тис. грн.) у 2022 р. порівняно з 2021 р. і зниження середньої ціни реалізації 1 т продукції на 45,12% (1776,5 грн), беззбитковий обсяг реалізації продукції зріс на 54,22% або на 955998 т. Внаслідок зростання рівня змінних витрат на 1 т реалізованої продукції на 261,38% у 2022 р. порівняно з 2021 р., беззбитковий обсяг реалізації продукції також зріс.

Щодо інших показників беззбитковості, то граничні (максимально допустимі) постійні витрати становлять від 572,27% у 2020 р. до 157,49% у 2022 р. до фактичних витрат. Гранична середня ціна реалізації 1 т продукції становить 24,51% у 2020 р., 19,80% у 2021 р. і 81,12% у 2022 р.

Поріг рентабельності, що є вартісним показником беззбитковості продукції, зріс на 0,08% у 2022 р. порівняно з 2020 р. і зменшився на 15,37% порівняно з 2021 р., а його частка у фактичному доході зросла з 17,47% у 2020 р. до 63,49% у 2022 р. Запас фінансової стійкості характеризує максимально допустимий відсоток зменшення доходу до того рівня, поки продукція залишатиметься беззбитковою. Високе значення цього показника свідчить про низьку ймовірність втрати прибутковості реалізації продукції підприємством. В цілому, динаміка показників беззбитковості реалізації продукції є позитивною.

Для підтримання рівня фінансвої безпеки підприємства на належному рівні, застосовують адаптивне управління.

Узагальнюючи можна стверджувати, що адаптивне управління формує необхідну основу для забезпечення фінансової безпеки на потрібному для функціонування та розвитку рівні із можливістю досягнення фінансових інтересів [74,75].

Розглянемо загальну схему процесу адаптації підприємства (рис. 3.6), яка, включаючи певну кількість проміжних етапів, обґрунтовує потребу не лише збереження контролю над реалізацією кожного заходу, а врахування поточного рівня економічної безпеки, та можливу його зміну.

Рисунок 3.6 – Загальна схема процесу адаптації підприємства [4]

Рівень економічної безпеки є ключовим показником, своєрідною основою для адаптації, контролю за виконанням заходів та оцінки результатів. Реалізація адаптації вимагає не тільки вибору її типу, а й уточнення заходів, які будуть використані.

Ефективність впровадження заходів адаптивного управління залежить від ресурсів, які має організація, і від рівня її підтримки. На цьому етапі важливо розуміти, що організаційне забезпечення адаптивного управління фінансовою безпекою базується на тісній взаємодії між усіма підрозділами, які відповідають за фінансову безпеку. Водночас значну роль відіграє людський фактор: професійні навички, компетенції та мотивація кожного учасника процесу. Таким чином, успіх залежить не лише від структурних аспектів, але й від потенціалу людей, які реалізують ці заходи.

Дослідження взаємозв'язку між змінами організаційної структури та зовнішнім середовищем показує, що різні умови та динаміка змін вимагають вибору оптимальної організаційної моделі. Це означає, що організація повинна адаптувати не тільки свою структуру, але й підходи до управління, включаючи стилі, методи, інструменти, а також завдання, тактики й стратегії.

Іншими словами, ефективне управління залежить від здатності змінювати не лише вплив підсистем управління на керовані процеси, але й саму структуру цих підсистем. Вони мають постійно адаптуватися до конкретних умов роботи організації, враховуючи як її внутрішні особливості, так і зовнішні виклики. Це забезпечує гнучкість і стійкість у функціонуванні підприємства.

Адаптивне управління фінансовою безпекою підприємства передбачає реалізацію заходів, які спрямовані на [74,75]:

– зниження ризику шляхом поліпшення інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень та зменшення невизначеності;

– застосування економіко-математичних методів та моделей для діагностики рівня впливу чинників на процес управління фінансовою безпекою підприємства;

– забезпечення гнучкості в реалізації захисних заходів через вибір певного виду адаптації (увагу буде зосереджено надалі).

Реалізація адаптивного управління фінансовою безпекою підприємства повинна здійснюватися послідовно, тобто за певних обставин і шляхом впровадження певних рівнів.

Висновки до розділу 3

Оцінюючи безпеку підприємства, слід зосередитися на виявленні та аналізі потенційних ризиків і небезпек, характерних для конкретного суб'єкта господарювання. Завчасне передбачення несприятливих подій дозволяє застосувати проактивний підхід, який спрямований на запобігання негативним наслідкам та зниження рівня ризиків. Такий підхід вимагає розробки та впровадження індивідуальних управлінських методів, що відповідають особливостям ситуації.

Ефективність управління ризиками значною мірою залежить від специфіки загроз, які стоять перед підприємством. Для того щоб керівництво могло забезпечити якісний вплив на ситуацію, необхідно мати чітке уявлення про природу ризиків, їх масштаби та можливі наслідки. Це дозволяє не лише правильно оцінити загрози, а й адаптувати стратегію управління до динамічних умов зовнішнього та внутрішнього середовища.

Таким чином, ключовими елементами забезпечення безпеки є: розуміння природи ризиків, здатність до гнучкого планування та впровадження заходів, які максимально відповідають потребам конкретної ситуації. Це дозволяє підприємству зберігати стабільність, підвищувати стійкість до викликів і ефективно реалізовувати свої стратегічні цілі.

Система економічної безпеки підприємства повинна враховувати важливість мотивації персоналу, оскільки ефективна мотивація сприяє підвищенню продуктивності, збільшенню прибутковості та забезпеченню стабільності підприємства. Більш того, мотивований персонал відіграє ключову роль у стратегічному розвитку організації, особливо в умовах змін і необхідності адаптації до нових викликів.

Мотиваційні заходи в системі економічної безпеки можна умовно поділити на дві категорії: стратегічні та тактичні. Стратегічні заходи мають довгострокову перспективу й орієнтовані на формування загальної культури мотивації та залученості співробітників до досягнення глобальних цілей

підприємства. Тактичні заходи, своєю чергою, спрямовані на оперативне реагування на поточні виклики та забезпечення короткострокових результатів.

Важливо, щоб обидва види мотиваційних заходів були узгоджені із загальною стратегією підприємства, підтримуючи його цілі навіть в умовах стратегічних змін. Це дозволяє забезпечити не лише стабільність і ефективність поточної діяльності, але й гнучкість у досягненні майбутніх стратегічних цілей.

Механізм адаптивного управління фінансовою захищеністю підприємства базується на понятті «адаптація», що в контексті управління системою фінансової безпеки означає внесення змін у керуючу підсистему, тобто суб'єкта безпеки. Ці зміни є реакцією на внутрішні та зовнішні чинники, зокрема перегляд тактики економічної безпеки або коригування принципів управління фінансовою безпекою, яка є важливою складовою загальної економічної безпеки підприємства.

Внутрішні зміни впливають не лише на керуючу підсистему, але й на керовані елементи системи, що включають об'єкти безпеки. Саме в цих об'єктах можуть виникати внутрішні загрози, здатні порушувати фінансову стабільність підприємства. Для нейтралізації таких загроз застосовується адаптивний контроль, який через спеціальний механізм-адаптер дозволяє оцінювати як керуючі, так і керовані підсистеми, забезпечуючи їх узгодженість.

В управлінні фінансовою безпекою суб'єкт безпеки активно впливає на об'єкт, розробляючи та реалізуючи рішення, спрямовані на досягнення та підтримання необхідного рівня захищеності. Цей процес охоплює створення плану підтримки фінансової безпеки, а також прогнозування можливих загроз та їх впливу.

Адаптивне управління у цьому контексті базується на аналізі інформації про зміни в середовищі функціонування підприємства та оцінці внутрішніх ризиків. На основі отриманих даних розробляються адаптивні варіанти рішень, які дозволяють своєчасно реагувати на виклики, зберігаючи фінансову стійкість і забезпечуючи довгострокову стабільність підприємства.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра наведені теоретичні узагальнення та вирішення практичних завдань, які полягають у подальшому розвитку теоретико-методичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення системи економічної безпеки АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат». Загальні висновки, одержані в результаті дослідження, зводяться до такого.

Економічна безпека підприємства, з огляду на її визначення та функціональні аспекти, є критично важливим компонентом його стійкості та розвитку. Вона охоплює весь спектр потенціалу підприємства, включаючи матеріальні, фінансові, кадрові та інформаційні ресурси, і забезпечує їх захищеність від різноманітних загроз, які можуть виникати як із внутрішнього середовища, так і ззовні.

Економічна безпека підприємства – це комплексна характеристика, під якою розуміють рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства.

Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування в теперішньому часі і високий потенціал розвитку в майбутньому.

Регулярний моніторинг економічної безпеки підприємства допомагає вчасно виявляти потенційні загрози і слабкі місця, що дозволяє оцінити ефективність роботи організації та розробити заходи для підтримки її стабільності. Однак, особливістю багатьох вітчизняних підприємств є те, що вони приймають управлінські рішення не на етапі попередження ризиків, а лише після того, як вони вже виникли. Це призводить до зростання витрат, більшого навантаження на ресурси та зниження стійкості підприємства в цілому.

Таким чином, запропонований методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, що базується на проходженні трьох етапів розрахунку, дає змогу враховувати специфіку діяльності підприємства, вчасно виявляти загрози та причини їх появи загроз, а також швидко відреагувати на їх прояви та розробити заходи щодо усунення.

Перевагами цього методу є його універсальність, інформативність і доступність для дослідників. Він дозволяє здійснити комплексну оцінку всіх аспектів діяльності підприємства, що дає змогу визначити рівень його економічної безпеки. Відмінною особливістю цього підходу є включення до аналізу не лише традиційних сфер економічної безпеки, а й таких додаткових аспектів, як інноваційна, енергетична та інформаційна сфери. Це дає змогу більш повно оцінити всі фактори, що впливають на безпеку підприємства.

Проведений аналіз результатів господарської діяльності підприємства дозволяє виділити наступне:

– у 2021 р. порівняно з 2020 р. збільшилась величина основних засобів на 41,62% , у 2022 р. на 4,77% порівняно з 2021 р.;

– грошові кошти мають значне збільшення на 232,33% у 2021 р. порівняно з 2020 р. і на 76,81% у 2022 р. порівняно з 2021 р., що створює умови для підвищення рівня платоспроможності підприємства;

– необоротні активи представлені насамперед основними засобами, вартість яких у 2022 р. порівняно з 2021 р. зросла на 4,77%, у 2021 р. порівняно з 2020 р. – на 41,62%;

– серед видів оборотних активів найбільший темп приросту має готова продукція – 19,41% у 2022 р. порівняно з 2021 р.; найбільший темп зниження – дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги – 30,56%;

– темп зростання виробничих запасів у 2022 р. порівняно з 2021 р. склав 3,54%, тобто перевищив темп зниження майна в цілому, що свідчить про зростання частки виробничих запасів у майні підприємства. Така тенденція свідчить про збільшення виробничого потенціалу підприємства;

– зменшилась величина оборотних активів на 23,28% у 2022 р. порівняно з 2021 р.;

– вартість необоротних активів збільшилась на 34,88% у 2021 р. порівняно з 2020 р. і на 27,51% у 2022 р. порівняно з 2021 р., при зменшенні вартості оборотних активів, що свідчить про зниження показника співвідношення оборотних і необоротних активів, а також про створення умов для сповільнення оборотності активів;

– серед фондів обігу дещо зменшилась дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги – на 30,56% у 2022 р. порівняно з 2021 р. і збільшення на 47,75% у 2021 р. порівняно з 2020 р., інша поточна дебіторська заборгованість зросла на 1798,11% у 2022 р. порівняно з 2021 р., що свідчить про значне погіршення стану розрахунків підприємства з дебіторами;

– у 2022 р. порівняно з 2021 рр. вартість джерел формування капіталу дещо знизилась – на 1,91%. Власний капітал підприємства значно зріс у 2021 р. порівняно з 2020 р. на 58,54% і на 2,23% у 2022 р. порівняно з 2021 р. Проте, значно знизились довгострокові зобов'язання підприємства – на 35,68% у 2022 р. порівняно з 2021 р. і зросли на 5,94% у 2021 р. порівняно з 2020 р. Отже, у підприємства дещо підвищився рівень фінансової стійкості за критерієм забезпеченості власним капіталом;

– зменшилась залежність підприємства від довгострокових зобов'язань (на 35,68% у 2022 р. порівняно з 2021 р.), значно зменшилась залежність від поточних зобов'язань (на 15,48% у 2021 р. порівняно з 2020 р. і на 17,94% у 2022 р. порівняно з 2021 р. відповідно);

– серед джерел формування капіталу зміни кредиторської заборгованості такі: зменшення заборгованості за товари, роботи, послуги на 20,59% у 2022 р. порівняно з 2021 р., зменшення розрахунки з бюджетом на 42,42%; збільшення на 189,89% розрахунки зі страхування; зменшення на 70,18% розрахунки за одержаними авансами; зменшення на 36,39% розрахунки з учасниками.

– немає рівноваги між сумами і динамікою дебіторської і

кредиторської заборгованостями. Так, зменшення дебіторської заборгованості у 2022 р. порівняно з 2021 р. становило майже 27%, у 2021 р. порівняно з 2020 р. – зростання на 48,33%; зменшення кредиторської заборгованості становило 30,92% і на 20,30% відповідно по роках;

– дані розрахунків свідчать про стрибкоподібні зміни показників чистого доходу від реалізації продукції (у 2021 р. порівняно з 2020 р. збільшення на 53,62%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. – зменшення на 82,07%), собівартості реалізованої продукції (у 2021 р. порівняно з 2020 р. збільшення на 24,07%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. зменшення на 26,53%), валового прибутку (у 2021 р. порівняно з 2020 р. збільшення на 63,21%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. зменшення на 95,78%), що можна пояснити початком активних військових дій на території України. Як наслідок, фінансовий результат від операційної діяльності підприємства у 2020 р. – прибуток у розмірі 22718513 тис. грн., у 2021 р. – 35816611 тис. грн., що на 57,65% більше попереднього року, у 2022 р. збиток склав 528549 тис. грн. Показник фінансових витрат за період, що аналізується, дещо знизився і становить у 2020 р. – 200446 тис. грн., у 2021 р. – 239896 тис. грн., у 2022 р. – 184607 тис. грн. Фінансовим результатом діяльності підприємства до оподаткування у 2020 і 2021 рр. є прибуток – 22409262 тис. грн. і 35398005 тис. грн. відповідно. У 2022 р. збиток становить 781394 тис. грн. Чистий прибуток підприємство має у 2020 р. – 18237328 тис. грн. і у 2021 р. – 29031493 тис. грн. У 2022 р. збиток становить 641212 тис. грн., це відбулось внаслідок перевищення витрат над доходами підприємства через активні військові дії на території нашої держави;

– показники ліквідності підприємства мають значення в межах нормативного за весь період дослідження. Це означає, що підприємство має можливість розраховуватись за своїми поточними зобов’язаннями за допомогою готівки і грошових коштів на рахунках в банку. Отже, підприємство можна вважати платоспроможним і в найближчій перспективі не існує загрози банкрутства;

– незважаючи попередні оптимістичні прогнози щодо ліквідності,

платоспроможності та фінансової стійкості підприємства, що досліджується, чітко простежується тенденція до погіршення рівня економічної безпеки підприємства. Відбулось значне зменшення рівня фінансового складника економічної безпеки підприємства (на 99,71%), загальний рівень економічної безпеки зменшився на 99,83%, адже рівень техніко-технологічного складника знизився на 97,09%, інтелектуально-кадрового – на 91,90%, екологічного – зріс на 156,52%. Така негативна тенденція пояснюється погіршення економічної та політичної ситуації у країні внаслідок початку активних бойових дій на території нашої держави на початку 2022 р., що не могло не знайти відображення в результатах діяльності досліджуваного підприємства.

Ефективність управління ризиками значною мірою залежить від специфіки загроз, які стоять перед підприємством. Для того щоб керівництво могло забезпечити якісний вплив на ситуацію, необхідно мати чітке уявлення про природу ризиків, їх масштаби та можливі наслідки. Це дозволяє не лише правильно оцінити загрози, а й адаптувати стратегію управління до динамічних умов зовнішнього та внутрішнього середовища.

Система економічної безпеки підприємства повинна враховувати важливість мотивації персоналу, оскільки ефективна мотивація сприяє підвищенню продуктивності, збільшенню прибутковості та забезпеченню стабільності підприємства. Більш того, мотивований персонал відіграє ключову роль у стратегічному розвитку організації, особливо в умовах змін і необхідності адаптації до нових викликів.

Механізм адаптивного управління фінансовою захищеністю підприємства базується на понятті «адаптація», що в контексті управління системою фінансової безпеки означає внесення змін у керуючу підсистему, тобто суб’єкта безпеки. Ці зміни є реакцією на внутрішні та зовнішні чинники, зокрема перегляд тактики економічної безпеки або коригування принципів управління фінансовою безпекою, яка є важливою складовою загальної економічної безпеки підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фісуненко П. А. Забезпечення економічної безпеки підприємства: сутність, принципи, функції, методи, засоби. *Економічний простір.* 2019. №152. С. 176-203. DOI: https://doi.org/10.32782/2224-6282/152-15

2. Сосновська І. М. Поняття та значення економічної безпеки виробничо-господарської діяльності підприємств. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_9_34 (дата звернення: 06.11.2024).

3. Кім Ю. Г. Управління системою фінансової безпеки підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 21.04.02. Київ, 2009. 21 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe (дата звернення: 01.12.2024).

4. Штангрет А. М., Котляревський Я. В., Караїм М. М. Економічна безпека підприємства в умовах антикризового управління: концептуальне визначення та механізм забезпечення. Львів : УАД, 2012. 288 с.

5. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект. Київ : Атіка, 2005. 432 с.

6. Ніколаюк С. І., Никифорчук Д. Й. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності : курс лекцій. Київ : КНТ, 2005. 320 с.

7. Нехай В. А., Нехай В. В. Інформаційна безпека як складова економічної безпеки підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2017. Вип. 24 (2). С. 137-140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_24(2)__30 (дата звернення: 01.09.2024).

8. Зайченко К. С., Діма Н. І. Економічна безпека підприємства: сутність та роль. *Ефективна економіка.* 2021. №5. DOI: https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.5.90

9. Гапак Н. М. Економічна безпека підприємства: сутність, зміст та основи оцінки. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Економіка*. Ужгород, 2013. Вип. 3(40). С. 62-65.

10. Жадько К. С., Самойленко Д. М. Економічна безпека підприємств в умовах цифрових технологій і пандемії. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки.* 2020. Вип. 5(38). С. 170-176.

11. Череп А.В., Лубенець. І.О. Концептуальні засади економічної безпеки підприємств. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки.* Запоріжжя, 2010. № 5. С. 62-66.

12. Cooper W.W., Seiford L.M., Tone K. Introduction to Data Envelopment Analysis and Its Uses: With DEA-Solver Software and References. New York : Springer, 2016. 354 p.

13. Єрмошенко М. М., Горячева К. С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : наук. монографія. Київ : Національна академія управління, 2010. 232 с.

14. Орлик О. В. Економічна безпека підприємства: властивості, стратегія та методи забезпечення. Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки : монографія у 2 т. Дніпропетровськ, 2014. 577 с.

15. Tiupysheva V., Reznik N., Zahorodnia A. Modern Condition and Direct Development of Warehouse Logistics. *International Journal of Innovative Technologies in Economy.* 2023. vol. 1, № 41. DOI: 10.31435/rsglobal_ijite/30032023/7938.

16. Станкевич Н. А., Карплюк О. О. Сутність економічної безпеки підприємства. *Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки :* матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., м. Житомир, 2016 р. Житомир : ЖДТУ, 2016. С. 207-208.

17. Лойко В.В. Загрози економічній безпеці промислового підприємства промислового підприємства: сутність та класифікація. *Ефективна економіка*. 2015. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua.

18. Оніщенко М. Л., Сюркало Б. І. Особливості механізму управління економічною безпекою підприємства. *Економіка і суспільство.* 2018. Вип. 16. С. 446-452.

19. Меліхова Т. О. Механізм управління економічною безпекою підприємства: підходи до визначення. *Агросвіт.* 2018. №3. С. 61-67.

20. Сороківська О. А. Особливості формування теоретичних засад економічної безпеки підприємств малого бізнесу. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2015. Вип. 6. С. 489-494.

21. Салоїд С.В. Механізм управління економічною безпекою підприємства: теоретичний аспект. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут*». 2017. № 14. С. 250-254. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2017_14_40 (дата звернення: 24.10.2024).

22. Алькема В. Г., Літвін Н. М., Кириченко О. С. Економічна безпека інноваційного підприємства : навч. посіб. ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2015. 320 с.

23. Соломіна Г. В. Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємництва : навч. посіб. Дніпро : ДДУВС, 2018. 234 с.

24. Небава М. І., Міронова Ю. В. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2017. 73 с.

25. Чубукова О. Ю. Адаптація системи управління економічної безпеки підприємства. *Ефективна економіка.* 2015. № 2. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?=2015 (дата звернення 02.10.2024).

26. Гаркуша В. О., Єршова Н. Ю. Теоретично-методичні засади формування економічної безпеки підприємства. *Причорноморські економічні студії.* 2018. 27 (1). С. 106-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_27%281%29__23 (дата звернення: 12.11.2024).

27. Бабіна Н. О., Зачосова Н. В. Економіко-фінансова безпека підприємств України як елемент фінансової безпеки держави в контексті інтеграційних процесів. Управлінський аспект забезпечення фінансової безпеки України : колективна монографія / за ред. О. В. Черевка. Черкаси : Видавець Ю. А. Чабаненко, 2018. С. 185-206.

28. Шило Ж. С., Кречко М. Ю. Методи оцінки рівня економічної безпеки підприємства: підходи до оцінювання та забезпечення економічної безпеки. *Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки»*. 2022. Вип. 2 (98). С. 278-288.

29. Іпполітова І. Я., Сичова А.О. Методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент.* 2017. Вип. 28. С. 96-101. URL: http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001308802 (дата звернення: 10.10.2024).

30. Колодяжна І. В., Букріна К.А. Економічна безпека в системі сталого функціонування підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2019. Вип. 23, ч. 1. С. 135-140.

31. Кургузенкова Л. А. Економічна безпека підприємства: сутність та чинники формування її відповідного рівня. *Економіка і суспільство.* 2015. №1. С. 31-34.

32. Дідик А. М. Економічна безпека підприємства : підручник. Львів : Львівська політехніка, 2019. 624 с.

33. Щербина С. В. Державна політика у сфері забезпечення екологічної безпеки виробництва та реалізації агропродовольчої продукції. *Державне управління: теорія та практика*. 2013. № 2. С. 108-116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2013_2_15.

34. Гавловська Н. І. Матюх С. А., Любохинець Л. С. Оцінювання стану економічної безпеки промислового підприємства. *Development service industry management*. 2023. №1. С. 7-12. DOI: https://doi.org/10.31891/dsim-2023-1(1)

35. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 815 с.

36. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 566 с.

37. Склабінська А. І., Дражниця С. А., Федорук Л. Д. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Львів : «Новий світ-2000», 2013. 342 с.

38. Сухарева К. В., Колодьянова А. А. Оцінка ефективності діяльності підприємства: теоретико-методологічний підхід. *Економічний форум*. 2016. №. 1. С. 241-245.

39. Василенко В. О. Менеджмент стійкого розвитку підприємства : монографія. Київ : Центр навчальної літератури, 2015. 648 с.

40. Коптєва Г. М. Класифікація підходів до оцінки економічної безпеки підприємства. *Східна Європа: Економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип. 2(25). С. 221–229. DOI: https://doi.org/10.32782/easterneurope.25-32 (дата звернення: 07.09.2024).

41. Зубко Т. Л. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства галузі зв'язку. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2016. №3 (17). С. 81-88.

42. Просянчук В. Л. Посилення мотиваційних чинників конкурентоспроможного підприємства в контексті забезпечення його економічної безпеки. *Конкурентоспроможність національної економіки* : матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4–5 жовт. 2018 р. Київ, 2018. С. 83-86.

43. Калініченко Л. Л., Шуміло О. С., Кулімякін Я. Ю. Кадрова складова економічної безпеки підприємства роздрібної торгівлі. *Проблеми економік*и. 2020. № 1. С. 138-143.

44. Денисенко М. П., Колісниченко П. Т. Пріоритетні напрями посилення економічної безпеки. *Економіка та держава.* 2017. №3. С. 31-35.

45. Загородня А. С. Підвищення рівня управління економічною безпекою підприємств в умовах ризиків та загроз. *Економіка та суспільство.* 2023. Вип. 54. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-12

46. Варічева Р. В. Методичні підходи до оцінки якості економічної безпеки підприємства: облікове забезпечення. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2016. № 3(1). С. 88-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2016_3(1)__20 (дата звернення: 05.09.2024).

47. Bondarenko-Berehovych V. Methodical approach to the assessment of the economic security management system of the enterprise. *German International Journal of Modern Science.* 2021. № 9. P. 11–15. URL: https://dizzw.com/wp-content/uploads/2021/05/Deutsche-internationale-Zeitschrift-f%C3%BCr-zeitgen%C3%B6ssische-Wissenschaft-%E2%84%969-part-2-2021.pdf (дата звернення: 03.11.2024).

48. Власенко Т. А. Формування механізму управління стратегічними змінами підприємства. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2019. № 2. С. 25-32.

49. Мушникова С. А. Ризик-орієнтоване мислення як базисна основа інноваційності системи управління безпекою розвитку підприємства. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2019. № 4. С. 93-101.

50. Жукова Л. М., Платонов В. І. Система управління економічною безпекою підприємств. *Інвестиції: практика та досвід.* 2019. №23. С. 93-98.

51. Пташенко Л. О. Стратегічне та інноваційне забезпечення розвитку системи економічної безпеки підприємства : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2018. 320 с.

52. Iershova N., Tkachenko M., Garkusha V., Miroshnyk O., Novak-Kalyayeva L. Economic security of the enterprise: scientific and practical aspects of accounting and analytical support. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. T.2 (29). P. 142-149.

53. Кримчак Л. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств : дис.. … к. е. н. : 08.00.04. Хмельницький, 2019. 256 с.

54. Пілецька С. Т., Коритько Т. Ю., Ткаченко Є. В. Модель інтегральної оцінки економічної безпеки підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 3 (65). С. 56-65. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/181846 (дата звернення: 22.10.2024).

55. Сосновська О. О., Житар М. О. Аналіз методів оцінки рівня економічної безпеки підприємств. *Бізнес Інформ*. 2019. № 1. С. 21-26. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-1_0-pages-21_26.pdf (дата звернення: 12.09.2024).

56. Алькема В. Г., Копитко М. І. Інтегральна оцінка рівня економічної безпеки автомобілебудівних підприємств. *Вчені записки університету «Крок». Серія: Економіка*. 2015. Вип. 39. С. 75–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_2015_39_13.

57. Ілляшенко О. В. Модель оцінювання стану системи економічної безпеки підприємства. *Проблеми економіки*. 2015. № 3. С. 301-308.

58. Derii V., Parkhomets M., Uniiat L., Kovbasa O., Hryzovska L. and Karabanyk S. Modelling Business Processes Based on Logistics Concepts and Quality Management System Principles. *International Journal of Management*. 2020. vol. 11(7). pp. 175-188. URL: http://www.iaeme.com/IJM/issues.asp

59. Потапюк І. П., Потапюк Л. М. Суб'єкти забезпечення економічної безпеки підприємств: психологічний аспект. *Економічний розвиток: теорія, методологія, управління* : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 26–28 листоп. 2018 р. Харків, 2018. С. 80-87.

60. Лаврик О. Л., Булига Т. О. Система мотивації діяльності персоналу як чинник досягнення фінансово-економічної безпеки підприємства. *Економічний аналіз*. 2017. № 27 (4). С. 225-229.

61. Ткачук В. О., Вернигора Р. В. Удосконалення системи управління персоналом у контексті забезпечення економічної безпеки підприємства. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 2018. № 1. С. 257-264.

62. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. М. Фролова. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. 286 с.

63. Ареф'єва О. В., Ковальчук А. М. Забезпечення економічної безпеки підприємства через мотивацію персоналу до стратегічних змін. *Проблеми економіки.* 2020. №4 (46). С. 126-133.

64. Товпик Д. В., Дем'янчук О. І. Теоретичні положення фінансової безпеки як складової економічної безпеки підприємства. *Modern Economics*. Миколаїв, 2022. № 36. С. 137-142.

65. Reznik N.P., Zahorodnia A.S., Chornenka L.M. Analysis of the logistics component of the economic security system of *enterprises. International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 2021. Vol. 4. № 36. P. 109-113. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/30122021/773

66. Біляк Ю. Основні загрози фінансовій безпеці корпоративних підприємств. *Агросвіт*. № 12. 2017. С. 20-30.

67. Олійник Л. В. Стратегічні напрями забезпечення фінансової стабільності підприємства. *Фінанси, облік, банки.* 2017. № 1 (22). С. 118-124.

68. Мельник С. І. Формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2019. Вип. 2 (51) С. 84-87.

69. Вдовенко Л. С., Черненко Д. С. Фінансові інтереси підприємства як основа забезпечення його фінансової безпеки. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики.* Вінниця, 2015. № 2. С. 38-43.

70. Антикризові технології в управлінні економічною безпекою підприємства/ М. М. Караїм та ін. Львів : Укр. акад. друкарства, 2016. 252 с.

71. Гудзь Т. П. Механізм управління фінансовою рівновагою підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. *Серія Економіка*. Ужгород, 2018. № 2 (52). С. 108-120.

72. Горячева К. С. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки.* Київ, 2003. № 9 (27). С. 43-49.

73. Мельник С.І. Управління фінансовою безпекою підприємств : теорія, методологія, практика : монографія. Львів : «Растр-7», 2020. 384 с.

74. Марусяк Н.Л., Бак Н.А. Фінансова безпека підприємства та загрози її втрати в сучасному економічному середовищі. *Економіка та держава*. Київ, 2022. № 2. С. 109-113.

75. Купира М.І. Фінансова безпека підприємств : вектор менеджменту. *Економічний форум.* Луцьк, 2021. №4. С. 79-84.

ДОДАТОК А

Баланс (Звіт про фінансовий стан) АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» на «31» грудня 2020 р., тис. грн.

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи Нематеріальні активи	1000	115497	110211
первісна вартість	1001	175447	147781
накопичена амортизація	1002	59950	37570
Незавершені капітальні інвестиції	1005	2382136	3017547
Основні засоби	1010	6017091	11564897
первісна вартість	1011	9304805	12852218
знос	1012	3287714	1287321
Інвестиційна нерухомість	1015	--	--
Довгострокові біологічні активи	1020	--	--
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	--	--
інші фінансові інвестиції	1035	--	--
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	28995	33344
Відстрочені податкові активи	1045	163791	--
Інші необоротні активи	1090	--	--
Усього за розділом I	1095	8707510	14725999
II. Оборотні активи Запаси	1100	550851	506370
Виробничі запаси	1101	373702	337139
Незавершене виробництво	1102	--	--
Готова продукція	1103	176465	168260
Товари	1104	684	971
Поточні біологічні активи	1110	--	--
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	5151227	21207550
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	45184	104704
з бюджетом	1135	449060	527865
у тому числі з податку на прибуток	1136	--	--
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	12572	8294
Поточні фінансові інвестиції	1160	--	--
Гроші та їх еквіваленти	1165	7659	250478
Готівка	1166	13	3
Рахунки в банках	1167	7646	250475
Витрати майбутніх періодів	1170	52187	158623
Інші оборотні активи	1190	--	--
Усього за розділом II	1195	6268740	22763884
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	--	--
Баланс	1300	14976250	37489883

Продовження ДОДАТКУ А

Пасив	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	589501	589501
Капітал у дооцінках	1405	-821646	2607463
Додатковий капітал	1410	--	--
Емісійний дохід	1411	--	--
Резервний капітал	1415	40626	40626
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	9394667	28141355
Неоплачений капітал	1425	--	--
Вилучений капітал	1430	138231	138231
Усього за розділом I	1495	9064917	31240714
II. Довгострокові зобов’язання і забезпечення Відстрочені податкові зобов’язання	1500	--	534792
Пенсійні зобов’язання	1505	1889579	2047118
Довгострокові кредити банків	1510	--	--
Інші довгострокові зобов’язання	1515	3606	4147
Довгострокові забезпечення	1520	--	26545
Цільове фінансування	1525	--	--
Усього за розділом II	1595	1893185	2612602
III. Поточні зобов’язання і забезпечення Короткострокові кредити банків	1600	--	--
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов’язаннями	1610	--	--
товари, роботи, послуги	1615	1278181	1128548
розрахунками з бюджетом	1620	419772	1955695
у тому числі з податку на прибуток	1621	90006	1461656
розрахунками зі страхування	1625	15987	16903
розрахунками з оплати праці	1630	61719	61462
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	1886	2535
за розрахунками з учасниками	1640	1377657	312472
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	--	--
Поточні забезпечення	1660	120635	123918
Доходи майбутніх періодів	1665	--	--
Інші поточні зобов’язання	1690	742311	35034
Усього за розділом III	1695	4018148	3636567
IV. Зобов’язання, пов’язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	--	--
Баланс	1900	14976250	37489883

ДОДАТОК Б

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2020 рік

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	33591922	22759107
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(8233437)	(7352279)
Валовий: прибуток	2090	25358485	15406828
збиток	2095	(--)	(--)
Інші операційні доходи	2120	2016388	602855
Адміністративні витрати	2130	(192553)	(183865)
Витрати на збут	2150	(3930229)	(3771969)
Інші операційні витрати	2180	(533578)	(1644205)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	22718513	10409644
збиток	2195	(--)	(--)
Дохід від участі в капіталі	2200	--	--
Інші фінансові доходи	2220	14507	33758
Інші доходи	2240	15896	6946
Фінансові витрати	2250	(200446)	(155194)
Втрати від участі в капіталі	2255	(--)	(--)
Інші витрати	2270	(139208)	(372917)
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	22409262	9922237
збиток	2295	(--)	(--)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-3996985	-1779648
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-174949	818413
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	18237328	8961002
збиток	2355	(--)	(--)

Продовження ДОДАТКУ Б

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	4781057	--
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	--	--
Накопичені курсові різниці	2410	--	--
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	--	--
Інший сукупний дохід	2445	10046	-641722
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	4791103	-641722
Податок на прибуток, пов’язаний з іншим сукупним доходом	2455	852634	-115510
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	3938469	-526212
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	22175797	8434790

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	4308715	5122357
Витрати на оплату праці	2505	1480050	1424415
Відрахування на соціальні заходи	2510	316827	305097
Амортизація	2515	1707838	790728
Інші операційні витрати	2520	4913239	6205793
Разом	2550	12726669	13848390

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	1590736040	1590736040
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	1590736040	1590736040
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	11.00	5.00
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	11.00	5.00
Дивіденди на одну просту акцію	2650	--	--

ДОДАТОК В

Баланс (Звіт про фінансовий стан) АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» на «31» грудня 2021 р., тис. грн.

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи Нематеріальні активи	1000	110211	111453
первісна вартість	1001	147781	159247
накопичена амортизація	1002	37570	47794
Незавершені капітальні інвестиції	1005	3017547	3435550
Основні засоби	1010	11564897	13335226
первісна вартість	1011	12852218	16739938
знос	1012	1287321	3404712
Інвестиційна нерухомість	1015	--	--
Довгострокові біологічні активи	1020	--	--
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	--	--
інші фінансові інвестиції	1035	--	--
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	33344	--
Відстрочені податкові активи	1045	--	--
Інші необоротні активи	1090	--	--
Усього за розділом I	1095	14725999	16882229
II. Оборотні активи Запаси	1100	506370	1031513
Виробничі запаси	1101	337139	456864
Незавершене виробництво	1102	--	--
Готова продукція	1103	168260	573734
Товари	1104	971	915
Поточні біологічні активи	1110	--	--
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	21207550	17738601
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	104704	205917
з бюджетом	1135	527865	996837
у тому числі з податку на прибуток	1136	--	189848
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	8294	9600
Поточні фінансові інвестиції	1160	--	--
Гроші та їх еквіваленти	1165	250478	607380
Готівка	1166	3	--
Рахунки в банках	1167	250475	607380
Витрати майбутніх періодів	1170	158623	181178
Інші оборотні активи	1190	--	--
Усього за розділом II	1195	22763884	20771026
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	--	--
Баланс	1300	37489883	37653255

Продовження ДОДАТКУ В

Пасив	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	589501	437448
Капітал у дооцінках	1405	2607463	2380118
Додатковий капітал	1410	--	--
Емісійний дохід	1411	--	--
Резервний капітал	1415	40626	40626
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	28141355	29800730
Неоплачений капітал	1425	--	--
Вилучений капітал	1430	138231	--
Усього за розділом I	1495	31240714	32658922
II. Довгострокові зобов’язання і забезпечення Відстрочені податкові зобов’язання	1500	534792	564786
Пенсійні зобов’язання	1505	2047118	1551900
Довгострокові кредити банків	1510	--	--
Інші довгострокові зобов’язання	1515	4147	156
Довгострокові забезпечення	1520	26545	44065
Цільове фінансування	1525	--	--
Усього за розділом II	1595	2612602	2160907
III. Поточні зобов’язання і забезпечення Короткострокові кредити банків	1600	--	--
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов’язаннями	1610	--	--
товари, роботи, послуги	1615	1128548	1056815
розрахунками з бюджетом	1620	1955695	513348
у тому числі з податку на прибуток	1621	1461656	--
розрахунками зі страхування	1625	16903	17767
розрахунками з оплати праці	1630	61462	68151
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	2535	999
За розрахунками з учасниками	1640	312472	151950
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	--	--
Поточні забезпечення	1660	123918	133446
Доходи майбутніх періодів	1665	--	--
Інші поточні зобов’язання	1690	35034	890950
Усього за розділом III	1695	3636567	2833426
IV. Зобов’язання, пов’язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	--	--
Баланс	1900	37489883	37653255

ДОДАТОК Г

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2021 рік

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	51603393	33591922
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	10216556	(8233437)
Валовий: прибуток	2090	41386837	25358485
збиток	2095	(--)	(--)
Інші операційні доходи	2120	1127053	2016388
Адміністративні витрати	2130	312628	(192553)
Витрати на збут	2150	4693643	(3930229)
Інші операційні витрати	2180	1691008	(533578)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	35816611	22718513
збиток	2195	(--)	(--)
Дохід від участі в капіталі	2200	--	--
Інші фінансові доходи	2220	81913	14507
Інші доходи	2240	7221	15896
Фінансові витрати	2250	239896	(200446)
Втрати від участі в капіталі	2255	(--)	(--)
Інші витрати	2270	267844	(139208)
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	35398005	22409262
збиток	2295	(--)	(--)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-6366512	-3996985
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	--	-174949
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	29031493	18237328
збиток	2355	(--)	(--)

Продовження ДОДАТКУ Г

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-12628	4781057
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	--	--
Накопичені курсові різниці	2410	--	--
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	--	--
Інший сукупний дохід	2445	656610	10046
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	643982	4791103
Податок на прибуток, пов’язаний з іншим сукупним доходом	2455	115937	852634
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	528045	3938469
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	29559538	22175797

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	5683180	4308715
Витрати на оплату праці	2505	1549729	1480050
Відрахування на соціальні заходи	2510	331984	316827
Амортизація	2515	2210601	1707838
Інші операційні витрати	2520	7120184	4913239
Разом	2550	16895678	12726669

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	1590736040	1590736040
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605		1590736040
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	18.25	11.00
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	18.25	11.00
Дивіденди на одну просту акцію	2650	--	--

ДОДАТОК Д

Баланс (Звіт про фінансовий стан) АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» на «31» грудня 2022 р., тис. грн.

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи Нематеріальні активи	1000	111453	100036
первісна вартість	1001	159247	163344
накопичена амортизація	1002	47794	63308
Незавершені капітальні інвестиції	1005	3435550	2205671
Основні засоби	1010	13335226	12752623
первісна вартість	1011	16739938	18456862
знос	1012	3404712	5704239
Інвестиційна нерухомість	1015	--	--
Довгострокові біологічні активи	1020	--	--
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	--	--
інші фінансові інвестиції	1035	--	--
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	--	7901764
Відстрочені податкові активи	1045	--	462968
Інші необоротні активи	1090	--	--
Усього за розділом I	1095	16882229	23423062
II. Оборотні активи Запаси	1100	1031513	678184
Виробничі запаси	1101	456864	365205
Незавершене виробництво	1102	--	--
Готова продукція	1103	573734	312311
Товари	1104	915	668
Поточні біологічні активи	1110	--	--
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	17738601	9303740
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	205917	1077023
з бюджетом	1135	996837	282384
у тому числі з податку на прибуток	1136	189848	110744
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	9600	330048
Поточні фінансові інвестиції	1160	--	--
Гроші та їх еквіваленти	1165	607380	909433
Готівка	1166	--	7
Рахунки в банках	1167	607380	909426
Витрати майбутніх періодів	1170	181178	47621
Інші оборотні активи	1190	--	--
Усього за розділом II	1195	20771026	12628433
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	--	--
Баланс	1300	37653255	36051495

Продовження ДОДАТКУ Д

Пасив	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	437448	437448
Капітал у дооцінках	1405	2380118	2469361
Додатковий капітал	1410	--	--
Емісійний дохід	1411	--	--
Резервний капітал	1415	40626	40626
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	29800730	29719036
Неоплачений капітал	1425	--	--
Вилучений капітал	1430	--	--
Усього за розділом I	1495	32658922	32666471
II. Довгострокові зобов’язання і забезпечення Відстрочені податкові зобов’язання	1500	564786	--
Пенсійні зобов’язання	1505	1551900	905612
Довгострокові кредити банків	1510	--	--
Інші довгострокові зобов’язання	1515	156	179
Довгострокові забезпечення	1520	44065	3575
Цільове фінансування	1525	--	17
Усього за розділом II	1595	2160907	909383
III. Поточні зобов’язання і забезпечення Короткострокові кредити банків	1600	--	--
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов’язаннями	1610	--	--
товари, роботи, послуги	1615	1056815	678476
розрахунками з бюджетом	1620	513348	908345
у тому числі з податку на прибуток	1621	--	--
розрахунками зі страхування	1625	17767	82739
розрахунками з оплати праці	1630	68151	29752
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	999	55
За розрахунками з учасниками	1640	151950	143445
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	--	--
Поточні забезпечення	1660	133446	171244
Доходи майбутніх періодів	1665	--	--
Інші поточні зобов’язання	1690	890950	461585
Усього за розділом III	1695	2833426	2475641
IV. Зобов’язання, пов’язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	--	--
Баланс	1900	37653255	36051495

ДОДАТОК Е

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» за 2022 рік

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	9252212	51603393
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	7505694	10216556
Валовий: прибуток	2090	1746518	41386837
збиток	2095	--	(--)
Інші операційні доходи	2120	6350634	1127053
Адміністративні витрати	2130	178763	312628
Витрати на збут	2150	1523995	4693643
Інші операційні витрати	2180	6922943	1691008
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	--	35816611
збиток	2195	528549	(--)
Дохід від участі в капіталі	2200	--	--
Інші фінансові доходи	2220	18748	81913
Інші доходи	2240	2097	7221
Фінансові витрати	2250	184607	239896
Втрати від участі в капіталі	2255	--	(--)
Інші витрати	2270	89083	267844
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	--	35398005
збиток	2295	781394	(--)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	140182	-6366512
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	--	--
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	--	29031493
збиток	2355	641212	(--)

Продовження ДОДАТКУ Е

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	43275	-12628
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	--	--
Накопичені курсові різниці	2410	--	--
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	--	--
Інший сукупний дохід	2445	747917	656610
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	791192	643982
Податок на прибуток, пов’язаний з іншим сукупним доходом	2455	142431	115937
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	648761	528045
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	7549	29559538

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	3057475	5683180
Витрати на оплату праці	2505	1056168	1549729
Відрахування на соціальні заходи	2510	226145	331984
Амортизація	2515	2357994	2210601
Інші операційні витрати	2520	5455400	7120184
Разом	2550	12153182	16895678

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	1590736040	1590736040
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	1590736040	1590736040
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-0.40	18.40
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-0.40	18.40
Дивіденди на одну просту акцію	2650	--	--

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Куліш Павло Миколайович, студент 2 курсу, заочної форми навчання, економічного факультету, спеціальності 073 «Менеджмент», освітньої програми «Управління фінасово-економічною безпекою», адреса електронної пошти ostapkul@ukr.net, підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Удосконалення системи економічної безпеки з метою підвищення ефективності функціонування підприємства АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлен;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ П.М. Куліш